

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:
MARKÓ BÉLA
(1989. december – 2005.)
GÁLFALVI GYÖRGY
(2005. december – 2007.)

Főszerkesztő:	KOVÁCS ANDRÁS FERENC (vers)
Főszerkesztő-helyettes:	SZABÓ RÓBERT CSABA (honlap)
Szerkesztők:	DEMÉNY PÉTER (esszé)
	LÁNG ZSOLT (kritika)
	VIDA GÁBOR (próza)
Tördelőszerkesztő:	MOLNÁR ROZÁLIA
Korrektor:	SZÓCS KATALIN
Tipográfia:	BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT
	IRSAI ZSOLT

TARTALOM

BALLA ZSÓFIA:

Egy világutazóhoz; Mindenható (Versek) ■ 5

BORBÉLY ANDRÁS:

Az ikrek (Novella) ■ 7

LÁNG ORSOLYA:

Költőszobor jelen (Vers) ■ 15

VÁRADI NAGY PÁL:

Szeretem ezt a kiskalapácsot; Egy kavicsot tart a tenyerében;

Romlás (Karcolatok) ■ 17

KESZTHELYI GYÖRGY:

Százas szerelvénnyel (Vers) ■ 24

SEBESTYÉN MIHÁLY:

Otthon lenni a Spitzbergákon (Novella) ■ 29

SZTERCZEY SZABOLCS:

Ikarosz maszturbál; Schrödinger; Leibniz; X vakuja;

Frontális kérdés; Két szintézis X-re; Ssic itur ad astra (Versek) ■ 39

SIGMOND ISTVÁN:

Virágoskert értem jött a világra (Novella) ■ 45

BOGDÁN LÁSZLÓ:

Álarcosbál (Versciklus) ■ 52

KAOS MOON:

Levelek Ritához (Regényrészlet; Dankuly Levente fordítása) ■ 71

FÓRUM

BÁTHORI CSABA:

Diótörés (Balla Zsófia: *A próféciák* című verséről) ■ 80

SÉTATÉR

PÉTERFY SAROLT:

Zsoli Kolozsvariensis – Jékely Zoltán kolozsvári évei
naplója és levelezése alapján ■ 92

KÖNYVHUZAM

LÁNG ZSOLT:

Ez az én testem (Finy Petra: *Madárasszony*;
Márton Evelin: *Papírszív*) ■ 100

LÁTÓSZÖG

REET KLETTENBERG:

A fordítás nehézségei (Ottlik Géza *Iskola a határon*
fordítása közben) ■ 104

TALÁLT VERS

BALLA ZSÓFIA:

Ars poetica ■ 110

(Lapszámunkban a 2013-as évi összesített tartalomjegyzék is megtalálható.)

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

EGY VILÁGUTAZÓHOZ

Ide-oda repülsz, folyton elutazol.
Kis utcák kerek kövét talpalod,
egy terecskén limoncellot iszol.
Mikor Velence kékjét otthagysz,

s a napforralta Pest zúgó mélyeibe,
lakásod kifent színeibe térsz meg,
akkor gondolsz velünk, akkor nézel ide,
és akkor írsz udvarias és félszeg

levelet: így keresel, hogy most már ne légy
olyan árva, – mint ki forró fürdőbe lép,
úgy óvakodsz egy-egy találkozásba.
Kérdés nélkül mesélsz, de nem adod

kezünkre Velencét, Berlint, holland hajót –
tapintattal kéne megosztani a jót:
anélkül kínálni, hogy lelked belevásna,
s kérdezni is...! Marad magadra időd épp elég.

Hallgatlak, – s azt is, életem bezárva mint ketyeg.
Nem értem, miért kerestél újra meg:
hogy csapongásod gyümölcsét lerázzad,
s magányod, mint hódítást, átruházzad?

MINDENHATÓ

Lehet, hogy a tenger dőlt habjaival ír,
vagy fű-hullámmal, kaszált réteken.
Hajad is titkos jelsor, más valőr,
hieroglifa s csak neked üzen.

Lehet, egy sálban alig látható
mintával írja: lát, hogy élsz, s miképp
küzdesz, – egy asszony is Mindenható,
ki másra ír mosolyt, s megnyílt magasba lép.

Földvári Verának

AZ IKREK

1.

Két évig s nyolc hónapig laktunk együtt Judittal. Az első lakás Rákosszentmihályon volt, kint a város szélén, földutas utcában. A tulajdonos hatvanas özvegyember, a családi ház melletti nyári lakot adta ki, oda húzódtunk a kibírhatatlan kollégiumi napok után.

A zeneiskola és kollégium a város másik szélén volt, Békásmegyeren. Sokféle országból voltak ott határon túliak, mint egy menekülttáborban. Az első pesti hónapot egy osztályteremben töltöttem, az ablak mellől félretoltam a padokat, oda helyeztem el a matracot, hogy éjjel is kilássak. Néztam az éjszakai világítást, nem láttam még ilyen fényes, városi éjszakákat. Közben egy magnó szólt a fejem mellett, Moszkvából kaptam legidősebb nővéremtől. Napközben Pablo Neruda összes verseit lapozgattam, ezt a kevéske érettségi pénzből túrtam a békásmegyeri könyvtáraknál.

Aztán nyolcfős szobákba tereltek, karámba, mint a bárányokat, nem volt egy perc nyugtom, költözni kellett.

Akkor már nehéz volt emlékezni, s nehéz most is. Pár nap alatt megváltozott a világ térszerkezete, az addigi életem Gyergyóban, falun, egy másik országban egy nyári kirándulásnak tűnt: valószínűtlen, s nem is lehet igaz. Egy jól irányzott mozdulattal valaki összetelerelte a gyerekkor lomjait, s besöpörte egy csatornanyílásba.

Judit valahol a Hév-megálló és a kollégium közti szakaszon, panelek és falevelek között jött. Valahogy bizonytalanul, reszketegen járt, mintha egy kicsit a léghuzammal is vitetni akarná magát.

Én még mindig nem emlékeztem semmire, de Judit elég hamar megelégte, hogy a zuhanyzótalcában kézzel kell mosni esténként a fehérneműt. Egy ismerős kiadó lakásról hallott a Szabolcs utcában, s egy éjszaka az orosz magnóval, Pablo Nerudával és a fehérneműkkel fizetés nélkül megléptünk Rákosszentmihályról. Emlékszem a menekülési szorongásra, amíg kiértünk a földútról, és felszálltunk az éjszakai buszra. Ott aztán megszűnt.

Félév után rendes lakásba költöztünk.

Az új lakás galériázott, gangos bérházban volt a második emeleten, tulajdonosa Erdélyből elszármazott művészettörténész. Ezt sokáig nem ér-

tem: hogy a bútorok és a lakberendezés is művészet. De nem volt sok idő gondolkodni rajta, a kilencedik kerületben egy újságcsomagoló cégnél kaptam munkát, feketén, eleinte nappal, majd éjszakai műszakban tíz-tizenkét órát. Judit diákmunkára járt, és egy ideig még a zeneiskolát se hagyta abba.

Az éjszakai műszak eleinte kibírhatatlan, éjfélkor már ragad le az ember szeme, s még hátravan nyolc kerek óra. Kettőkor „ebéd”. Tíz perc a túrósbuktára, tíz perc a cigi, tíz perc gyorsalvás raklapon.

Időnként el lehetett lógni vécére. Oda sírni jártam. Sírtam a fáradtságtól, hogy nincs kivel beszélgetnem, mert bár ismerem a szavak jelentését, mégsem tudom úgy összefűzni őket, hogy ne legyen valahogy különös és értelmetlen. Meg az sincs, amit mondanék. S attól, hogy nem emlékszem semmire, de már tudom, hogy nem, érzem a veszteséget a testemben. Próbáltam például apámra gondolni meg a volt középiskolás évfolyamtársaimra, de nem tartoztak már a valósághoz. Hát így egy hétig kábé minden éjszaka sírtam a vécében.

De a gépek nem álltak le, s hajnal felé a portól, a gépzúgástól és a testi fáradtságtól aztán rám tört valami nagy egyenlőség. A rádió is folyton szólt, ehhez főleg a női munkatársak ragaszkodtak, hogy a nagy gépzajban legyen bár valami. Reggel a buszon a munkásokkal, akik akkor indultak, én is hazafelé tartottam. Hiába sírtam, hiába voltam fáradt, és hiába éreztem, hogy én ezt nem bírom, a gépek soha nem álltak meg, mindig jött a következő műszak, és a város sem állt meg egy pillanatra sem. Lassan belefeledkeztem az egyenletes zajba, működésbe, a csomagológépek, buszok, villamosok, rádióadók zagyva ritmusába. Abba, hogy hetekig nem tudom kipiherenni magam. S hogy félóra zuhanyozás sem elég, hogy kicsit tisztának érzem magam. És a víz is drága. Hogy kezdek öreg lenni. S hogy Judit számítana rám, hogy legyek vele is, de nem megy.

2.

A beavatás az, hogy amikor a kötözőgépen vagyok, Ernő észrevétlenül mögém áll és odafingik. Pukizik, ez az új, sunyi és elviselhetetlenül idegen műszó, amit megtanulok, de nem áll rá a szám.

Meg kellett tanulni erre jól reagálni. Eleinte azt hittem, véletlen az egész, és udvariasan úgy tettek, mintha mi se történt volna. Belefeledkezve az emléktelenségbe.

Aztán feltűnt, hogy ilyenkor a többiek kuncognak. Ők is udvariasak, nem röhögnek ki nyíltan. Talán még sajnálnak is. Nem lehetek könnyű eset, jó néhányszor le kell fingjon, amíg megtanulom a helyes reakciót.

– Ernő! A kurva anyádat! – mondom félig megjátszott dühvel, ezen az új nyelven, ledobom a kezemben lévő újságköteget, és arrébb állok.

Bár ez sem mindig megfelelő, mivel az erdélyiek érzékenyebbek az anyjukra, és Ernő is erdélyi. A titok az, hogy nem szabad megsértődni, ha Ernőnek kedve támad szándékosan az orrod alá fingani. Mégis, vállalni kellett a kockázatot, hogy a „kurva anyád” a színlelt indulat mellett esetleg nem fejez ki elég elismerést is. Ha nem sikerül, Ernő tényleg megsértődik, hogy szidom az anyját.

És nem szabad elkeseredni sem, ami nehezebb, úgy a századik eset után. Bár a századik eset után már nem is tudsz igazán elkeseredni. Csak azt mondom:

– Ernő! Te elkésztő vagy. – Azért lehet ezt mondani, mert az elkésztő szó újszerűen hat, van benne egy váratlan érzelmi árnyalat, amin lehet nevetni. Ernő meg elismerésnek veheti, hogy új jelzőt vívott ki magának. Értékeli a nyelvi leleményt.

Idővel aztán megértem, hogy van ebben jó is. Három órán át végzed ugyanazt a monoton mozdulatsort, leszámolod a lapokat, kettőt lépsz, behelyezed a köteget a kötegelőbe, pedál, köteg fordul, pedál, fordulsz, rakod a raklapra, s megint előlről. A harmadik óra után egyszer csak látod, hogy Ernő sompolyog, készül lefingani. Hagyod. Hagyod, mert két-három percre abba lehet hagyni a kötegelést, arrébb lehet állni, míg szellőzik, ki lehet lépni a gépsorból. Ellazítod egy kicsit a tagjaidat. A gép persze nem áll le, de már elég profi vagy, hagyhatod gyűlni a lapokat kicsit, mert be tudod hozni. Ha ilyenkor Karesz, a művezető megkérdezi, miért nem vagy a kötegelőnél, ugyanazzal a félig színlelt dühvel mondhatod:

– A köcsög Ernő megint odafingott.

Ezt Karesz is elfogadja, ez szabályos kibúvó. Tudja, hogy nem kellesz. Ő az, aki anélkül finghatja vissza Ernőt, hogy művezetői méltóságán csorba esne. Mert Karesz nem vesz részt a fizikai munkában, csak felügyel, szervez. Fehér pólóban és tiszta tréningnadrágban egész nap. Tiszta ruhában fingani, ahogyan Karesz, egész másvalami. Igazi szaga sincs. Nem keveredik savanyú izzadságszaggal, mint az Ernőé, hanem a dezodorjával. Az ő munkakörében például van hatása a dezodornak.

Ernő persze, mint régi káder, alázatos elismeréssel szívatja vissza Kareszt. Együtt nevetnek, ha egyik diáklány pólóján kidudorodnak a mellbimbók,

amikor Karesz mellé áll. Mert Karesz elég jó csávó, tudja ezt a főnök is, ezért jó művezető, kedvelik a diáklányok. De a feketézőkkel, akiknek hamis számlára fizet a főnök, Karesz kevésbé kedves. Erikát például folyton szívatja, mert minden cigiszünetben elszív egy füvet, és ettől egész nap jó a kedve.

De mi, állandósok, tudjuk, hogy Karesznek van barátnője, Danielának hívják, vele lakik. Moldvai lány, különleges, román akcentussal beszél. Ő is itt dolgozik, Karesz őt is szívatja, mint a többi állandóst. Elvégre neki is ő számláz. Egyszer hangosan, többünk előtt emlegeti Daniela „barna folyósos bugyiját”. Poénnak szánja, de Daniela utána fél napig sír, majd szótlanul dolgozik a műszak végéig. Aztán egyszer csak nem jön többet, mert elszökik Karesztől, állítólag Olaszországba táncolni.

Így aztán szépen lebomlik az egyenlőség, redők keletkeznek és szűrő részletek, van pénz, dolgozom, néha új nadrágot veszek egy turkálóban. Vasárnaponként, ha nem túlórázok, olvasom a Graham Greene-regényeket. Mi a faszért, azt se tudom.

Lassan idegesítővé válik, hogy Judit olyan bizonytalanul jár, hogy még mindig tudja vitetni magát a légáramlattal a metróban, vagy ha kimegyünk sétálni a Városligetbe, mert szereti nézni a kacsákat. Nincs kedvem ki-menni, görnyedten, de mégis megyek.

S közben azt gondolom, hogy kurva anyjukat a kacsáknak.

3.

Az emlékekkel is történik közben egy s más. Van valami zavaró abban, hogy a külvárosokban folyton otthoniakba botlom, akikre nem emlékszem. Mi az, hogy ezek még mindig léteznek? Mintha mi sem történt volna. Tolakodnak, jól vagyok-e, mikor megyek haza. Tudniillik ők hazajárnak, csak vendégmunkások itt.

Meg jönnek erdélyi diákok is pár napra a csomagolóba, hogy keressenek kis zsebpénzt, Nagyváradról, Kolozsvárról, Zilahról, Csíkból, Gyergyóból. És természetesnek veszik, hogy onnan jöttek. Mindenféle szakokra járnak Pesten. Én meg közben feketén targoncázok, és egyetértőleg szidom az „idióta diákokat” Ernővel, mert nem érdekli őket a munkamorál, lógnak, lassan hordják a köteget, nem szeretik a koszos munkát.

Akkor én ott lakom már Pesten, pesti vagyok, munkás.

És aztán valaki hazaviszi a hírt, hogy „valami városi kurvával” vagyok összeköltözve. Édesapám dühöng és megüzeni, hogy „a román rendőrséggel foglak hazahozatni”. Én felhívom édesapámat, akire nem emlékszem, de per pillanat muszáj, s ha nem is ezekkel a szavakkal, de elküldöm őt a jó kurva anyjába. Hagyjon engem békén. Törődjön a maga bajával.

Judit januárban betölti a harmincat, én tizenkilenc vagyok. Egyre gyakrabban kérdezi: – Öreg vagyok? Ráncos? – s én mondom, hogy nem, mert Judit tényleg nem öregszik, mintha azt tervezné, hogy megvár. Elkezdünk újra ugyanabban a világban létezni, figyel rám, igyekszem én is. Elmeséli, hogy gyerekkorában kivitte a nagyanyja tulipánt árulni az udvarhelyi piacra. Hogy a mostohaanyja gyűlölte őt. Ekkor jut váratlanul eszembe, ahogy a légáramlattal jön a békásmegyeri panelek között, úgy másfél éve. S hogy a nagynénje meglopta. Hogy Vásárhelyen lakott kilenc évig a barátjával, aki el akarta venni. Akkor jött el Pestre. Kezdem érteni, hogy ki is ez a Judit.

S kezdek emlékezni én is. Jól van, kezdünk összeállni történetté.

A rettenetes fáradtság alól megmozdul bennem is valami légáramlat. Elegem lesz a határon túliakból, Erdély valószerűtlen városneveiből, a feketéző vendégmunkásokból, apámból, az egész otthoni pereputtyból. Elég volt, ezek semmiből se tanulnak, hiába diákok.

Egy reggel ébreszt a zöld Motorola, kinyomom, alszom tovább. Egy pillanat alatt döntöm el, hogy többet nem megyek dolgozni a csomagolóba. A maradék pénzből új farmert vásárolok, dzsekit, bőrcipőt, zakót. Levedlem magamról a koszos göncöket, a külvárost, Ernő savanyú szagát. Rendes cigit veszek, nem szívom többet a porízű ukrán feketét, amit a Lehel piacon szerválnak a cigányok.

Aztán két hónapig éhezünk, alig tudjuk fizetni a lakást. Lisztből, sóból, olajból sütjük a kenyeret. Ezek a mézeshetek.

Végül hamis iskolalátogatási igazolással fölkeresem az egyik diákszövetséget a Dob utcában, diákmunkára jelentkezem. Olcsóbb, de újabb lakásba költözünk: minigarzon Lágymányoson. És kizárólag irodai munkát vállalok.

A harmadik évre már tökéletesen beszélem a nyelvet, eligazodom az ország jogrendjében, hamis papírokkal s állampolgárság nélkül ugyan, de budapesti lakosnak tudom magam. Ismerem a várost, mint a tenyeremet. Elhatározom, hogy elvégzem a jogi egyetemet, legyen nekem is szakom, ügyvéd nem akarok lenni, de az első bevándorló miniszterelnök, az talán.

Még nem sejtem, hogy nem olyan könnyű pesti lakossá válni. S hogy az erdélyi városok sem annyira valószerűtlenek.

Több mint két év után először Judittal léptem át visszafelé a román–magyar határt. Az udvarhelyi maszek buszon mindenkit felismertem, ugyanazok voltak ők, akik a csomagolóban dolgoztak, akikbe egy időben folyton belebotlottam a külvárosokban, akiket el akartam kerülni, mert hányingerem volt tőlük. Arcukról, beszédükről, öltözködésükről föl lehetett ismerni őket. Magamat láttam bennük, nem sokkal korábbi önmagam, akit üldöz a hazája, az emlékei, aki nem tud kilépni abból a bizonyos régi történetből.

De ezúttal nem volt hányingerem. Volt távolság, valami távlat. Közöséget nem, de valami részvétfélt, azt érezni tudtam. Útközben Erdély, pontosabban Románia nehezen felismerhető helynek mutatkozik, valamelyik előző életem színhelye talán, amit most látok viszont először vagy ezer év után. Judit és én: látogatók az előző életünkben.

Valami különbség mégis volt kettőnk közt. Szülővárosát ő nem elfelejtette, egyszerűen félretette. Mint egy elromlott, használhatatlanná vált játékszett. Ha nem jó már semmire. Engem meg újra megleptek a helyek, minden új volt, s képzeltem valami otthonosságot beléjük. Mint amikor egy idegen város lakóitól megirigyled, ahogy otthon vannak benne. Hát ez volt a csapda.

És zavart, hogy Judit ennyire túl van rajta. Egyetlen helyre akart feltétlenül elmenni: Sófálvára, a nagyanyja sírjához.

– Egyedül ő szeretett – mondta.

És senki másnak nem adott esélyt. Mondhattam, hogy de hát mások is szerettek biztos, a maguk módján. Ő nem ismert ilyet, hogy a maguk módján. Minden apró szándékos gonoszságra pontosan emlékezett, csak a tévedéseket felejtette el. Elmentem vele a sírhoz, de nem értettem még ezt. Gyerek voltam, ehhez még mindig gyerek.

Gyergyóba nem is mentünk le, nem akart a szüleimmel találkozni, igazság szerint én sem. Ha szóba kerültek, éreztem, valahogy még énám is gyanakszik, mintha védeni akarnám ellene apámat.

Aztán valahol mégis elcsuklott az egész.

Én megint éjszaka dolgoztam a Vodafone Rt-nél telefonos tudakozósként, s készültem a történelem szakra, ha már diákmunkára járok. Meg is lepődtem, hogy a történelemtanulmányok szerint a középkori magyar királyok tényleg léteztek, nem csak mesefigurák. Középiskolában csak ókort tanítottak, meg Románia történetét, előbbi túl távoli volt, utóbbit hivatalból

nem hittük el. Szorgalmasan magoltam tehát az értelmetlen dátumokat a hívások szüneteiben, anélkül, hogy elhittem volna az ezeréves mesét.

Hisz az egész csak kitalálták az unatkozó, folyton háborúra szomjazó történetírók. És ott ült a mellettem lévő boxban Enh Dzsargal is, a mongol származású tudakozós kolléga, akinek magyarul azt jelenti a neve, hogy Békés Boldogság. Kérdeztem, de ő sem emlékezett semmilyen tatárjárásra. Na hát akkor?

Judit akkor már a jogra járt, én meg fél háromkor éjszakánként valótlan magyar királyokkal, meg királynékkal, továbbá valós percdíj-táblázatokkal a fejemben érkezek haza Lágymányosra. Kéri, hogy zuhanyozzak le, de nekem nem mindig van erőm erre. Különben is: már nem a csomagolóban dolgozom, hanem egy steril irodában, a belvárosban.

Viszont mindig hozok neki is egy almát a Vodafone Rt. konyhájából.

De valami történt közben, talán a kárhóztató szavak hatására.

Egy éjszaka nem találom otthon. Hívom, nem veszi föl. Majd mikor mégis fölveszi, valahogy ki van fulladva a hangja.

– Jól vagyok – ezt mondja.

Zavarban van, de nem akar hazudni. Nem is vitatom, valahogy jogos, ennyi minden után nekem már minden jogosnak tűnik. Juditnak igaza van.

Csak az ikrekre nem számítottunk, akik közül az egyik halva született volna. Az apjuk nem akarta őket, de fizette az abortuszt, így elmentem Judittal a Klinikákhoz. Őrzöm a kerítés betontalapzatát, ahol várom. Leomlott egy darab belőle, ahogy rátettem a lábam. Egy hegynyi kő omlott le, és eltemette bennem az egész Budapestet.

Gyalog mentünk haza. Judit szomorú volt, mint egy fiatal, gyermekeitől megfosztott anya, és persze sírt is. A Szabadság-hídnál meg rám tört megint egy nagy egyenlőség: hogy ha nem is lehettem bevándorló miniszterelnök, de lehettem volna egy pesti jogász gyerekeinek a fiatal édesapja.

Ezután többé nem voltam kíváncsi Budapestre. Tudtam, kibírom, bármi történjék is velem ebben a rohadt városban.

Judittal két hónappal ezután szakítunk, mikor elkezdem az egyetemem irodalom szakon. Ő a Gellért-hegyre költözött, néha meglátogattam, s meséltem neki Vergiliust, Dantét, mindent, amiről éppen tanultam az egyetemen. Szerette őket, emlékezett is rájuk homályosan, de nem tudták meggyőzni a szavak. A törvények ereje, őt az érdekelte.

Egyszer az erkélyen állt, éppen mellettem, amíg én elszívtam a cigit, és azt mondta, hogy áll mögötte egy kerub, egy gyönyörű, gyönyörű szép és nagyon erős láthatatlan férfi karddal a kezében, aki megvédi őt minden go-

noszságtól. Ekkor eszembe jutott, amit régebben mesélt, hogy nagyon szeretett hegedülni. S hogy én sohase hallottam őt játszani.

Egy következő alkalommal, amikor meglátogattam, hevesen rám támadt, és azt mondta, hogy én soha, de soha nem voltam szerelmes belé, hogy mindvégig hazudtam, s hogy többé soha nem akar engem látni. És elhagyom akkor én őt örökre.

Még sokáig lakom ezután is Budapesten, előlről kezdek megint mindent, felejték, és elvégzem az egyetemet. Mintha lehetne felejteni. Mintha el lehetne dönteni, hogy hol kezdődik vagy végződik a történet, amibe épp bele vagy gabalyodva.

Néha váratlanul fel szokott bukkanni a Rákóczi úton vagy a Ferenc téren Judit, amikor látogatóban vagyok, s bókászok Pest utcáin. Rám néz, de soha nem ismer föl. Mintha én lennék az egyedüli, akit el akar felejteni. Vagy azt gondolja, ez az egész is csak tévedés volt.

Egy idő után aztán mégis hazalátogatok Gergyóba is, fölismerem a vonatból a hegyeket, a levegő illatát, érzem a légáramot. Állok a huzatban, és hosszú idő után tudok sírni megint, majd rögtön utána épp ezen nevetek. Hogy kis időre bárhol otthon lehet lenni, de otthon, na az nincs. Mert az már fölösleges.

KÖLTŐSZOBOR JELEN

1.

Visszakerült. Noha kissé lennebb.
Közelebből nézi a vizet.
Engedményeket tesznek egy szobornak
oltalmazó, kegyes égiszek.

*„A mű jelenleg háromnegyedes
készültségben van, hiszen
nem csak a főalakból áll.
Lesz mellette egy kabát
és egy idézet is.” (hírek)*

(Több egy főalak tehát,
mint egy idézet s egy kabát,
ha személyében összesen
három negyed van jelen.
Mellékletnek még jön egy
itt-ne-lássam-köponyeg,
s két sor, mit az ár hagyott...
A sorsban egy állapot.)

2.

Radnóti szobrát mára virradólag
térdtől kitörte egy fekete kocsi.
Akit egykor Abdán fejbe lőttek,
ma ott egy Mercedesz újra megöli.
Nincsen helye itt hasonlatoknak:
költészet sincs – de szükség volna rá,
ott, ahol csak csámcsog a homály,
s báván gyűr, amit tud, maga alá.

Mint a súlyos szélütött, ki újra
felépül, és rögvest káromkodni kezd,
úgy rekonstruálja magát mindahányszor
a történelem – játsszuk juszt is újra ezt!
Többször megtanultuk, hogy az éget könyvet,
aki később embereket öl,
de sohasem tudjuk, ki enged utat,
amikor a sötét hatalomra tör.
Vállunkat vonjuk: okosak vagyunk.
Felszisszenünk, ha már túl evidens
az utánérzet, rossz a szájízünk.
Béke van. Remélhetőleg renitens.

SZERETEM EZT A KISKALAPÁCSOT

Kitörött egy darab a fényképezőgépem műanyag vázából, épp úgy, hogy az elemeket benn tartó ajtó nem záródott rendesen. Az a milliméternyi fülcske, amire az ajtó ráfordul, majd rácsúszik. Elhatároztam, úgy javítom meg, hogy visszaálljon az eredeti rögzítés mellett a mozgathatóság, hogy olyan legyen, mint új korában.

Amikor valamit meg kell javítani, az leginkább olyan, mint egy zár, amihez el kell készíteni a kulcsot. Sokáig kell nézni, forgatni, tapogatni a tárgyat. Pöcögtetni, karcolgatni körömmel, átérezni az anyagát, mozgatni a mozgó alkatrészeket, hol mennyi a feszültség. Simogatni kell a tárgyat, körbejárni szemmel, ujjakkal, hogy megmutassa, hol lehet nekilátni és hol nem, mert ez az egész kütyü elfér a markomban, a kitörött darab pedig akkor-ka, mint egy gyermek kisujjáról levágott köröm. Vagy még kisebb – nincs értelme a millimétereknek, ha nem tudunk mérni: a darabka elkallódott, nem egyszerű a formája, és egyébként is egy lecsukott ajtó alatti illeszkedés a cél. Nem mondom ki, nem fogalmazom meg a tervet, a munkafolyamatot, az egész odabenn történik. Ha véletlenül hibáznék, van tartalék az anyagban.

Az erkélyen tartom a szerszámokat, lomokat. Emlékeztem, hogy lennie kell valahol egy darabnak abból az alumínium-profilból, amit pár éve a zuhanyfülkéből fűrészelttem ki mint felesleget. Megtaláltam, és találtam még horganyzott lemezt, vasakat, csavarokat, szegeket. Ott állt az erkély korlátjára csavarozva a fotóállvány az epoxival megpótolts csavarfejjel: a csavar nem metrikus, képtelenség beszerezni belőle, a lepkéjén pedig átgurult pár auto, és szilánkokra tört – azt a csavart sem adtam fel, és jól szolgál, szinte mint új korában.

A szerszámok a maguk életét élik – sok van különböző ládákban, és három egymásra állított láda között vándorolnak a nagyobb darabok aszerint, hogy épp melyikben van hely, és melyik van felül. Kis satut, óráscsavarhúzókat, finom és durva reszelőket készítek elő, és a megint másik ládából a fűrőgépet. Lennie kell itt valahol milliméteres és még vékonyabb, finom fűrőknak, nyákot szoktak fűrni velük. Megvan fél éve is, hogy fél tucatnyit

vettem az ukrántól, és hogy el ne szóródjanak, sebtapaszba ragasztottam őket. Egy kisebb doboz kínálkozik, fúrókat, pontozókat és lyukasztókat tartok benne, talán abban vannak a vékony fúrók is. A dobozban ott van a tél is, és ahogy az ujjaimmel az éles fémek között kotorászok, megérezem a hideg vas szagát.

Nem tudtam még írni, amikor édesapám egy darab puha fát, szegeket és egy kis kalapácsot adott a kezembe. Verjem be őket egy vonalban. A kalapácsot nem fojtogatjuk, a jó szerszámon jó fogás esik, a kalapácsot a nyele végén kell megfogni. Ha megsújt vagy csavar, akkor rosszul fogod. Mellette ütni más miatt fáj. A szegek nem egyformák, van egyenes, van kicsit görbe, van jó fejű és van csára, van jó hegyű és olyan is, amin az egyik vagy mind a két sorja ott maradt a vasnak. A kis kalapáccsal könnyen beszaladnak a szegek a puha fába. A kiskalapács nyele két színűre van festve, majd lakkozva, világosbarna, a vége pedig fehér.

Ahogy nőttem, felpikkelyesedett a lakk, majd a festék is pattogzani kezdett, hát újrafestettem a nyelet, sötétbarna lett, ékeltem, hogy ne lötyögjön a feje.

A digitális korszak szégyene, amikor nem a mikroáramkörök nanométeres huzalozása mondja fel a szolgálatot, hanem egy darab műanyag lepatanása miatt válik szinte használhatatlanná az eszköz. Jelen esetben egy szerényen, ám igen jól szolgáló fényképezőgép, melyből egy hackerek fejlesztette szoftvercsomag nagyon szép teljesítményt csalogat elő, és emiatt nagyon kedves nekem.

Forgatom, tapogatom az alumínium-profilt, hagyom a szemem, barátkozzon vele, és már egy ideje tudom, hogy ez lesz a nyerő, és nem a horganyzott lemez. Hozzámérem a fényképezőgép műanyagjához ott, ahová az alumíniumot szánom, és bő ráhagyással fűrészelni kezdek, hogy majd a finomabb részleteket reszelgetéssel hívjam elő a munkadarabból. Az elem mutatja, hogy alig pár milliméteren kell elférnem még úgy is, hogy a sérült műanyagból eltávolítottam egy részt. Az éleket és íveket vonásonként reszelgetem, próbálgatva, hogy miként viselkedik a leendő helyén. Az alumínium-darabka fele már elfogyott, gyűl a reszelék, az egyszerű kicsi vinkliből egyre bonyolultabb forma alakul ki. Beilleszkedik a helyére, elfér tőle az elem is, csukódik vele az ajtó, és ha a magasságát beállítom, akkor fogja is az ajtót. Ekkor az elem helyére egy elem alakú fadarabot dugok – van ilyenem, kábel fut benne, az elemet helyettesíti, mert zsebfényképezőgépre külső tápcsatlakozót nem szerelnek, pedig legutóbb egy holdkeltét fotóztam órákon át, és bő háromszáz expozíció készült, amire az elem már

kevés lett volna. Megfúrom a műanyagot, hozzáfúrom a megfelelő magasságban az alumínium-, immár alkatrészt, és a furathoz vezető árkot reszelek a fémbe. Még egy lyukat fúrok a műanyagba, és a gémkapocs vastagsága egybeesik a talán nulla-hetvenötös fúróéval, aránylag puha is, viszont a rézzel ellentétben nem nyúlik. Befűzöm a gémkapcsot, csipeszek, paten-tek kerülnek elő, bár volna három kezem. A drót befekszik az alumíniumba reszelt árkocskába, akadály nélkül csúszik az elem, és a tartó ajtaja jól záródik. Megfeszítem a drótot, rövidebbre vágom, ráhajtom, és reszelővel, majd pillanatragasztóval eldolgozom a felületet, hogy ha zsebbe csúsztatom, nehogy akadjon.

Ráment az estém. Elégedett vagyok.

A szerszámok elpakolásakor veszem észre, hogy az asztalra felkerült a kiskalapács is – természetesen nem használtam. Viseltes a nyele, több réteg festék pattogzik róla. Bár két csavar is ékeli, a fejének játéka van. Keményebb szegek hagyta horpadások a felületben, félreütések okozta torzulások a széleken. Szinte elvesztődik a markomban. Az első saját kalapácsom, az első szerszámom.

EGY KAVICSOT TART A TENYERÉBEN

Itt régen át lehetett járni – amikor vodkás-rumpiás köpködővé alakították a cukrászdát, a fal mellett ajtót vágtak a teraszt övező kerítésbe. A terasz betonlapjai között a több évtizedes mocsokban talán még ma is megtalálható egy-egy szálka az öntéskor térköztartóul odafektetett, majd ott is hagyott fenyőlécekből. A kerítés már nincs meg. A piros-fehérre mázolt laposvas félkörívben egy bejárat volt, és két foghíj, mire biciklizni kezdtem. Kitört, vagy fűrészelte valaki, nem tudni, az egyik mindenesetre egy mélyre taposott ösvényt kötött be a teraszba. Azon az ösvényen lehetett kijutni a városból, bárhová, strandra, szánkódombra. A kollektíva kerítése az országút mellé terelte az ösvényt, és a patakhídnál vége lett a városnak. A másik foghíj igazából csak csorba volt a kerítésben, a felső laposvas egyik

végét törte le valaki, így az hajlott, rugózott, ülni nem lehetett rajta, és féltő volt, hogy valakinek egyszer kiüti a szemét.

A cukrászdában árultak habost meg krémest, zserbót meg piskótát, és volt zöld meg narancssárga színű szukk. A kiskanalakat megfűrták, apám szerint azért, hogy ne lopják el, és a vécéajtó elé nehéz kárpitból akasztottak függönyt, amely talán cigarettaszagú volt, mert sosem mentem a közelébe. A cukrászdában minden barna volt, kivéve a lunárszürke vasajtót, amit egyedül nem bírtam kinyitni. A teraszon szezonon kívül a félkör meghosszabbítását adó sarokban egymáson álltak a fehér olajfestékkel lekent vasasztalok. Zömöken, mozdíthatatlanul, elpusztíthatatlanul.

Volt ugyancsak itt hátul egy csúszda meg egy lipinka. Öblös vascsövekből, lángvágóval kiszabott lapokból, szagot hagytak a tenyéren. Amikor a garázsok épülni kezdtek, a lipinkának nyoma veszett, a csúszdát pedig átköltöztették. Körbeásták, sok kilós samukalapáccsal verték, csengett bele a környék, ahogy próbálták kiemelni. Akkor görbült meg a legalsó létrafoka, és mindaddig úgy is maradt, amíg azt is végleg elvitte valaki. A garázsokat nem zavaró helyen, a csentrála mellé ásták le a csúszdát, de nem olyan mélyre, mint volt, mert térdmagasságba került a korábban földbe vesző, immáron meggörcsült létrafok. A csúszdán fönn nem féltem, nyakban igen, és le is szidtak, hogy kétszer olyan magasan miért is nem félek. Mert a csúszda stabil.

Ha kergetőztünk, az lett a macska, akit elértem, és az épülő garázsok vázai között bár nem sok esélyem volt, a csúszdán verhetetlen voltam. Nem volt olyan csöve, oldala, illesztése, ahonnan sikertelenül támadtam volna, ha gyorsan és nem a létráján akartam le- vagy feljutni rá. Egy idő után mezítláb, nekifutásból másztuk a gatyafékkal fényezett lejtőt. Csoda, hogy nem kaptunk vérmérgezést. Ma már nincs meg a csúszda.

Garázból sokféle épült. Az első garázsokat laposvas szerkezetre hegesztett lemezekből emelték, szurkozott lemeztetővel, az árok partjára. Az egyik bejárat szemöldökvasát ki kellett fűrészelni, mert épp nem fért be a fehér kisteherautó. Ezek mellé épültek az egyengarázsok. Ezek hosszú sorokká indultak két irányban, hatalmas vascsövekre csavarozott, az iméntieknél vastagabb és nem sík-, hanem trapézlemezekkel, palatetővel burkolva. A palatetőt szurokkal vagy gumival tömített csavarok tartották. A síklemez garázsok puhán dübбentek a beléjük csapódó labdától, az egyengarázsok keményen csengtek, sokáig. És voltak a tákolmány garázsok mindenféle hozott vasakból. Téglagarázs nálunk nem volt.

A csentrálában ufók laktak, legalábbis a szomszéd kölykök szerint, mert én tudtam, hogy a betonépület vasajtói mögött a kilovoltok bűgatták az óriási transzformátorokat, és az u-lakatos ajtókra emberek voltak odafestve, akiket épp agyonvág a villám. Viharban áramszünet előtt a csentrálából hallatszott pukkanás, majd emelkedett füst, hogy aztán másnap jöjjenek a villanszerelők, és a padlóba betonozott síneken valahogy előgurítsák az épületből a trafóegységet. Javítás vagy csere végett. Cseréptető helyett akkoriban lapos, fekete kátrányteteje volt sok szeméttel, otragadt foci- és teniszlabdákkal, tubigolyókkal. Máshol lehettek a csatornák vagy villámhárító, több ponton rögzített sodronya ereszkedhetett le ezen a sarkon, mert valahogyan felmáztunk a csentrálára, és mai szemmel nem látom, hogy hogyan másképp.

Aztán mindig volt itt valami építkezés. Mindenkinek lett autója, kellett a garázs, a kerekek alá a beton, és többen szervizgödört is ásattak az autó alá. Megint mások a földszintről hiányzó erkélyt építették meg, ismét mások hozták a vasat, téglát, üveget, és beépítették a felső emeletek erkélyeit. Körösi homok lehetett, amiben homokoztunk, gyakran volt benne szürke agyag, tökéletes kötőanyag a lapos kövekből rakott lépcső elemei között.

A lépcső a nagyobb fiúkat nem bírta meg.

Itt az épülő garázsok között vágtunk egyszer bornyút, és apám elzavart, míg ölték, aztán trancsírozáskor már kellett a munkás kéz.

Focizni leginkább a két blokk között lehetett, ahol az aszfaltos útról bejárt hátra a kukásautó. Mésszel meg szarszínű barna festéssel mázolták fel a kapukat, a nyugati kisebb volt, és egymással nem is voltak szemben. A tizenegyest felpályán túlról illett rúgni, a másik kapu elől, mert a pálya szélesebb volt, mint hosszú. Volt, hogy a fallal passzoltunk, volt, hogy ezért szöglet járt. A fociban ügyetlen voltam. A blokkok közti átjáró azt is jelentette, hogy nagy ablakok helyett legfeljebb focilabdányi lyukak voltak vágva a vasbeton tartófalba, így ablakot sosem törtünk. Kisebb ablaknyílásokba a labda néha beszorult, a nagyobbakon át bement, és olyankor leverte a fürdőszobatükör elől a fogkefét és a borotválkozó-pamacsot. Megfizetendő kárral nem keresték a szüleimet, csak a szomszédok rikácsoltak, amikor a bombáink csendóra közben is megdöngették a falakat. Voltak akkoriban azok az elnyűhetetlen, félig gumi-, félig műanyag labdák, hogy nagyon csíptek, ha megrúgtak vele. Később jöttek a varrott műbőr-lyuk-lyufibelső lasztik – ezek becsületeset durranni sem tudtak, amikor busz alá gurultak.

A csentrála oldalára is volt kapu festve, bár az kisebb népszerűségnek örvendett az épületet szegélyező betonpadka miatt, amin kellemetlenül tudott felpattanni egy-egy laposan, spiccből megeresztett bomba. Aztán ahogy szaporodtak a garázsok, az a felpálya végleg bezárult.

A garázsok miatt nemcsak a csúszda, hanem a porolóvas is költözött. Míg el nem vitte valaki, a csentrála és egy garázs között állapotodott meg. Volt idő, amikor egy oldalkocsis Mobrát láncoltak hozzá, de ez már a vége felé volt. Maga a poroló kézre állóan vastag vízvezetékéből, jóféle ötvözetből lehetett, részben hegesztve, részben könyökökkel összezsavazva. Valamikor kisoroló is kapcsolódott hozzá, mielőtt elvitték, azon másztunk a magasabbik vásra. A rudak fényesek voltak, körben nem nőtt fű, és a szél piros-kék szőnyegszöszöket birizgált a porban.

Verseny volt. Ki tud úgy himbálózni a poroló nagyvasán, hogy minél többször, minél magasabbra lendüljön? Ki tud úgy, és ki annyira nyúlánk, hogy a lábujjhegyével megpöccintse a garázs fedeléből kinyúló horganyzott lemezt? És ki tud annyira nekirugaszkodni, hogy épségben körbeforduljon. Az egyik gyerek derékkal huppant a földre, vérzett. Nem tudtuk, hogy van gerinc, ami eltörhet. Sírt, valahogy hazavánszorgott. Sötétedett. Ekkor maradtam egyedül a legügyesebb lánnyal, akit sem azelőtt, sem azóta nem láttam a környéken. A lány önként fedte fel ügyessége titkát. Hogy mindig egy kavicsot tart a tenyerében. Kályhán égette vagy égették meg a bal kezét, nagyon, amitől a bőr úgy feszült a tenyerén, mintha vastag szőrű ecsettel kenték volna oda. És volt a bőrében, a húzában egy mélyedés a hegben, amibe bele tudott dugni egy kavicsot. Így ni, kivette a kézmeleg kavicsot, kisujját beledugta a tenyerébe, mutatta a heg mélységét, már nem fáj, és aztán visszatette bele a kavicsot.

ROMLÁS

Girhes kutya tűnik fel a város határában álló utolsó lámpa fénykörében. Odacaplat a kilométerkőhöz, szagolgatja, aztán körbenéz, figyelik-e. Hegyezi a fülét, nincs forgalom, ízleli az éjszakát, csillannak csorba fogai.

Az árok mentén jön befelé a városba, kerítések tövében, fák árnyékában, bokrok alatt. Megáll egy kukánál, körbejárja, hozzádörgöli a fejét. Ágasko-

dik, bordái kiállnak, hátsó lábai rogyadoznak. A szemétbe dugja a fejét, kotor, magasan jár a hold. Valami papírt kirángat, zajt csap, megmozdulnak a házőrzők. Ehetetlen, lassan tovább caplat.

Parkoló autók között oldalog, orrát nekinyomja egy-egy keréknek. Macska van egy kémény mellett, szemeznek. Aztán a girhes kutya nem méltatja többre. Ki van kaparva az egyik kapu alatt a föld. Szétnéz, majd lekushad és beszuszakolja magát. Kisvártatva öblös ugatás rázza meg az udvart, zendülnek a szomszédos kutyaólak, és zendül az egész utca, és a girhes kutya meg sem áll a négy-sávos kereszteződésig.

A buszmegállóban egyedül a mozgó reklám zajong, és bűg mögötte a neon. A jelzőlámpák sárgán villognak, és magasan jár a hold.

A girhes kutya az óváros felé tart. Évszázados épületek magasodnak köré, kockaköveken imbolyog a közvilágítás, vakolat mállik. Homályos vízű tócsában ismer magára a girhes kutya. Leszegi a fejét, forog a szeme, remegnek mellső lábai. Lefetyel, kortyol, iszik. Megrázza magát, mintha fürdött volna. Borzong.

Hajnalt harangoz a templom, mire a girhes kutya kiér a főtérrre. Szája tátva, jár a horpasza, úgy bámulja a tér sarkából a város közepét. Orrlyukai tágnak, valamit érez. Karmai cincognak a kövezeten, egy öreg fa tövébe vezeti a szag. Körbejárja, nekinyomja az orrát, megint, aztán emeli a lábát, tántorodik. Vár, jár a horpasza. Megint emeli a lábát, és lehugyozza a fát. Szimatolja a csurgást, hátat fordít neki, és jelképesen kapar egy keveset. A tér közepe felé indul.

Mielőtt az első emberfia az utcára lépne, a város közepén, a főtéren, messze mindentől, a girhes kutya felfordul.

SZÁZAS SZERELVÉNY

1.
Zárt vagyok. Saját magamba.
Ajtóim mögött törött széklábak.
Szétesett bútorok égi forgácsai?
Uram, te nem hagytál el engem.
2.
Az Ember nem lehet lefordíthatatlan.
Térítetlen hitel, legrosszabb esetben,
de előfordul, hogy még annyi sem.
Csak sikertelen, néma recenzió.
3.
A szemüreg néha virágszirom,
peng és reng a kerti harmónia.
Békésen, veszettül, nyaka-szegetten,
ahogy a bombatölcsér ássa lakhelyét.
4.
Össze sosem hegesztettem magam,
szétcsapong minden idegvégződésemm.
Az utcasarkon ha ledoktorálok,
majd elemez engem egy magyartanár.
5.
Olyan valóságghű, ahogy naponta
megtalálász páncélban, álruhában.
hangulataim meszes csigaházak,
bukott költők füstfészke alatt.

6.

Aztán továbbbmész. Persze át, hazafiként
a keskeny útkereszteződésen.

Lefeje mutat az aréna, a cirkusz,
függőleges fennsík a graffiti vászna.

7.

Ez példának okáért szombat.
Így hívják ezt a megrögzött másnapot.
Átsiet a takarítónő (a termen),
pár percig vörös szőr a vegetáció.

8.

Betörhetetlen plexiüveg.
Kint talán tavasz van?
Gőzölgő szemek, szinapszisok,
fekete ágyék tejfehér ablakon.

9.

Ha oda jutok, ahol egyedül
belém dőfik a tút, mert csakis
én létezem – a többiek szellemek,
ha oda jutok, rám mosolyog a méreg.

10.

Feltépem végül a hosszúkás tasakot –
karitatív hozzáállással kettőt,
– két tasak cukorral – zuhog az ég pora,
tépett tollút könnyezik a párna.

11.

Fél kezem, fél lábam
falra szegzett naptár.
Írni még volna lehetőségem.
Egy lépést is tehetnék még.

12.

Olyan hihetetlen ma az a pár perc,
amikor eggyéfog kő, festett napszemüveg,
hogy az óceánt figyelem Alcatraz rácsai
mögül – lélegzem a halhatatlanságot.

13.

A fal mögött fiatal fák fia,
gombostűfejnyi napkorong – napló
sóhaja. Érdekesebb ez így: farkas-
kölykök halott szukák bőrére varrva.

14.

A szentek csendesebbek – csodabogarak.
Az ólomüveg ablakokon mintha
vízcseppnyi glória lebegne.
– Fektében üdvözülni a fekete nép. –

15.

Ki vállalja el ezt is? Ki vállalja
a kikötözött, meztelen testet?
– Őrnagy úr... lihegi. Van még ereje.
Sár alatt caplat a lefokozott káplár.

16.

Elköltözött egy csomag cigaretta.
Illatos flitterek a zuhanó liftben.
Ember a vádlott? Ó igen! Ó igen!
Sercint a nikotin fölényesen.

17.

Annyi az egész, mint vízszintes nyolcas.
Félkörívén egy kísérleti egér
igyekszik fájdalommentesen
körbefutni a töviskoszorút.

18.

Tovább sántít. Ő és a többi sérült.
Itt talán sosem volt fegyverszünet.
Szél süvít. Tépi a házak tetejét.
Simogatom a veszett kutyákat.

19.

Előfordult, hogy megvárt a sarkon...
dokumentumfilm pörgött valahol.
Aztán azt mondta: jössz, ha akarsz.
Egyetlen helyen vagyok, egyetlen időben.

20.

Úgy döntöttek: végy levegőt, vámpír.
Cipeld magaddal tested, végtagjaid,
játssz anyagot, mohó köztesgazdát,
míg minden fennakad őszinte részvéten.

21.

Kormos falak közt pesti csigalépcső.
Vizelni a kapu alatt illik.
A szolgálatos süketnéma varjú
csak legyintget alattam, fölöttem.

22.

Fojtott sziszegés volt. Hárfák plágiuma.
Tudták már akkor: lényeges a szándék.
Egyikük kitepte oldalbordáját,
szeme kimeredt: nehogy egyedül maradjon.

23.

Bejárták egymás földrajzi pontjait.
A távolban falka üvöltözött.
Nyáluk csepegett a nyers hús ízére.
Még nem ismerték fel a rothadás szagát.

24.

Elbogozom a hetek végeit.
Két napból egy lesz – szétbonthatatlan.
Valahol ünnepet kondít egy harang.
Csorba balta sincs kezem ügyében.

25.

Pár évig feltöltődve, mint galvánelem –
mint kondenzátor – valami műszaki
Isten volna a pórusok pólusa.
Rongysátor csüng a kopár kőperemen.

2013. április 22.

OTTHON LENNI A SPITZBERGÁKON

Egyik nagybátyám, akitől elvették a törökmatolcsi szalámigyárat a kommunisták, és juhvirslit igyekeztek összepréselni apróra őrölt flasztornyessedékből, feldühödött állapotában, nem sokat gondolkodva a következményekkel, igaz, a hatóságok sem óvták őt akkoriban a felelőtlen kalandorkodástól, örültek, hogy Törökmatolcson egy kizsákmányolóval, népnyúzó gyárossal kevesebb van, szóval országos méretűre duzzasztott bánatában kivándorolt a Spitzbergákra.

Akkoriban nem sokat tudtunk a Spitzbergákról. Nagyanyám szerint ez egy finom úri hely volt Észak-Németországban, nem olyan átkozottul vacak, és semmiféle erőteljesebb tőkegyarapításra alkalmatlan, szar hely, mint Törökmatolcs, amely nem messze feküdt a teljes lepukkanástól és a totális unalomtól, és úgy folyt át rajta az Amazonász leve, mint dédnagyapátok lyukas markán a drága hengerfalvi vagyon földekkkel, malmokkal, három udvarházzal, számtalan telekkel-nyarakkal, vadul viháncoló erdőségekkel. Azok a bizonyos végtelen árnyas és zengő derekú fákkal teletömködött erdőségek fájtak neki a legjobban.

Mások viszont úgy vélték, hogy a Spitzberger valami zsidó kaszinó Bécsben, ahová nagybátyámat az ő nagyapjának a vére hajtotta, hiszen rettenthetetlen szerencsejátékos hírében állott, aki egyszer még a szalámigyárat is feltette teljesen nekibőszülve egy enyhén rosszdámaillatú szeptemberi éjszakán.

Fölrakta, kérlek szépen a kártyára, s ahelyett, hogy elveszítte volna, éppen az ellenkezője történt. Mesélte nemegyszer Kokos néni, a tamílgyanús szomszéd, aki Spitzberger úrnak a szeretője volt Bécsben, csak aztán megöregedett a tömés a fogában, és kihullott a legfeszültebb percben, éppen abban a pillanatban, amikor a nepáli száműzött herceg vesztett. Belerobbant, hogy úgy mondjam, a majonézes tányérkába, amikor a princ éppen a legnagyobb vesztesben volt, a vele egyszerre száműzött társuralkodó, Bel-Katmandú tigrise (ahogyan magát nevezte) viszont egyre csak nyerte a zsetonokat, betonbunkereket, pagodákat és tigriscsapdákat. Ennek a sárga hercegnek régóta fájt a foga az egyeduralkodásra, Tibetre és a Kokos néni

tűzpiros ajakára, és mindez ott történt a Spitzberger úr kaszinójának hátsó barlangjában, a félig földbe ásott játékszobában, már jóformán Bécs alatt, csupa elegáns félhomályban, amelyet azóta sem tapasztalt Kokos néni, akit ezekután szó nélkül elbocsátottak, és haza kellett költöznie egy szál batyuval a mi utcánkba azzal a vérpiros ajakával egyszerre.

Nagybátyámnak viszont szerencséje volt, mert a szalámigyárat, ahelyett, hogy elveszítette volna azon az estén – élete legfényesebb mozzanatában –, még nyert a gyár mellé valami jókora százholdas erdőséget, amit azonnal dédanyánknak ajándékozott. Dédikénknek egy percig sem volt nyugta, folyton csak azt fuvolázta nagybátyám, Isidoro de Royas fülébe, vigyél ki, Izidor fiam, az erdőbe, mert látni akarom, ha ugyanolyan árnyat adók, éppen anynyire zeng a derekuk a tölgyeknek és sudár gyertyánfáknak, mint dédnagyapátok dédabisztrai erdeje tette volt 1915-ben. De nagybátyám mindig kitért valamilyen kifogással a kérés elől, hogy éppen lefulladt az akkumulátora a Dodgenak, vagy kimarjult a kocsi jobb első kereke, máskor – télvíz teljében – nem átalotta azt állítani, hogy egész Déda község pont majálisozik, hancúrozik a mi erdőkben, ugyanis Gyertyafaló Szent Honofreusz ünnepe van az óhitű ortodoxoknál, s a szentről tudvalevő, hogy úgy mentette meg a falut, hogy bombázáskor megette a kezében tartott égő gyertyát, egyben nyelte le, hogy a fényre ne gyúljenek, mint a darazsak a szőlőre, az ellenséges Zeppelinek.

De hát Izidor bácsi, vetette oda legkisebb öcsém, Roger van der Kisokos, akár el is fújhatta volna, nem kellett volna az egészséget felfalni, mint egy szál cserkészkolbászt.

Eh, mit értesz te a hit dolgaihoz, kis pogány, legyintett nagybátyám, akitől később elveszik az ugyancsak hitetlen kommunisták a szalámigyárat Törökmatolcson kártérítés és értesítés nélkül, mit értesz te az orthodox ólélek titkaihoz..., nézett szomorúan reánk, holott akkor még csak nem is gomolygott a történelem méhében az államosítás, a szalámiművek javában termelte, ontotta magából az andalító illatú, gyönyörűen fejlett szalámirudakat, a remegő párizsi-oszlopokat, prágai préseltsonka-tömböket. A környék összes kereskedője – szatócsok, engrosz bácsik és hentesek – sorba állt, rendelt, betelefonált, futárral küldte a rendelést a nagyobb tételekért, számláztunk, csomagoltunk, és szállítottuk éjjel-nappal jégtömbök között, speciális kocsikban, amit Somodi, a részeges bádogos alkotott egy józan félórájában maradandóra. A vevők majd felvesztek, folyton csak az *Isid'or Szalámiművek* termékeit keresték a boltokban, vitték születésnap ajándékként, bankettre, torra, konfirmációra, bérmlásra, kerti mulatságra vásárol-

ták, röpültek vele a választott imádott felé, leszalámították vele az orvosokat és szakszervezeti üdülési beutalókat osztó bürokrátákat, egyetemes korrumpá volt, becsempészték a hústalan napokon a konviktusba; a katolikus főgimnázium igazgatója majálisra vásárolta a püspöki helynök úrnak, akitől a Főgimnázium sorsa végső fokon függött-lógott, cérnaszálon himbálózott a megszüntetés veszedelmes verme és az évenkénti működés lila felhői között.

Nagybátyám pedig kivándorlása után különös átváltozáson esett át. Itthon sohasem adta jelét annak, ha érdekelné különösebben a politika, a világ vérekes szemgolyója. Mint minden férfiember, ő is elolvasta az újságot – a mi családukba mindig konzervatív-*dafke*-lapok jártak, amelyekben a lap írói nagyokat mondtak, döngő mellet meneteltek az újságolvasók kívánsága szerint, odamondtak az uralkodóháznak (rendszerint a britnek vagy a belgának), felsóhajtottak a régi daliás idők alkalmából, felböfögték a holt nagyságok aforizmáit, láttuk, hogyan ingatták az ég felé ujjukat Grosz bácsi korcsmájában; a vezércikkíró Kovácsuk és a hírfejlő Szepnyicska Ingomb voltak a legjobb magyarok rövid távon, merített kiadásban Belső-Lebédia és Ludaskívándi között, de soha semmire sem biztattak a tragikus csatavesztések és emlékezetes bukások sajkásának elevenen tartásán, aktív fájlalásán kívül – tehát, bácsikám elolvasta, kisebb-nagyobb kihagyásokkal, késésekkel, ha nem máskor, hát midőn kifelé tartott szigorúan magángyökintési ügyeinek bonyolítására. Erről mindenki értesült, mert már a hadműveletek előtt legalább félórával erősen sóhajtozott, kóválygott termeinkben, nyögdécselt, fogta a hasát, nyugtalanul csuszkált előre és hátra a műbőr (barnára pácolt, vastag, préselt papír) borítású dombormíves székeinken, fel alá keringett abban a légtérben, ahol éppen tartózkodott. Összeszedett egy pár könyvet, újságot, amit éppen az asztalon hagytunk, hadd lássák, akik betérnek hozzánk, hogy mi lépést tartunk a haladással és a civilizáció berzenkedéseiről és ágaskodásairól, a kultúra hőköléseiről és nekirugaszkodásairól már akkor értesítve vagyunk, midőn még kisvárosunkban senkinek sincs birtokában az öröklét kulcsa, a civilizáció és kultúra ama legfrissebb, a lét mikéntjét megcukrozó vívottmánya. Szóval, mi tagadás, kénytelen vagyok leírni: Izidor bátyám minden családi áldás és csapás, sors-kezdemény és csíraszaporítás dacára nagy spitzbergai hazafi lett.

Legdicsőbb tette mégis ahhoz a helyhez kapcsolódik, ahol eszmélt, szerelmes volt, ahol szava meghallgattatott. Emezek folyománya volt maga is. Történt ugyanis, hogy a tatárok egyik folyó évben Felcsíkra támadtak, de a történet szempontjából teljesen közömbös, ha Alcsíkba vagy a Gyergyaiszoroson át a fenyvesekkel koszorúzott székelv bércek legkülső gyepűjén

igyekeztek volna átkelni. Erőhatalommal, martalóc maszkban, tűzzel, vassal, tüzes vasalóval, mellyel harci lovaik sörényét minden pitymallatkor kivasalták, még élet is hagytak a paci nyakán tarajosodni. Így találták szépeknek. Ez ugyanolyan vállalható szépségeszmény, mint pöpecnek a sonkás döblec. (Eszvétáknak üzenem.) A tatárokat természetesen a csíkiak, gyer-gyiai és kászontüzesek Piros Vilmos, Fehér (M)Agyar és Zöld Ász vezet-ésével visszaverték, a Bug torkolatáig üldözték őket, ott búgtak egyet, majd visszatértek a bércek közé. Életvitelszerűen. Nem így a tatárok, akik a szé-gyentől űzve ebben a folyó évben a Spitzbergákra vették magukat. Termé-szetesen a kutyafejűekről beszélek. Spitzberger Harald és Sven Hidrogén, helyi előljárók addig híret sem hallották a tatároknak, a hírügynökségek is csak akkor kapták fel a fejüket, fülhallgatóikat és az adáskörzetükben je-lentkező zavarótényezőket, amikor a tatárok már Mitokán vezetésével a spitzbergeni partok előtt száguldoztak az alig megszilárdult jégen.

Ezzel összefüggésben említenünk kell, hogy a szigeteket amúgy rend-szeresen felkereső melegáramlat annyira meglepődött a tatár mokánylovak taraján megcsiklandó vérveres, gonosz végzetet jósló fénytől, hogy az áram-lat felelőse az északi fényhez fordult, felvilágosítást kért, áramoljon-é, vagy forduljon inkább Írország partjai felé? (A szokatlan jelenséget, megmagya-rázhatatlan módon, nem jelezte a sarki megfigyelőállomás automata video-bioszkópja sem, holott minden inframegáson le volt benne digitalizálva, még pecsétviasszal is hitelesítve.)

A sarki fényorgona kezelője sem tudott a kérdésre azonnal felelni, arra hivatkozott, bele kell tekintenie adatbázisába. Az elektronika aznap lefa-gyott, ami nem is csudálható, ugyanis mínusz negyven fok (plusz Áfa) volt észlelhető az atmoszférikus pszeudogörbén. A *SARKLEXIKON* vaskos kötetei összefagyott lapokkal lappangtak és lapultak a Lappföld legeldu-gottabb könyvtárának lappantyújában. Amíg bármit is mondhatott volna az áramlatnak, addig a tengervíz befagyott, mint szafaládéba a tehénfarok, a tatárok víg vészjóslással futtatták lovaikat a harc előtti fegyvernyugtalan-ságban.

A történetek fényében állíthatjuk: erőgyűjtés ideje alatt – ha már itt vol-tak – megrendezték az az évi Tundra-serlegért kiírt jégkupamérkőzéseket. A spitzbergák megrettenve nézték a tatárok jeges küzdelmeit, elborzadtak, mert ennyi durva szabálytalanságot, bodicseket, hirtelen halált és váratlan feltámadást, csalást, elvetemült acsarkodást ők még nem láttak. A harma-dik napon a két táborra osztott mongoloidok még mindig nem tudták el-dönteni a bajnokság sorsát, hiszen egyforma erővel, technikával bírtak, a

száguldás hajtófonatai, az érzelmi belharmónia-borulásaik azonosan oszlottak el a győzelemért lihegő lelkükben. Kutyafejükben hasztalan keresték évekig a spitzberga tudósok a fantázia lenyomatát. A ravasz cselve-tést kizárólag a harcokban tudták *volna* alkalmazni.

Ha nyílt volna erre alkalom a Spitzbergák partjai előtt. Emelte fel hangját Izidor bácsi, amikor idáig ért szalagra rögzített visszaemlékezésében.

De nem nyílt, mert azon a piciny résen, szüneten, amit a korong egyik kiperdülése okozott, a korong egészen a főváros, Longyearbyen szomszédságában fekvő Piramydenig röpült, és éppen Izidor bátyám lábainál esett le. A településről tudnivaló, hogy ámbátor a svédek alapították szénbányászati céllal, 1927-ben azonban eladták a Szovjetnek. Emezek pedig, összefagyva, 1998-ban felhagytak a bányászattal és a vodkaméréssel. Pyramiden szabadon látogatható, bár teljesen lakatlan, az épületekbe azonban tilos engedély nélkül belépni balesetveszély miatt; legtöbbjük le is van zárva. A település hajóval vagy hómobillal közelíthető meg. Vezetett látogatások is vannak angol és mongol valamint norvég és orosz nyelven. – Ezen buzdulhattak fel a tatárok, akik tudták, hogy a szigeteken nem léteznek utak. Ebben majdnem olyan, mint Tatárföld a Nagy Októberi Szocialista Felfordulás – helyett.

Izidor bátyám fölemelte a földről a korongot (puck), és kiballagott az úttalan rénszarvascapáson át a partig. Szerencséje volt, mert a fővárosban, Longyearbyenben és környékén április 20-tól augusztus 23-ig süt a Nap (régbben nálunk is így volt, ráadásul, emlékezett Izaurusz bátyám, hiszen ilyenkor kapta a legtöbb szalámirendelést a boltoktól, ez kellett a *popornak* a bokrok alján az állami augusztálisokon *árdéjjal*), de október 26-tól február 15-ig teljes a sötétség. Augusztus 21-e volt. A tundra típusú élőhelyéről Izidor bátyám komótos battyogását rengeteg tengeri madár követte a fészkelőhelyéről kipillantva. Ámulva nézte a szigeteken található négy emlősfaj: a svalbardi mezei egér (*Microtus epiroticus*), a sarki róka, a svalbardi rénszarvas és a jegesmedve. Mióta a jegesmedvék egyre gyakrabban fordulnak meg portyák és színházi turnék ürügyén a Spitzbergákon, a helyieknek elővigyázatosságból puskát kell maguknál hordaniuk a városokon kívül, de a medvéket törvény védi, így nem szabad őket ok nélkül megzavarni előadás közben. (Van, aki elővigyázatosságból még a mobilját is kapcsolja.)

Izidor bátyám tisztában volt azzal, hogy a tatárság sokkal nagyobb veszélyt jelent, mint a svalbardi bestiák társasága, ezért nem vett magához puskát, csak egy kis maroklőfegyvert nadrágjába rejtve, amely még a nagy-

nénémé, a Matti nénié volt. Neki a tatárokkal okvetlen találkoznia kellett. Minden eshetőségre gondolva, magához vett két rúd spitzbergai szalámi-rudat, melyet óvakodott volna szánhúzó kutyákból készíteni – ámbátor más-kor megtette, mert tudta, a bennszülött norvégok (uralkodó nemzet), oroszok vagy ukránok fagyott kisebbségi nyelvükkel semmilyen ízt egymástól nem képesek tisztességesen megkülönböztetni –, de annál inkább elővigyázatosságot parancsolt a kifinomult ízlésű húszabáló, szalámifogyasztó mongolfiak jelenléte. Ajándéknak, megvesztegetésnek szánta? Nem lehet eldönteni. Volt azonban tarsolyában egy sokkal fontosabb eszköz is. Egy aranysíp. Hitelesített jégkorongmérkőzést irányító síp és a régi, de még mindig érvényes játékvezetői engedélye. Tudta, ha célba akar érni, éppen ezekre lesz szüksége.

A parton éppen arra a jelenetre toppant be, amikor Mitokán, a tatárok vezére a dísztribünön toporzékolt, tűrhetetlen, hogy egy vacak tartalékkorong sincs a sikkasztó, agyalágyult szertárosnál. Murza Zalakán azzal védekezett, hogy hódítani jöttek, nem mérkőzni, otthon Tatárbugacon van még hetven, Csíkból zsákmányolt korong, de...

... De itt van, uraim, kibálta át Izidor bátyám egy úszó jégtablán állva, mely éppen a dísztribün előtt úszott el lassú méltósággal. Mindenki egyszerre kapta oda kutyatekintetét, sokan még a marcona-álarcot is elfelejtették felölteni, amit a veszekedés hevében téptek le magukról. Ők ugyan is nem hagyományos/előírásszerű szerelésben, hanem marconasításban és -álarcában ütötték a gumikorongot. (Ezért az európai jégkorongszövetség már többször figyelmeztetésben részesítette Mitokánt, de mindig győzött a kisleányok iránt érzett európai sporthumanizmus, és adtak még egy évet a tatár jégkorong szövetségnek, hogy megfelelő védősisakot, pofarostélyt szerezzen be.)

Hásze neked mi bajod, te spitzbergai szerecsia? – kérdezte Mitokán csíki mellézköngékkal tarkított, kissé selypes magyarsággal. Végére is, annyiszor törtek már be Csík al- és felfelébe, Gyergyószentkatlanba, a vacsárcsi vacsora-búcsúra vagy a szeredai bankfiókba, oly sokszor tárgyaltak, viaskodtak, harcoltak, kaláberezték, tarokkoztak, tábléztak vagy babbamáriásoztak a helyiekkel, álltak szemtől szemben vagy egymás mellett a jégpalota zöldmárvány vizeldéjében Piros Vilmossal, Fehér Agyarral és Zöld Ásszal, hogy teljesen elsajátították a lokális nyelvjárást-kelést.

Azért jöttem, megkövetlek benneteket, jóemberek, mert én vizsgázott, leigazolt hokibíró vagyok, én vezettem annak idején a Dinamó elleni em-

lékezetes mérkőzést, amikor a szeredai cseszemesze 40 nullra nyert Bukarest ellen. Érted-é?

A tatárok összenéztek, úgy értem, egymás felé fordultak, látszott, hogy fő a fejük, félő volt, hogy a kieresztett és sistergő elmegőzőktől megolvad a pálya jege, és akkor mind odavesznek. Erre számított Izidor bátyám is titokban. De ez nem jött be. Maradt hát a játékvezetés... Mint afféle sokat látott és hallott ember, aki már teljesen elcsipázott meccset is visszahozott a szégyen és kiesés sírjából egy kis bírói segédlettel, nem riadt vissza a feladattól. Hja, mi volt ez egy Felcsík kontra Alcsík mérkőzéshez képest, ahol vér folyt a csillagösvényeken, valódi vér és verített verejték, jéggé dermedt őserő szilánkolódott vad káromlássá, kicsapott medréből a Léthe vize, és vijjogva szállt a végzet dögkeselye minden játékos tajtékzó vállára?! Mi volt ez, ahhoz viszonyítva, ahogyan Wákár Wadkár legénysége bedögölte az Olt jege alá a *bőcs* fővárosi katonacsapatot?! Az volt csak az ősvérre menő tragikus mérkőzés, táti!

Tudta, nem szabad gyakran sípjához nyúlni, hadd fussanak a legények számtalan szabad kört, hadd vaduljanak bele a lehetőségek többszörösébe, hatványozott csakrájába, kapjanak lóra, mikor már a korcsolya sem elég gyors, a túlütések felett szemet kell hunyni, hadd pattanjanak vissza az ellenfél szügyéről, ágyékáról, sisakjáról, mamutlábáról, süvítve taroljon, füstöljön, lángoljon a magamagát mind jobban hergelő erőszak, a fékezhetetlen győzni vágyás. Akármely áron.

És valóban a két csapat csak az első sípszóra várt, amit Izidor bácsikám – úgy tűnt – a végtelenségig elnyújtva, vontatottan, késve adott meg, ami a két csapatból máris izgalmat és puffancs dühöt váltott ki, de a tatárok közismerten szavatartó népek, ha egyszer azt ígérték, hogy visszatérnek Csíkba rabolni vagy Gyergyóba gyűjtogatva rabláncra fűzni férfit, fehér-cselédet és kisdedet, akkor ahhoz tarották magukat. Jöttek, és csak a helyiek heves ellenállásán tört meg a pontosság. Ezzel magyarázható – világosított fel a nyilvánvalóról bennünket Izidor bácsi évekkel később, midőn hazlátogatott a Spitzbergák szalonspicces éjszakáiból a maga mögött hagyott napfényes unalmába, ahol egykor ő és szalámigyára született – nem tudni, ha vágyott utánunk annyi hosszú éjszakás esztendő múltán is, vagy csak udvariasságból jődögélt alá a Bőrcsók utcán –, hogy manapság azokon a régen tatárdúlta helyeken éppen azért pontatlanok a hivatalok, elcsúsznak a megbeszélt találkozók, randevúk, késnek a vonatok, vontatott az ügyintézés, mert génjeikben, idegeik zárókövén még mindig ott sziporkázik a tatárok keltette félelem és taszítás.

Az a bizonyos düh, mely a késlekedő kezdősípszóra vonatkozott értekezésünkben, mégsem fordult Izidor bátyám ellen, hiszen Mitokán és Zaklán, a két csapat választott kapitánya szavát adta, hogy Izidort elfogadják feddhetetlen bírójuknak, meghajolnak igazságos és részregörnyedést hírből sem komázó ítéletei előtt, a felálló csapatok és cseretársak felszerelését minden jégrelépés előtt háborítatlan ellenőrizheti, megmérheti sublerral a korcsolyaél szélességét, ellenőrizheti a kesztyűk és ütők szabályszerűségét és megfeleltetését a nemzetközi kánonokkal és kamperszögekkel.

A sípszó után a két csapat egymásnak rontott, gyors és szétbogozhatóan kavarodás támadt, lökdösésről szó sem volt, nekiveszkedett mozdonyok futottak egymással szemben, az ég elsötétült – amúgy is közeledett a hosszú sarki éj, mint már volt alkalmam említeni –, de nem a lebukó nap hiányából fakadt, hanem annyira sebesen, gyakran és számolatlan emelkedtek az ütők, botok, cséphadarók és sújtottak le, követhetetlen volt drámai sebességük, a be- és összezsapások tömértelensége, gyakorisága, csupán reccsenések hallatszottak, mintha a jég rianna, hang nélkül vicsorogtak, csépték, támadták, püfölték, botozták, ütötték-verték egymást, gypálták saját véreiket, saját és társnemzeti vérük hullásával mit sem törődve, az utolsó cseppig, a végső győzelemig, a nagy kéjmámor és zsákmány bővületében.

Mert, ha nem mondtam volna, fiúkák – eszmélt ki a küzdelem szépséges ábrázolásából Izidor bátyám –, azt ígértem a tatároknak, a spitzbergai jégtanács és a nagy nemzeti tundragyűlés őszinte aggodalma közepette, félórás tanácskozást tartottam a szigetek 1507 lakosának (született spitzek és bergák, valamint bevándorolt norvég időjósok, ukrán és hófehérorosz bányaacsutorások) szűkített parlamenti plénumával, és ott közöltem, hogy a tatárok egyik vagy másik csapatának győzelme esetén (ami kizárt, ha minden a tervek szerint zajlik) kapnak hét véka ezüstöt, hét véka aranyat és a sziget valamennyi 25 év alatti leányát, tekintve, hogy a Spitzbergák lakossága erősen előregedő félben van, a korfa már erősen korhad a demográfiai szaporulat hiányában, alig vannak hatvanan, ennyit pedig a kidöglött tatárok aligha fognak sebekből sajogva, összekaszabolva nászra vinni, megprütykölni, a szüzeket és hajadonokat inkább arra kellene felvértezni, hogy a tatár túlélők sebeit, a még mozgásképeseket bekötözzék jó szoros halász-csomóval gúzsba, a többieket pedig nyugodtan jegelhetjük a feltámadásig, nem tudom, ha a tatárok egyáltalán befőznek-e a halált követő télen bármiféle hadisteni legendás hitet, reményt, üdvözlést, vérkörte-befőttest a túlvilági élethez. A plénum, láttam rajtuk, hiszi is, meg nem is, amit mondok, hitelem nem volt sok, de jobb nekik sem jutott eszükbe, mert a medveölő-

puskáik így nyár végén még zsírba süllyesztve pihentek, és a szigeti ellenállóknak, az ostromlottaknak semmi reális esélyük sem volt a túlélésre, a méltányos hadifogságra, avagy arra, hogy a szamarkandi rabszolgavásáron nyugati humanista utazók váltsák ki őket. Egész Spitzbergákon huszonkilenc-harminc évig kellene gyűjteniük a váltságdíjat, ha valamennyi fogoly, a sziget teljes lakossága, engem is beleértve, élve érkezünk meg Szamarkándba vagy jobb esetben a művészetkedvelő, zenebolond Johann Sebastian Bachcsiszérájba.

De Izidor bácsi, vágott közbe megint öcsém, van der Kisokos, ha mind fogságba estek, akkor ki a bánat vált ki titeket a szomorú rabságból?

Izidor bácsit azonban nem lehetett zavarba hozni. Hát az északi népek szolidaritási alapjából utalnák át. A hagyományos egymásrautaltság, összetartás azonnal működésbe lépne, az orosz és hófehér kormányzat erélyes fellépése előtt térdre esnének, s akkor még mit sem szóltam az ukrán vámunió és bankszövetségről Kolja Zgripcurenko neves pénzügyes vezetésével...

A tatár martalócok teljesen elvakultak, belefeledkeztek a küzdelembe, nem számított a játékidő, a háromharmad összesen másfél napig tartott, közben besötétedett, és a parton felállították a pótgenerátorokhoz kapcsolt stadionfényszórókat. Nagybácsink csupán egy játékost állított ki, amikor annak bal lábát már vagy húsz perce a harmadik menetben leszakította valaki vagy valakik, és szegény fiú bottal hajtotta magát támadásról támadásra. Sőt, a hullott lábát is odapöckölte a saját kapusának a sikeresebb védekezéshez, ami nyilvánvalóan teljesen szabálytalan volt.

A másfél napos küzdelem után senki sem maradt lábon, tört végtagokkal, zúzott koponyákkal, elferdült nyakkal, kiugrott (rúgott?) csigolyákkal, szakadt álorcával, hordágyon, olyik fej nélkül volt kénytelen elhagyni a küzdőteret a végső kettős sípszó után. Addigra már a meleg áramlat is visszanyerte lélekjelenlétét, különösebb külső befolyás nélkül újra mosni kezdte Svalbard (a Spitzbergák neve a benszülöttek nyelvén) partjait, a véres, csontszilánkos, elrongyolt mezekkel, törött botokkal, elcsavart korcsolyákkal, szétszaggatott pampókkal borított pálya mindenestől a tengerfenékre süllyedt, vagy elsodorta a várva várt meleg áramlat, a holtakért és sebesültekért végre hosszas kurbizás, telefonálás, füst-, fény- és fingjelek leadása után jelentkezett a genfi székhelyű Vöröskereszt, és elszállították őket Tatarszkoje Szelóba, ahol gyönyörű emlékművet faragott nekik a tatár származású Cserkaszov Lili faragász és hétpróbás holdtölte.

A győzelem estéjén kezdődő hóhullásban a Spitzbergákon, a főváros főterén megfőzték az első igazi nemzeti ételt, a mitokányt, ami ugyanolyan, mint a hétvezértokány, csak itt az alvezéreket és vezérhelyetteseket, sarkkutatókat főzik bele a gulyásba. (Tartármártást viszont az istennek sem vettek magukhoz, pedig váltig kínálták a résztvevőket a megmenekült svalbardi szüzek, hajdononok és főállású pincérlányok.) A lakosság vállára vette nagybátyámat, és tundraszerte körbehordozák fáklyák fénye mellett, szüzeket és erényes középkorú háziasszonyokat, medveölő atlétanőket ajánlottak föl neki, víg rénszarvas-indulókat zenéltek az ablaka alatt hét álló sarkifénytörésen át, a szalámigyárat róla nevezték el stb., stb.

Hasztalan szabadkozott, igyekezett elhárítani a túlzott kitöréseket, az érzelmi rengéseket. Mindhiába. Az emberek szeretetével nem lehet játszani, viccelni, alkudozni, azt nem illik kockára vetni. Ha egy nép szeretni kíván valakit, imádni, hősnek látni, az ellen nincs orvosság a sarkvidéki nancsligetekben sem. Beletörődött.

Ekkor érkezett végleg haza a Spitzbergákra.

Szterczey Szabolcs

IKAROSZ MASZTURBÁL

madarakkal dörzsöli a szemét
mintha csak ablakot pucolna
sikálja visítva kopott üvegét
összegyűrt madarak egy halomba

éretlen szárnyakat fésül bőrébe
szíve mellett menekülő bogarak
magát érzi a varratok mentén, reggelre
köldökéhez fércel véres tollakat

SCHRÖDINGER

A test egy doboz, éjszakai karton.
A testben szét van kenve egy macska
is, amiről nem tudjuk eldönteni, hogy
élő, halott, vagy tökéletes.

LEIBNIZ

Papír mögötti nyugalom, szétszórt arcok.
Grafittal megrajzolva a mindenség érintője.
A tű az arc súlypontjába szúrva, a körző
glóriákat húz fölé.
Minden merőleges mindenre.
Úgy vagyunk itt megoldatlanul hagyva,
mint isten feladatgyűjteménye.

X VAKUJA

A tükörben dulakodás.
Mintha egy filmet nézne.
Talán épp egy testből
kipörgetett képkockát, falra
vetített négyzetet.

A négyzetben szétdobált arcok,
izzadságszag, egymásba siklott
suhintások, tömeg tömeg ellen,
összeviszsa láznak a végtagok,
ütések, nyirkos ordítások.
A testek szétszapott geometriája
túlsüt a tükör előtt álló másik
szerkezeten, keresztülég a homlokán,
mellkasán, az állapotot
körülvevő precíz burkolaton.

Ahogy kinyílik a redőnyzár: kinyílik
a test, bizonytalan hosszúságú
záridővel, egy fotoérzékeny
felületre vetít mindenféle ábrát a
szerkezetek mélyén heverő üveglencse.

„A lencsét nagyon is jól ismerem.
Viszont a felületekről semmit sem tudok.
Mint a sötét anyag, olyan lehet.
Megalvadt önváladék. Túl sok rajta a
befogadott minta. Alkalmi horizontot,
mint egy cérnaszálat, befűzni
az énmetszéspont célkeresztjében
heverő sebbe? Túl sok rajta a remegés.
Az biztos: ilyesmi lehet, amikor
pajtáskodik két tachion részecske.
Hm.”

Így nézegette magát.

Épp mosakodni volt ideje,
vízbe mártogatni az arcát,
mielőtt az besüppedt
tükörlapból előlépett
a lincselő tömeg.

FRONTÁLIS KÉRDÉS

X velem szemben állt, zsebre dugott kézzel. Kotorászott benne. Nem tudom, mit csinált. Aztán nevenincs dolgokat pakolt ki belőle, olyan tárgyakat, formákat, amikről én nem tudok beszélni, még körvonalakban sem. Néztam őket. Csak azt tudtam, hogy félek, mi lesz, ha ezek a súlytalan, akármilyen kotorványok növekedni kezdenek, szemeket növesztenek maguknak, visszanéznek ránk, egyre nagyobbak lesznek, mint egy tányér, asztal, ötszemélyes vacsora, szobaúr, háztető, ránövekednek az utcákra, a városra, a domborzatra, duzzadnak egyre jobban, néznek mélyülő pupillákkal, tocsogni fogunk a nézésükben, úrhajókat küldenek mindenféle égitestekre, onnan is nézni fognak, távcsővel, teleszkóppal, aztán mikroszkóppal, vizsgálják, szétszednek szerveinkre, és véletlenszerűen újra összeraknak (te jó ég, vajon mit akarnak?), már akkorák, olyan nagyok, hogy a képzeletben se férnek el, kigyűrődtek az univerzum széléig, ott lapultunk a zsebeikben, és még mindig nem tudom megnevezni őket, még csak körvonalakban se tudok beszélni róluk. Mi lenne akkor, micsoda?

„Az isten szerelmére, cipzárold be azt a kurva sebet!”

KÉT SZINTÉZIS X-RE

I.

A karácsonyfát végül saját
szerveivel díszítette fel.
Angyalhaj helyett a belek
nyújtóztak a tűleveleken,
díszgömb gyanánt csillogott
a sok kitépett szerv, vese,
máj, lép apró madzagra kötözve
lógott az ágakról. A szívet
végül a fa legtetejére szúrta,
remélve, hogy senki nem éri ott el.
Ő maga meg bekucorodott a fa
alá, megmaradt fél arcát a kezében
szorongatva kuporgott a
szent ünnep idején. Körülbelül
egy hónap múlva is ott vacogott,
mikor kidobták feje fölül a
megszárad karácsonyfát.

II.

A testet szerette, mint csomagolást.
Őrületében, mielőtt kibontotta magát,
még arra is volt kapacitása
gondolni, hogy vajon
majd vissza tud-e szerkeszteni
ennyi mindent magába, helyesen
megfogalmazni a konklúziót.
Végül meghúzta a nyelvét,
mint egy szalagot, az alak
és a titok közti szigorú
csokrot, lehulltak a piros
sávok. Most pakol, keresi a
pontot a mondat végétől

SIC ITUR AD ASTRA

I.

jönnek az évek, tűszúrások a testbe
a gerincre finoman acélcsipesz harap
lepkéket feszítek porcelán keresztre
arcomba mártogatok véres tollakat

közben lemérem a szövetkárosodást
hogy ott lent hány kiló az íve
vajon miféle a csend ami ott kotorász
ha döntés feszül is a csontra, mivégre

mozgatja meg a lepréselt textúrát
a testet mint adathordozót tölti fel
mert varrhatsz magadnak sapkát álruhát
ami fontos pont megtalál és töri el

repeszti ketté az archan a víztömböt
kis patakok indulnak a szájból a tenyérbe
karodban az úr és tajtéka hömpölygött
mikor a tengert befecskendezte

a pokolnál is tágasabb csontokba
akkor a teremtés mozdult ki tengelyéből
az összefutó ráncokat jegyzetként olvassa
(a karcokat, a mintát ahogy feszül a papírbőr)

majd húsból tép magának nyirkos csillagot
akasztja őket megszerkesztett vázra
alkotni csupasz gázhalmazállapot
a test a mindenség architektúrája

az éjszaka átlója az etalon, a vonalzó
a merőleges pillanatra ráfordult
bizonyosság, hogy a végtelent leíró
geometriában majd isten lesz a metszéspont

II.

jönnek az évek, kibuggyant vérfoltok
ízeltlábú csókok, vattás szerelmek
mint cukorszálakon puha ujjnyomok
csak annyi látszik majd vissza belőled-

belőlem, annyi lesz, újra meg újra
mint felrobbant kávézőfő a remény
tűvé sebzett csillagokra szűrve
leszünk egyszemélyes rovargyűjtemény

VIRÁGOSKERT ÉRTEM JÖTT A VILÁGRA

Nem volt a szemében semmilyen érzés, amit tolmácsolni szeretett volna nekem, sem első látásra felébredő szerelem, még tetszés sem, de elutasítás sem, ahogy egy csúnya bogárra nézne az ember, amelyik közeledne feléd, undor sem, csak csodálkozás, hogy létezem. Mintha sosem látott volna embert, vagy ha látott is, soha senki nem szólította le, lehet, nem merte, lehet, nem érdekelte, merthogy nem volt az ő esete, noha a legutóbbi feltételezés elképzelhetetlen, mert ezek a szemek minden élő férfit elbűvölnének, senki sem maradhat közömbös, vagy igen, de akkor nem normális, láncon tartják, mint a veszett kutyákat.

És mosolygott. Mosolya nem volt kihívó vagy örömteli, nem azt jelezte, hogy valamitől vidul a lelke, nem volt lekicsinylő mosoly, bátorító mosoly vagy elutasító mosoly, meghatározhatatlan mosoly volt, az ő mosolya, utánozhatatlan, leírhatatlan, mintha mosolygó lelkének egy darabkája az arcára költözött volna, arról a lélekről beszélek, amelynek a nagyobb része a tudata, szelleme és szíve mellett mosolyog állandóan.

Úgy járt, mintha a föld fölött néhány centiméterre repült volna egyfolytában, mintha földön ülő angyalok hátán lebegett volna tova, aki látta ezt, csak az juthatott eszébe, hogy van Isten, nem véletlenül olvasható a Koránban, hogy a mennyország anyánk lábánál van, hiszen részei vagyunk a Mindenségnek.

Kissé akadozva beszélt, ezzel nem azt jelzi, hogy gondolatait nem tudja szavakba önteni, inkább megfontoltságot sugall, az ilyen beszédű embernek adni lehet a szavára, megbízhatóságában nem kételkedhet senki, egyike azon lényeknek, akikkel szívesen imádkozna az ember, ha fejébe veszi, hogy valakivel együtt szeretne Istenhez fordulni, és igen, talán a legfontosabb, hogy gondolkodás nélkül kockáztatnám érte testi épségemet, ha például ki kellene menteni egy háborgó folyó habjai közül. Az ilyen embernek élnie kell, hosszú élet kell neki, hogy kisugárzását évtizedekig élvezze a környezete, mert ez ápolni képes az emberi lelket.

Egyetlenegy szava sem érdektelen, minden gondolata egy kivételes intelligencia szülöttje, jól megépített alapja van, erre magától értetődően épül-

nek fel az emeletek, ellentmondani mindezeknek nevetséges próbálkozása volna egy alacsonyabbrendű szellemnek, aki azon is csodálkozik, hogy borús időben nem lehet látni a csillagokat, pedig ott vannak, ott vannak azok, és mindörökre ott maradnak nekünk.

Nem tudtam a nevét, Virágoskertnek neveztem magamban, mert a legjobban egy virágoskerthez hasonlított, aki értem és nekem született. Ha valaki bemutatna neki, megfognánk egymás kezét, bizonyára olyan puha a bőre, mint egy csecsemőnek, és megkívánnám a bőrét, s biztosan az jutna eszembe, hogy végig kellene csókolnom, fel, egészen a könyökéig, bár ennek az lenne a következménye, hogy a jövőben úgy elkerülne, ahogy a pestises emberrel nem szeretünk egy szobában tartózkodni. Persze, le is térdelhettem volna eléje, miután a bemutatkozáson elhangzottak a nevek. Vagy ennek az ellenkezőjével is lehetne próbálkozni, elnéznék a feje mellett, némi közömbösséget sugallva, csak hogy ez is melléfogás volna.

Ki kell találnom valamit, hogy minél hamarabb a közelébe kerüljek, olyan megoldásra kell jutnom, amelyik nem volna megalázó sem számomra, sem számára, hiszen mindkét eset kizárólag sikertelenségbe torkollhat. Ha számomra volna megalázó a helyzet, nem érdekelne egyáltalán, de benne felélbredhetne a gondolat, hogy milyen silány emberke lehetek, ha ezt a megalázó helyzetet ilyen könnyen elviselem Legalább ilyen szörnyűnek nevezhetjük azt a helyzetet, ha számára volna megalázó a dolog, az ilyen esetekben ugyanis egy sajátos büszkeség irányítja a gondolatmenetet, nem önteltség, szó nincs ilyesmiről, hanem egy tudatosan élő embernek a büszkesége, amelynek az a lényege, hogy tudja önmagáról a saját értékeit, s azt is fel tudja mérni, hogy semmiképpen sem érdemli meg, hogy megalázó helyzetbe kerüljön. S ha a nekem tulajdonítható esemény számára mégis megalázó volna, a következmény nyilvánvalóan nem lehetne más, mint az én létem végleges és visszavonhatatlan elfelejtése.

Valami mást kell kitalálnom. Bármire hajlandó vagyok, csak ismerjem meg, tudjak neki szerelmet vallani, és legyen az enyém. A legegyszerűbb az lett volna, ha valaki bemutat nekí, érdeklődtem a rokonaím, barátaim, kollégáim, ismerőseim körében, de senki sem ismerte. Persze, ez is elég körülményes volt, mert bárkit nem kérhettem meg, hogy egy bizonyos napon és órában legyen egy meghatározott helyen, ahol messziről megmutatnék neki egy nőt, hogy ismeri-e? Négy-öt embert megkérhettem erre, de a többségükkel nem voltam olyan viszonyban, hogy megkérjem őket egy ilyen szolgálatra. Közben kitanulmányoztam szerelmem programját, kívülről tudtam, hogy mikor, hová szokott járni, és követtem, mint egy hűséges kutya.

Szerencsémre nem vett észre, hogy kikérje magának ezt az állandó kíséretet. Aztán eljött az a pillanat, amikor tennem kellett valamit, hogy végre megismerjem. Követtem, egyfolytában követtem, s amikor egyszer befordult egy utcasarkon, négy-öt méternyire a háta mögött én is befordultam, majd hirtelen összeestem, és hangos szóval jajgatni kezdtem. Persze, rögtön odajött hozzám, arcán fájdalom volt és kétségbeesés és a jóindulatú ember igyekezete, aki feltétlenül segíteni akar.

– Azt hiszem, eltört a lábam – mondtam. – Mentőt kellene hívni.

Elővette a maroktelefonját, s már hívni akarta a mentőket, de leállítottam. Hirtelen rádöbbsentem, hogy az első pillanatban, ahogy sikerült kapcsolatba kerülnöm vele, becsapom. Szégyelltem magam. Felálltam, és bocsánatot kértem tőle.

– Nincs semmi bajom – mondtam –, csak meg akartam ismerni magát, szerencsémre nem vette észre, hogy hónapok óta a nyomában vagyok, s ahogy telik az idő, egyre jobban szeretem. És nem akarom ilyen olcsó eszközökkel becsapni magát. Bocsásson meg.

Nem szólt, nem szólt egy szót sem, csak csodálkozva nézett azzal a gyönyörű szép szemével, amely úgy nézett ki, hogy tüzet lehetett volna gyújtani vele, hogy a tűz mellett melegedjünk a hidegben, az ilyen szemek el tudják kísélni az imákat, hogy minél hamarabb Istenhez kerüljenek, most azonban mintha azt mondták volna, hogy: – Jézus Mária, ilyen állat is van?

Egy héting nem mertem a közelébe férközni, aztán vasárnap utánamentem a templomba. Az utcai incidenstől kezdve restelltem volna állandóan a nyomában járni, csak vasárnaponként láttam viszont, akkor is csak a templomban. Olyan helyre ültem, hogy elég volt, ha csak egy kicsit is megfordítja a fejét, biztosan észrevesz. Gyönyörűséges hangja volt, s amikor véletlenül rám nézett, érdeklődést láttam a szemében, nem megvetést, igaz, valamikor a középiskolában minden ünnepségen én énekeltam a szőlőszepeket, hallhatta, hogy az ő éneklésével egyenrangú az én énekem. Az ilyesmi hatással lehet a lélekre, gondolom, s ha a lélek pozitív impulzusokat kap a külvilágtól, remélem, hogy a tudatnak is közvetíti, s ezekben a szemekben azért vélek látni egyre nagyobb rokonszenvet. Persze, lehet, hogy tévedek, s ezek a rokonszenv-pillantások csak az én képzeletemben léteznek, egy szerelmes egyszerű képzelgése. De jólesett ebben a hitben ringatni magam, hogy nyiladoznak a zöld kapuk, és hogy tegyek is valamit, hogy az a bizonyos kapu szélesebbre táruljon, nem kevés izgalommal megállítottam, amikor kijött a padsorok közül.

– Még egyszer szeretnék bocsánatot kérni a múltkori utcai incidensért, de most muszáj elmondanom, hogy magának gyönyörű szép hangja van.

– Magának is – mondta kedvesen. – Tudja mit, ülhet közelebb is, ha akar.

Atyaúristen, belehalok. Kitárult a kapu, még nem merek belépni rajta, de már a küszöbén állok. S ha átlépek azon a küszöbön, be kell mutatkoznom, és megtudom a nevét, amit nem nagyon akarok, mert adtam neki már nevet, s ezzel a névvel emlegetem magamban minduntalan. Virágoskert a neve, ez talál hozzá a legjobban, lehet, hogy egy Orsolya, Enikő vagy Izabella egyenrangú lenne Virágoskerttel, s ezt semmiképpen sem akarom.

Aztán be kellett mutatkoznom, s ő azt mondta, hogy Virág. Végigszaladt a könny az arcomon.

– Valami baj van? – kérdezte, aggodalom volt a hangjában és együttérzés.

– Nem, nem – mondtam –, csak édesanyámat is Virágnak hívták, s nemrég temettük el szegényt, már nincs közöttünk.

Azzal nyugtattam magam, hogy vannak szent hazugságok, amelyek mér-földnyi távolságra vannak a csalástól.

Nem mertem találkát kérni, a következő vasárnap újra találkoztunk a templomban. S ez így ment vasárnapról vasárnapra. Amikor kijöttünk a templomból, mindig beszélgettünk egy kicsit, aztán a legközelebbi saroknál szétváltak útjaink. Kezdetben nem mertem hazakísérni, megvártam a negyedik vagy az ötödik vasárnapot, amikor a saroknál nem kértem a beleegezését, csak egyszerűen vele mentem tovább. Nem szólt, nyilván egyetértett a döntéssel. S a vasárnapi beszélgetések alkalmával megtudtunk sok mindent egymásról. Nemcsak a családi körülményeinkről volt szó, hanem gondolatainkról, terveinkről, örömeinkről, bánatainkról, vágyainkról, mindenről. Ennél nemesebb és tisztább barátságot elképzelni sem tudok. De nem mertem megcsókolni soha. Persze, az is igaz, hogy az ember nem csókolózik első ízben vasárnap, a templomból jövet. Találkát még mindig nem mertem kérni tőle, nem is éreztette, hogy a vasárnapi találkozókön kívül máskor is szívesen találkozna velem. Megérzi az ember, gondolom, ha egy nőnek lennének ilyen gondolatai, mert valahogy tudtára adná a beszélgetőtársának – hogy tulajdonképpen a szerelméről volna szó, ezt, így, nem merném kijelenteni –, ha már az ilyen boldogtalannak bizonyul, hogy igényli a gyakoribb találkozókat. De sehol semmi. Maradtunk a vasárnapoknál.

*

Csalnak az emberek, úton-útfélen csalnak, s ez rosszul esik nekem, rosszul esik és nehezen viselem, hiszen én is ember vagyok, s valamelyes mértékben én is hibásnak érzem magam. Apám mondta egyszer, hogy a hitleri fasizmusért s az ártatlan milliók kivégzéséért ő maga is hibásnak érzi magát, nem mintha közvetlenül köze lett volna mindezekhez, hiszen filozemita volt egész életében, s papként Isten és embertársaink iránti szeretetet és a mindenkori emberséges magatartást hirdette a szószékről. És ő nem volt fasiszta, ahogy én sem vagyok csaló, de hogy szellemileg és fizikailag sok mindenben hasonlítok vagy hasonlíthatok egy csalóhoz, ember vagyok, tehát bűnösnek tekinthetnek engem is. Persze, soha nem csapnék be valakit olyasmivel, hogy szánalmat keltsek magam iránt, vagy csak azért, hogy felfigyeljenek rám, ahogy ez az ember próbálkozott engem becsapni, amikor összeesett a járdán. De hogy volt lelki ereje leleplezni magát, érdekes, de bennem ez rokonszenvet keltett, s ez az érzés többet nyomott a latban, mint a megcsalt ember megalázottsága miatt érzett keserűség.

Vajon a mi templomunkba is azért jár, hogy felhívja magára a figyelmet? Megint csalás? Ez az ember egyik csalástól a másikig éli az életét? S megint le fogja leplezni magát? De hát mit mondhatna? Hogy értem jár ebbe a templomba? Ez nem csalás. És az énekszava sem az, gyönyörű hangja van, örülök, hogy a közelemben énekel. Ahogy jönnek a vásárnapok egymásután, egyre rokonszenvesebbnek érzem, aztán lassan-lassan valamivel többet is érzek iránta, mint egyszerű rokonszenvet. És nem tehetek róla, de néha az is eszembe jut, hogy becsapott. Egyszer elmesélte édesanyja halálának a körülményeit, hogy akkor és akkor a tengerbe zuhant századmagával egy repülőgépről. A hatóságok egy ideig kutattak az áldozatok után, de senkit sem találtak meg, neki pedig anyagiak hiányában nem volt lehetősége kerestetni. Imádott édesanyja halálának az évfordulóján a tengerpartra szokott elutazni, hogy legalább egy imát mondjon el a sírjánál.

Utólag szégyellem, de felébredt bennem a gyanú, hogy vajon nem akarja sajnáltatni magát ezzel a mesével? Felhívtam a repülőgéptársaságot telefonon, s érdeklődésemre megerősítették, hogy a jelzett hónapban tényleg bekövetkezett egy óriási repülőkatasztrófa, ahol több mint százán vesztették életüket.

Az igazi fordulópont akkor következett be a lelkembe, amikor egyszer a templomból kijövet megállított, és szerelmet vallott. Nézttem, hallgattam, és azt éreztem, hogy én is szeretem. És egyre jobban szerettem. Akkor köl-

tözött végleg a lelkembe, amikor megkért, hogy kísérjem el az édesanya sírjához, mert halálának a tizedik évfordulójáról akar megemlékezni.

– Gyere velem – mondta –, szeretnék bemutatni édesanyámnak.

Hála Istennek eddig nem tudtam, milyen lehet anya nélkül élni, de ez a szöveg megríkatott. Otthon sírtam, nem előtte. És harmadnap vagy negyednap elindultunk az egyik barátjának a kocsiával a tengerpartra. Nem volt túl messze, két óra alatt megtettük az utat. Én megálltam egy márvány emlékmű előtt, ahol el lehet olvasni az áldozatok nevét, kerestem a Virág keresztnévet, de nem találtam, igaz, hogy rengeteg volt a halott, a neveket nagyon kicsi betűkkel írták fel. Ő meg lement közben a tenger partjára, letérdepelt a kavicsos fövényre, nem csodálkoztam, noha református volt ő is, de valahogy olyan természetesnek tűnt itt a térdeplés, aztán intett nekem, hogy menjek közelebb. Amikor mellé értem, felállt, megfogta a kezem, egy ideig nézte a tenger vizét, aztán megszólalt: – Ő Virágoskert, anya. Így hívom, ez a neve, és az marad mindörökre.

Nem szóltam, nem tudtam mondani semmit. Sírtunk.

Hazafelé menet nem beszélgettünk a kocsiban.

Éjszaka nem tudtam aludni, egyfolytában képeket láttam, ahogy következtek egymásután. Azt a márványtáblát az áldozatok nevével, a tenger fodrosodó vizét, sajnos, minduntalan előjött a járdára zuhant, jajgató fiatalember képe, ahogy könyörgő arccal néz reám, segítségemet kérve. A gyanú rettenetes erővel ébredt fel bennem újra. Muszáj volt kiderítenem az igazságot. Néhány napot arra szántam, hogy megszervezzem a dolgot. A harmadik nap estefelé elküldtem hozzá a legjobb barátnőmet a rettenetes hírrel.

Rossz hírt hozok – mondta a nő. – Próbáljon felkészülni a legrosszabbra. Virág hirtelen meghalt. Ételmérgezés, azt mondják. Annyi ideje még volt, hogy megkérjen, ha bekövetkezik a tragédia, keressem fel magát. Holnap temetjük.

Senki sem volt öngyilkos a családukban, visszamenőleg száz évvel mindenkiről tudunk mindent. Néha ugyan már-már bekövetkezett a vég, de a kiváltó okok mindannyiszor elhalványultak, s már nem voltak képesek tragédiát okozni. Most viszont egészen más a helyzet, itt nem halványodhatnak el az okok, szerelmem halála darabokra törte a lelkemet, jajongani nem tudok, de ordítani igen, és ordítok, ordítok, mint egy megveszekedett elmebeteg, akit már nem lehet kezelni semmivel, közben kénytelen vagyok arra is gondolni, hogy temetnem kell, mintha arra kényszerítenének, hogy temessem el a Napot, az életet adó világosságot, abban a tudatban, hogy a

darabokra tört lélekkel vegetálóknak nincs és nem is lehet életterük a megmaradt sötétben.

A másnapi temetésen két barátnőjén kívül egy ismeretlen pap és a síások voltak jelen. Senki sem sírt. Ráborultam a koporsóra, és átkozni kezdtem Istent.

– Temessetek el engem is! – kiáltottam. – Nem tudok és nem is akarok élni nélküle tovább. Értelmét vesztette a lét. Imádkozni sem tudok többet, mert hogy mondjam ki, hogy „szenteltessék meg a te neved”. Uram, miért csináltad ezt velem? Szeretlek, Virágoskert, nagyon szeretlek – mondtam a koporsónak, és valaki megszólalt a hátam mögött:

– Én is szeretlek, kedvesem.

Hátranéztem, ő volt az, Virágoskert. Felpattantam a koporsó mellől, hozzáléptem.

– Ezt nem kellett volna elkövetni velem – mondtam.

– Tudnom kellett az igazat. Hogy akarsz-e egyáltalán?

– Hogy akarlak-e? Úgy akarlak, ahogy egy anya szeretné visszakapni valóságosan eltemetett egyetlen gyermekét, ahogy a kiszáradt termőföld kívánja az esővizet, akarlak, igen, úgy akarlak, mintha többéves levegőtlen bezártság után szabadság és friss levegő után vágyakozna minden porcikám. – És közelebb léptem hozzá.

– Egy kicsit túlzásba vittem, azt hiszem – mondta sajnálkozva.

– Igen, túlzásba. Ezt nem érdemeltem meg, ilyen gyalázatot nem érdemeltem meg semmiképpen. – És nem tudtam uralkodni magamon, elkezdtem pofozni nyolcszor-tízszer egymásután, amíg kezdetben szivárogni, majd ömleni kezdett a vér az orrából és a foghúsából.

Soha többet nem láttam.

Közben eltelt harminc év, elfogyasztottam három feleséget, felneveltem négy gyermeket, de szeretni soha senkit nem szerettem jobban nála.

ÁLARCOSBÁL

*„Mulatott a fiatalság, s mint a tenger, forrt az ég?
Délig tündökölt az éji maszkabál, a vízi nép
akkor – mondd – más kalandon törte máris a fejét.”
(Robert Browning: Egy Galuppi-toccata)*

I. HATVANNÉGY LÉPCSŐFOK

Negyvenfelé a költő megpihen,
erőt gyűjteni végső szárnyaláshoz.
Miféle költő? Milyen szárnyaláshoz
gyűjtöttem volna erőt, nyolcvannyolcban?
Húztam a hálót, félálom öblében,
kába halász és elszakadt a háló,
fénybe spricceltek szerte a halak.
Legszívesebben elutaztam volna,
Tibetbe, Rióba, Velencébe,
de megint nem kaptam útlevelet.
Ültem sarkamon, úgy negyvenfelé,
körém zárult vízió, sivatag,
bolyonghattam egy regény-útvesztőben,
Sepsiszentgyörgy egyszervolt promenádján.
Azt se képzeltem, hogy egyáltalán
írok még verset. Gumikádban ültem,
nyolcvannyolc hosszú, legforróbb nyarán.
Éppen indultak a buldózerek
védtelen falvak felé. Remegtem.
S tudtam, nem utazom többé sehova,
de tévedtem. Megbukott a rendszer.
Kilencven, január negyedikén
érkeztem Bécsbe. Egy másik élet

forgott a Gráben óriáskerekén.
És egy Borgesre vészesen hasonló
fekete szemüveges alak, fehér
botjával ütötte a csatornákat.
Fémesen csengett a hang. Ma is hallom.
Innen vettek más irányt a dolgok.
Utazhattam. Fel is pörgött minden.
Eljuthattam a kirgiz sztyeppékre,
Szuzdálba, Spalatóba, hajózhattam
a kékesen derengő Adrián.
Mit akart velem ez a hatvannégy év?
Gondolhattam-e negyvenévesen,
szárnyalásokhoz sem gyűjtve erőt,
fényben villódzó halakat figyelve,
hogyszer mégse szakad el a háló,
s a sivatagból maszkabálba érek,
körém zárul egy végső látomás,
elvetemülten és önfeledten,
tükör előtt próbálok maszkokat,
soha véget nem érő karnevál
szerepjátékaiba bonyolódva,
többé soha nem fogok megpihenni.
Hatvannégy lépcsőfokon ugrándozva
egyszerre kábít múlt, jelen, jövő,
s válik hirtelen bizonytalanná
az álarcosbál. Végső szárnyaláshoz
melyik personám gyűjti az erőt?
Csáth Géza, Pound, az erdélyi Madonna,
a nagy kínai vagy római költő,
Ricardo Reis, Vaszilij Bogdanov?
Megváltatlan homályban tűnnek el,
akár tört arcom vakuló tükörben.
Lehet, hogy mégis ők álmodtak engem,
és nem én őket? Itt hagytak egyedül,
sikátorban, ahonnan nincs kijárat,
ahonnan többé nincsen visszatérés.
Velük? Egyedül? Mindenképp elveszek.

II. ÉROSZ ÉS THANATOSZ

1.

És eljött egy ősz. Ötvenéves voltam,
és álmomban Csáth Géza megjelent.
Untam a regényt, az örök jelent.
Megadtam magam. Verseket írtam.
Kísértett ébren is. Nem hagyott el.
Kétségtelen, hogy akart valamit.
Sakkozni kezdtem a szonettekkel,
és elképzeltem élethelyzeteit,
próbálgatván a bizarr szerepet,
környékezett már az örület.
Nem, akkor még nem azonosultam.
Elképzeltem, mint regényhőseim,
Drakulát és a honvédtisztjeim.
Csáthot és Olgát. Gödörbe hulltam.

2.

Elképzeltem, mint regényhőseim,
Hutera Bélát és Boticsellit,
Drakulát és a honvédtisztjeim
és regényeim női szereplőit,
Rodicát, Tatjánát, Barbarát,
és az ikreket, Annát, Laurát,
az énekesnő Carlát, dévajul
forogtak el, s mint aki megvakul,
lemondóan bámultam utánuk,
hallottam hangjuk, ébren is láttam,
tovalebbentek egy hóhullásban,
elforogtak, be nem állt a szájuk.
Néha tűnődve vissza-visszanéztek.
Nem képzelgés volt, hiszen tudtam: élnek.

3.

De ez most más volt. Csáth nem tágitott,
és éreztem, hogy azonosulok,
hogy mögöttem áll, és a másvilágról
int. Nem is beszél. Közel van? Távol?
Bizonytalanná válik lassan minden.
Felnövekedik idegen énem.
Éli megint a saját életét.
Vízióiban eleven elég.
Napi morfinadagja egyre nő.
Nem segít semmi. Se konyak, se nő.
Érosz és Thanatosz kereng a réten.
Nem lehetnek úrrá a szenvedélyen.
Ablakból látom, de nem én vagyok.
Csáth sem lehet. Ő régen halott.

4.

Tombolt a nap, de besötétedett.
A báb feléledt. Hallottam nevetését.
Kivirradt, aztán megint este lett.
Lágyan hullott körénk a sötétség.
Rossz álom ez, de mikor érhet véget?
Mámor forgatott, de fogoly őrein
sose foghat ki. Honnan hova érek?
Csáth más volt, mint a regényhőseim.
De mi lesz vele? Van, aki nem érti.
Mi lesz vele? De hát jól tudom.
Ötvenévesen elkezdtem félni.
Végig kell mennie a tévúton.
Szenved és őrzöng, vádol, kiabál,
tévútja végén várja a halál.

5.

Kéj, ami nem is kéj. Szenvedés.
S hogy ne szenvedjek, egy újabb adag.

Azután még egy. Ennyi az egész.
Kifejezhetik ezt még a szavak?
Kéj, szédület, kín. Vad, ördögi kör.
Hányinger. Iszony. Megint eksztázis.
Időnként csak egy óriás ököl
vagyok. Szorulok. Hetyke, stiláris
kenceficék már nem segítenek.
A balkonon ott strázsál az őrület.
Feldob, kerenget, leránt a morfium.
Most szem vagyok egy repedt tükörben.
Varázsló kertjébe vész az éden.
Csillag ragyog fölöttem. Ópium.

III. P. A KETRECBEN

1. A kör

Feltűnt Pisa. A ketrec nem is tűnt el soha.
P. ott feküdt a földön, félbolond, marcona
örök locsolták slaggal. Ott feküdtem a földön.
Rám vetült rácsok árnya. Tudtam, a világ börtön.
Meg nem szökhettek többé. P. remegve lábra állott,
fejben írta cantóit. A bajlátott világot.
Kung pagodák közt sétált. Torz sárkányok követték.
A nyúl ugrált a holdban. Hosszabbodtak az esték.
Amerikai zászló leng Ugolino tornyán.
Hanyatt fekszem a földön, és elragad az orkán,
képzelet szele dühöng, és te Párizsban vársz rám –,
zátonyra futott sorsom egén égő szivárvány –,
a görög templom előtt, egy rég elsüllyedt kertben,
ahol egy éjszaka egyedül voltunk ketten.
Most meg sem érinthetlek, árnyként lebbensz tova.
Ketrecem rácsát rágja a vámpír éjszaka.
És eltévedek megint egy canto útvesztőben,
átláthatatlanul vész, tűnik egymásba minden.
Mi lesz velem? Nem tudom. A ketrec körém zárul.
Fejben, homokra írok, hiszen a szó elárul.

Mentalevelek között hangyák araszolnak.
 Az út porába vész, ki tudja, lesz-e holnap?
 Lapátkerekű gőzös Mississippin dohog.
 Ki tudja, látom-e még? Forgatnak verssorok.
 Dorothy hangját hallom. Az Averno-tó partján
 antracitvívben fürdik, mezítelen nevet rám.
 Hullámok őrzöngenek a nápolyi öbölben,
 ki tudja, van-e, s ha van, segít rajtunk az Isten?
 A kemerosiak földjén, ezen a sötét földön,
 sétáltunk egyszer ketten, szomorú, sárga őszön.
 És a pokol kutyái közvetlen közelünkben
 fejhangon vonítottak. „Szét fognak tépni, érzem!” –
 suttogetad és öleltél. Parázsló szőlődombok
 lobbantak ki. Sötét lett. Láthatatlan harangok
 kongtak. Felforrt a tenger, a plutónium körül.
 Az alvilág vonzását éreztük, s hogy megőrül,
 ki Hadész hívásának ellen merészel állni.
 Köröttünk vonítottak az alvilág kutyái.
 A ketrecben is hallom. Hallom már mindörökre.
 Sarkamra ereszkedem. Nem nézek az örökre.
 Nyitott szemmel is egyre kék virágunkat látom.
 Túljuthatok-e még a hazug árnyékvilágon?
 Tört arcomra ketrechrácsok árnyéka hull.
 Mi lesz velem? – kérdezem. – Szép Szeléné, válaszolj!
 Éjszaka van megint. Víg vércsék fecserésznek
 a szögesdrótok felett. Feltámad az ének.
 Vajon hallom-e még a szirének énekét.
 Ugolino bús tornya jelzi, mi jöhet még.
 Oda fognak bezárni, rám szögeznek az ajtót.
 Halálomig járhatom a legutolsó tangót.

2. Visszfények

Csatahajók a mezőkön. Lőporfüst. Surrogó gumik.
 A ketrec rácsozata az arcon. Hangyák. Mentalevelek.
 Döglött terepjárók. Konfucius írásjeleiből épülő létra.
 A holdba igyekszik rajtuk, mint babindákon Münchhausen.
 A nappali holdat is csak Ó látja. Tehenek a pisai úton.

Féloldalt a gyakorlótér. Puskák ugatása. Egymásba hulló
kilyuggatott céltáblák. Amerikai lobogó Ugolino tornyán.
A dél kísértései. Csempebőgre alján poshadt víz. Félálom.
A piros ruhás nőt kergeti megint Velence kivilágítatlan utcáin.
Remegnek a lagúnákon a gondolák. Koldusok. Mandolinzene.
A Szent Márk tér galambjai. Ezek az élő rongyok.
Tudja, nem érheti utol soha azt a nőt. Sugárzó fénybe
tűnik a didergő nappali hold. Szétesik Velence.
Részeg ór locsolja gumislagból. Összehúzódik. Fél.

3. A megbízatás

Ezra Pound átirat

Menj, vers, a magányosokhoz, a kielégületlenekhez,
menj a bolondokhoz, rögeszmék áldozataihoz,
vidd hírül nekik, hogy elnyomóikat megvetem.
Feltartóztathatatlan áradatként zúdulj,
zúgd az elnyomás elleni undorom.

Támadd az ostobaság diktatúráját,
a képzelet híján lévők zsarnokságait.
Támadd a bilincseket!
Indulj a polgárasszonyokhoz,
külvárosok hervadt penészvirágaihoz,
a rosszul férjezettekhez,
a titkon csalódottakhoz,
a boldogtalanokhoz,
a megvásárolt feleségekhez,
minden jogfosztott nőhöz.
Menj el azokhoz is, akikben ébredszik a kéj,
akiknek gyengeségeit nap mint nap kihasználják.
Ostorozd az egész unalmas világot!
Késként vágd ki fekélyeit!
Önts erőt a lelkekbe!

Légy kedves az emberekhez!
Szólj egyenesen! Közérthetően.

Kutasd az új rosszat és az új jót!
Minden elnyomás ellen állj ki!
Keresd fel azokat is, akikben elrothadt a kor,
s már önnön érdekeik sem ismerik fel.

Menj a család rabságában sínylődő kamaszokhoz.
Iszonyatos
együtt látni egy törzs generációit:
a vén fa csupa friss hajtás,
de korhadó ágai lehullanak.
Menj, dacolj a közvéleménnyel!
Leplezd le a vér hazug kötelmeit.
Támadd a halott kezek rémuralmát.

IV. AZ ERDÉLYI MADONNA

1. A látomás

A Madonna váratlanul jelent meg,
arca vibrált a szűrő ellenfényben,
P. ketrecében még ingott előttem,
roncsolták sodró szenvedélyek.

2. Az elveszett éden

Először két ménlovat láttam,
dobrokoltak a hóhullásban.
Kis öregasszony, a kacabajka
az őszi szélben remegett rajta.
Azúrkék szemében az égen
feltündökölt az elveszett éden.

3. A lovak

Az őszi erdőre emlékszem,
s a lovakra az erdőszélen,
felkapott fejjel, dobrokolva,

hullottak volna le a hóra,
de hó nem volt, avarra hulltak,
nyerítő, temetetlen holtak.
Néztem őket, s magamat láttam
énekelni egy hóhullásban.
Nyakukon lihegett a holnap.
Velük múlt életem, egy korszak
múlt el velük, s míg néztem őket –
félíg ájultan, félíg ébren –
az életem is végigéltem,
s már készülődött az ítélet.

4. Az elvadult világ

Így beszélt némán a Madonna.
Haldokló katonákat látott,
Didergő, elvadult világot.
„Nincs hatalom, mi visszahozza!” –
nézett szétfoszló életére,
szétdúlt házakra, temetőkre,
szívében éltek még a tárgyak,
tanúi egy múló világnak.
Másképp is történhetett volna.
Talán ha időben szólt volna,
nem hullott volna szét az éden.
S hihetné, valamit megoldott,
de továbbra is utált, régi dolgok
kerengőztek némán a szívében.

5. A hős

Emelkedik hazudós habokból,
megjelenik minden korcs éjszakán,
ha végzet, szeszély, hold vagy hurrikán
a székely tenger lapályain tombol.
Mögötte vonulnak a becsapottak,
kiket elsodort az ár vagy az önkény,
és életük útjának meredélyén

egy nagy csatorna partjára jutottak.
Negyvenkét fokos melegben, egy csőben
Töprengtek, aláírjanak, vagy mégsem?
Odüsszeuszt is csapdába csalták.
Dönögő citera, vereslő málnás,
veszett a kulákokkal Kurkó Gyárfás,
hiába rejtette az arcát.

6. Visszfények

Az erdélyi Madonnát 1970-ben ismertem meg,
egy bolhapiacon. Azt árusította ki, ami viszontagságokkal
teli élete végén, annyi hajótörés, költözködés, kitelepítés,
házkutatás és nyomorgás után megmaradt.
Törzsvevői közé tartoztam. Poharakat, érmeket, gyertya-
tartókat, Márai- és Herczeg Ferenc-köteteket
vásárolhattam tőle, néhány angol metszetet, erdélyi
akvarellt. Összeismerkedtünk, és egy süllyedő őszi estén,
duruzsoló szamovár mellett (gyönyörű darab volt,
de ragaszkodott hozzá, nem volt eladó!), teát kortyolgatva
mesélte el kálváriáját, szenvedései egymásra csúsztak,
mint előhívásra váró fotográfiák a vízben. Hetvenöt éves
volt akkor, porcelánkéek szemében örvénylett az éden,
s a múlt kísértő árnyai ott kerengőztek a félhomályban.

V. LI HO JELENÉSEI

1. A látomás

Kínai költő szűrő ellenfényben,
háta mögött ott sötétlik a nagy fal.
Vörös sárkányok kerengnek az égen.
„Li Ho!” – hajol meg. Kedvesen marasztal.

A fal mögött tatárok üvöltöznek.
Nem tudom, vagyok-e? Álma elragad.

Versét mondja, dallama elvarázsol.
Én is látom a hárfás lányokat.

2. A vers

A hárfás lányra vártam. Nem jött, helyette láz
rázott, hobbant hibiszkusz, remegtem, hazátlan.
Fejem fölött sárkányok szállдостak, vadlibák.
Csontvázfák közül a ház eltűnt a hóhullásban.
Fejem fölött sárkányok, kérdőjel vadlibák.
Vártam, hogy elveszítsem magam a hárfás lányban.
Köröttem csupaszon bólogattak a fák.
„Még mi jöhet?” – vacogtam elveszetten, hazátlan.
Lila hibiszkuszvirág, lázasan remegtem.
Skarlátveres sárkányok, jégfehér vadlibák.
A leány már mióta állhatott mellettem.
Órkatonaként vártak, mozdulatlan a fák.
S akkor megpendült a hárfa. Benne bujkált a láz.
A dallam elvarázsol, bűvölt, benne volt minden.
A veres sárkányok, én, a vadlibák, a fák,
a hóhullás, a lány. Ott remegtünk időtlen.

3. Búcsú

Li Ho, a költő megpihen,
egy függőágyban ringatózik.
Engem figyel az ellenfényben.
Az összehasonlítás torzít,
mégis, úgyis Poundra hasonlít,
Ricardo Reisre, Bogdanovra.
Pergamenjeit lapozza
pajkos szél, elszánt csábító
trillázik, feketerigó,
elmúlt éveit visszalopja,
felidézi, nem érti meg,
az elmúlásnak visszadobja.
Felidézi, nem érti meg,
elmúlt éveit visszalopja.

Trillázik feketerigó.
Pajkos szél, elszánt csábító
pergamenjeit lapozza.
Ricardo Reisre, Bogdanovra,
mégis, úgyis Poundra hasonlít,
az összehasonlítás torzít.
Engem figyel az ellenfényben.
Egy függőágyban ringatózik
Li Ho, a költő megpihen.

VI. A SZÁMÚZETÉS ÉVEI

1. A romváros

Ricardo Reis először Hisztrián jelent meg,
a 2500 éves román kikötőben.
A romváros gödrei fölött hajladozott,
merőn bámulta az egykori szobák sarkát,
aztán felemelte a fejét, elnézett a távolba,
de nem jött a hajó. „Már Naso is hiába várta –
fordult felém. – A császár nem kegyelmezett meg,
de ami valószerűbb, egyszerűen megfedkeztek róla.
A korszak legnagyobb költőjéről!
Akkor mire számíthatunk mi?”
Felemelt a kövek közül egy tyúk istent,
szeméhez tartva, akár látcsövön nézett felém.
„Aggasztóak a körülmények, mondotta az áldozat
az akasztófa alatt a hóhérnak, és megremegett,
akár az örömfű a szélben – fordult a mező felé. –
Itt legelészték Naso kecskéi is – tette hozzá megbiztatóan –,
juhai, tehenei. Itt sivalkodtak disznói is,
káráltak a tyúkok, hápogtak a kacsák, libák gágogtak,
s ő mégis egyre a Tiberist látta éjszaka,
és fölötte malomkerékként görgött a vörös telehold.
Éjszaka a sötétben merénylők lopakodtak feléje
a szobák sivatagán át, s hiába bújt fiatal szolgálólányához,
erőt vett rajta valami megállíthatatlan remegés.”

Én is világosan láttam magam előtt, és írni kezdtem
a száműzetés éveit morzsolgató nagy római költő
mindennapjait. Valami elkezdődött.

2. A nagy római költő felriad

Ezen a kopár vidéken örökké. Mélabús dák tücsköket
hallgatva figyelni a lopakodó árnyakat a ködben,
amint rekedten görögnek tova. Az ördögszekerek
és a tövisek közt kékes lidércfények villódnak,
a Hadeszek öbléből visszajáró békételenek lelkei.
Ezen a bús tengerparton örökké. Szelek és hullámok
csiszolta szörnyekre emlékeztető kövek közül figyelni
a tájékok kérdőjeleit, a kacagó delfinek nászát.
Az esték csöndje, már hajnalban is. Az őszülő tenger felett
guruló véres telihold. Magányos kocsikerék.
Visszaröpít Rómába. Ó, azok a régi versenyek.
Kigyúló nők mezítelen karján fölcsúszó ruhaujj.
Érintések. A szerelem átváltozásai. Nyerítő paripák.
Sirály rikolt a ködben. Elhagy az álom. Körém hull Tomi.

3. Zenét!

levél Calvushoz

A sötétséget szereted? Orkánt? Vad szélzúgást?
Ahogy csontot mállasztó ködben sírnak a fák,
mint kitett macskakölykök. Ez nem római vihar.
Üvöltő, vak fenevad, perel hullámaival
a fekete tenger. Éjfél. Jönnek a lámiák.
Sodorják szakadatlanul sikátorok szagát.
Sunyi barbárok lesnek, elér gyilok-szavuk.
Már emelkedik mögöttem, tükörből a nyíluk.
De a nekem szánt penge késik, nem csaphat le még!
Mit kívánsz? – kérded, Calvusom. Zenét, zenét, zenét!
Halk lantfutam fodrozza kedvem s az éjszakát.
Ne érezzem penetráns, nyers és vad vérszagát.

Kérded, jó Calvus, írok-e? Itt nincsenek hírek.
Géták között egy római. S ha írnék is, kinek?

4. A nagy római költő az élet értelmén töpreng

töredék

Én, Ovidius Naso, a száműzött poéta,
ép eszem maradékán élősködve, Tomiban,
üzenem néktek, Róma igyekvő polgárai,
hetérák, szenátorok, veteránok, rabszolgák:
az élet értelmetlen, úgyszólván semmi célja!
Hacsak az átváltozás nem az a szerelemben?
A pázás rángógörcse? Érintések a gőzben
úszó termálfürdőkben? Képzeltetés? Vágyakozás?
Amiként a macskák is nyávogva epekednek,
hogy eggyé válhassanak szűrő, ezüst holdfényben,
és néhány pillanatra, kizuhanva magukból,
élhessék újra át a szeretkezés kegyelmét.
Amit én írtam erről, otthon s kopár vidéken,
barbárok közt: érvényes! Vissza nem vonhatom, mert...

VII. RICARDO REIS JELENÉSEI

1. A második találkozás

Magas, fekete férfi. A homályból kibukkan.
Merőn néz, mintha kérdezni akarna valamit.
Bámul, mint tűzre feltűzött bogarat.
Félrehajtott fejjel hosszasan elnézegeti a képeket a falon,
aztán közelebb jön, elfordul, a könyveket vizsgálja,
a Pessoa-köteteket kézbe veszi, forgatja,
kissé éneklő hangsúllyal olvassa a magyar verscímekeket,
felfedezi Ovidius átváltozásait, az Ars Amatoriát,
Catullust, Sextus Propertiust. „Magyarul – kérdezi döbbenet –
lehet időmértékes verseket írni? Hihetetlen.”
„Kivel beszélgetsz? – jön be K. – Megint egyedül?

Nincs itt senki.” Reis elhúzza száját, elfordul, beleivódik a fénybe. „Verseket mondok fel – magyarázom leverten. – Időmértékes verseket akarok írni, hexametereket, ha érdekel, disztichonokat.” „Húsvértől pirosult gyásztér, sóhajtvá köszöntlek.” Ilyeneket. „Kard, eke, lánc készül a vasnak gazdag eréből.” Leteszi a kávé az asztalra, kétkedve néz rám, kimegy, de hiába koncentrálok, Reis doktor nem bukkan ki a homályból. Még nem.

2. A harmadik találkozás

És elmondja megható üzenetét,
a konyhakredenc, az asztal és a szék.
Összecsendülnek kristálypoharak,
a ház előtt egy autó elhalad.
A konyhára lassan hull rá az alkony,
s egy mentőkocsi szirénáz a sarkon.
Megjelenik hirtelen észrevétlen
Ricardo Reis. Ott ül velem szemben.
„Hol is hagytuk el? Az időmérték
egy idő óta izgat, de félnék
kísérletezni, kinevetnének,
távolodik az antik költészet.
Kimegy divatból a ritmus és a rím.
Röhögnének egy olyan valakin,
ki vesszőparipán, verslábakon
üget légvára felé, szabadon.
Legalábbis ő hiszi, hogy szabad,
egyelőre még szolgálják a szavak.
Ódáiban a világfájdalom
hiteles még, de túl a metrumon
ott grimázkodik a kételkedés.
S nevetségessé válik az egész.”
„Kivel beszélsz?” – nyit ránk a feleségem.
Ricardo léggé válik a sötétben.
„Momentán szerepeket alakítok,
megjelenítem, akiket megírok.”

„Mégis, mi vagy te, pojáca, színész?
Magadban beszélsz. Megáll az ész.”
„Dehogy magában! Velem beszélgetett.”
és Ricardo Reis ismét megjelent.
Kezet csókolt a megdöbbent K.-nak.
A ritmus és rím, gondolta, várhat.
Idevarázsolta Lídiát,
s együtt beszéltek át az éjszakát.

3. Vénusz szigetén

Aztán többször megjelent, elvitt magával egy szigetre,
ahol soha nem jártam, és ahova valószínűleg
nem is jutok el soha, s amelyet néhány évszázada,
amikor végre felfedezték, a szerelem szigetének
nevezték boldog hajósok, akik nem tudtak betelni
az itteni lányok odaadásával, és elbűvölte őket szépségük.

4. A tahiti hóember

Még meleg van, ragyogás, színorgia, fény,
de hamarosan ősz lesz, első tahiti őszünk.
Milyen lesz az ősz itt, a verőfény szigetén?
Változtatja színét vajon az erdő, sárga,
karmazsinvörös, lila levelek kerengnek-e
a levegőben, mint otthon? Milyen lesz az elmúlás
mélabús ünnepélye? És milyen lesz a tél?
A hóról hiába kérdezem szomszédjaim,
döbbenet bámulnak rám. Lehet, hogy nem is értik?
Elképzelni sem tudják, milyen lehet a hó.
„Hogyan, mint az eső, csak nagy, fehér, tízcentes
nagyságú pelyhek hullnak, beterítik az erdőt,
és hideg lesz? Fázni fogunk, mint halottaink a holdon,
és rakhatjuk egyfolytában a hatalmas tüzeket?”
Ránk bámulnak, nevetnek, az esőről mesélnek
s a hatalmas szelekről. Fogalmuk sincsen arról,
milyen lehet egy jégcsap! Megőszül-e a tenger,
ha mégis eljő a tél? Mi vár ránk, Lídia,

ha végleg itt maradunk, ha nem megyünk el innen?
Hidegre vágyom, szibériai hóhullásra, fagyra!
Krétafehér szemfedő terítse be a tájat,
hogy a bennszülötteket meglepve teremthessük
meg az első, legelső tahiti hóembert.
A házuk előtt áll majd, arccal a tenger felé,
szénszeműi kémlelik a zimankós láthatárt,
miközben a sirályok döbbsen le-lecsapnak
a homokot fedő hóra, mely tolluknál is fehérebb.

VIII. VASZILIJ BOGDANOV MEGJELENIK

1. És eljött végül

És eljött végül egy szombat délután.
Sok vacillálás, képzelgés után
Szentpéterváron, a rakparton álltam,
ítéletre vagy csodára vártam?
Hontalan Iván didergett mellettem.
Regényhős mellett regényhős lettem.
„Hogy van?” – kérdeztem tőle, vidorul,
de fénybe ivódott, hangtalanul.
Utána nézve indultam tovább.
Kalandok vártak, fehér éjszakák.
Várt Léna régi rejtekhelyünkön,
házfalak között, zsebkendőnyi részben
tűntem fel mellette, észrevétlen.
Örökre ránk zárult a szovjet börtön.

2. Az eredmény

Kertünkben, hársfám alatt, málnabokrok között,
malomkő asztalomon írtam, egyre csak írtam,
madarak repültek el néha fejem fölött,
távol a tó morajlott. Mentem, meg-megbotoltam.

Vijjogtak a sirályok, forgattak vízióim,
Andrej úszott a vízben, rám nézett, nevetett.
Visszatértem a kertbe, és lehullott dióim
titkát kutattam egyre. Igéztek szerepek.

„Ha parányi lehetnek, ki fél dióban elfér,
akár jó Máb királynő.” Léna felkacagott.
„Tolvaj szarka zabálna, ízletes a dióbél!”
S fehér nyírfáim között felbukkant Tinyanov,

régén halott barátom. Fénysugár, kósza árnyék.
De mégis megvigasztal. Szívemben hallok hangját.
„Látod, mi lett belőlem, Vászja? Egy kis bort innék.
Kortyold most el helyettem.” Elképzelem az arcát.

Iszom egy pohárka bort. Lassan tovább írok.
Rilkét fordítom. Öröm. A párduc ketrecében
acsarkodva köröz. Elgyötörten meginog.
A legutolsó látvány most hal meg a szemében.

Tegnap ő is szabad volt. Kerengett a szavannán.
Antilopok, gazellák menekültek előle.
De csapdába ejtették. Rágyújtok, és havannám
füstjében még megvillan, nem szabadulhatok tőle.

Elég egyszer hibázni, s a sorsunk körénk zárul,
ketrecéből többé már soha ki nem törhet.
Hangosan skandalom a verset. Léna bámul.
„Gyönyörű szép lett szívem, a szerkesztő örülhet.”

3. Bogdanov Ovidiusról képzeleg

Abban az esztendőben egy vesszőt hajkurásztam,
libák között a porban, disznók között a sárban.
Tudtam, szükségem van rá, nélküle nem jön össze
a nagy római költő homályos sziluettje.
Egy vessző össze is köt. Egy vessző el is választ.
A folytatást is rejti. Sugallhatja a választ.

De az átkozott vessző egyre bujkált előlem,
a homályba veszett el, menekült a sötétben,
Gorgó fő szempillái közé bújt, elrejtőzött
fűszálak közt a réten, de egyszerre előjött,
mikor már nem is vártam ugrott fejest a versbe.
A nagy római költő, a vesszők fejedelme,
mintha már várta volna. Ott hajlongott előtte,
két befejezhetetlen mondatot összekötve.
Fellélegzett a költő, és ismét belelendült,
tört verseiben Róma és Tomi összebékült.
Kecskék között fellángolt bogáncs, örömfű, tenger
sós vize keveredett a Tiberis vizével.
Déliábok között már fenn a Fórumon ágált,
miközben kövek között várta, várta a gályát.
De mindörökre késett a felmentő ítélet,
s az elképzelt római utcák között eltévedt.
Szél kelt, de ő már tudta, ez nem a római szél.
Érzékei becsapják, nem adná semmiért,
ha megint ott lehetne, de hát ez lehetetlen,
nem segít rajta senki. A sok római isten
sorra lemondott róla. A naphoz fohászkodott,
de fellegek takarták, sivár hétköznapiak
forgatták fél-alétan. Végképp elveszett Róma,
dúlt emlékei közül billent át a seholba,
akár a régen várt hajó, örvények poklába veszett,
hullám sírjából Orpheusz üvöltötte a verseket.
Géta lovasok nyilai szálltak felette, vadlibák.
Mindenség árva porszeme, kecskék követik, szarmaták.
Az Ister jegén csúszik el, barbárok közt egy római.
A parton táncol Proteus. Nincs már mit többet mondani.
Lehet, hogy ő a vessző? Li Ho, Pound Bogdanovval
fényként libeg. Reis pusztá létével is vigasztal.
De mégis Ovidius kötheti össze őket,
árnyak között bujkáló örök reménykedőket,
Csáthot és a Madonnát. Velünk valaki játszik.
Eljuthatunk-e egyszer a végső látomásig?

LEVELEK RITÁHOZ

RÉSZLET

Te, szóval olyan nyolc óra körül értem haza.

Sötétedett. Ha kinéztél az ablakon, alig láttad már az utcán sietők körvonalait. Ráadásul hideg volt, és eleredt az eső. Amikor esik, az emberek rohannak, hogy fedezéket keressenek. Esztelenek. Csináltam egy kávé. Nem ízlett, csináltam még egyet. Szeptember 1-je lévén, átböngésztem néhány blogot. Csajokét – ezek különös érzékenységgel bírnak, és egyedülálló módon teszik közszemlére az ostobaságukat. Kis híján szimpatikusak, egyiket-másikat pedig lelkiismeretlenül meg is dagnám, sőt szíves-örömmest. Hála nekik ma megtudtam, hogy beköszöntött az ősz. Vagy legalábbis így mondják ők ott kórusban, nyekergő altisták.

A kisebbek el vannak borzadva, hogy lejárt a vakáció, és ismét iskolába kell menniük. Még mindig elámulok az első szerelem izgalmaitól, a pinájukon serkenő szőrtől, meg hogy a szüleik egyszeriben mennyire idióták lettek (a dackorszak, ami majd ártalmukra lesz). Pongyolán fogalmaznak, egész ténykedésük nem egyéb, mint kiforratlan gondolatok és benyomások egyvelege... ha a szobájukba vinnél egy meztelen férfit meg egy bibliát, két-három apokalipszisen át szopnák a faszt. Már nem is számít, hogy kiét. Túl sok, helyes lányok is vannak – az olvasás erőfeszítése nélkül is szopják a faszt.

A nagyobbacska kifacsarva jönnek vissza a vámtól. Betegre baszva, sörből és sötől bűdösen, átitatva dohánybúzzal és világvége hangulatban, amittől nem egy döntő küzdelem árán szabadulnak meg, hanem egy vállrándítással. Moralizálni fogok. Éspedig azt mondom, hogy egy ennél szarabb, gyengébb és minden erotikus vonzerő híján lévő nemzedék, mint a mai 20–25 évesek, soha nem létezett. Never ever. Anyák, ne fogjátok többé kézen azokat a túl korán megsavanyodott teremtményeket, amikor shoppingolni mentek velük, mert a világ szeme nem rajtuk, hanem rajtatok. Ti vagytok a remény arra, hogy basznivaló kedves legyenek, ne pedig holmi budipucolók. Ez volt a moralizálás pillanata. Tapsokat!

A 30 éven felüliek már a második vagy harmadik szerelmi kudarcnál tartanak. Lázasan írogatnak a seggfejnek, aki faképnél hagyta őket, mint ha a másiknak egyéb dolga sem lenne, mint a neten vesztegetni az idejét,

hogyan annak a libának a gondolatait fejtegetse, akiből épp elege lett. Válogatják a szavaikat, affektálva kitárulkoznak, időnként megeresztenek egy-egy verset, aminek olvastán nem arra érzel készíttést, hogy megdugd őket, hanem hogy odasózz nekik. A fejükre. Ezeknek van a legnagyobb bajuk az ősszel. Főleg ha van egy-egy gyerekük, akit fel kell készíteniük az ovira. A ruhácskáira gondolnak, az új társaira, és olykor-olykor arra, hogy milyen jó lett volna, ha az apa is kéznél van. Semmi sem gusztustalanabb ezen a világon, mint egy társtalan nő irodalmi jajveszékelése. Te, mégis mi az anyád picáját vársz? Hogy jöjjön a mesebeli királyfi? A mesebeli királyfi nem dug felnőtt nőket, mit képzelsz... Azt akarod, hogy kanok potyogjanak az égből? Nem potyognak, te, a Fennvaló egyébbel van elfoglalva. Mit akarsz, eszményi férfiakat? Nem léteznek. Hűséges férfiakat? Nem léteznek. Kivételes férfiakat? Csak egy létezik, az én vagyok, de libákat nem dugok. Min-taférfiakat? Azokat lenyúlják. Többen is.

Te, szóval idehallgass! – öltözz fel szépen, menj ki a strasszéra, öltsd fel azt az őzike pofid, és számolj el háromig. Nem egy fog jönni, hanem egy rakás. Különbnél különb. Nyújtsd ki a kezéd, és fogj meg egyet. Egy napra, egy hónapra, egy őszre, nem számít, fogd meg. S akkor többé nem osztod meg velünk a bánataidat a blogodon, ahová mindig muszáj benyomj egy virágos fotót, képeket az eltartandó gyerekedről vagy a kutyádról, aki elúzi az unalmad. Végül pedig ne hagyd elmenni, hagyd el te őt. Azután fogj egy másikat.

Rajta, mert ingyenes tanács, te idióta. Ritától.

*

Te, szóval ma körülnéztem a boltokban.

Lássam, miket árulnak. Először is bementem egy könyvesboltba. Régi szokás. Belépek, megnézem, milyen könyvek jelentek még meg, lapozgatok, s megállapítom, hogy tulajdonképpen a történetek sűrítődtek, a szereplők eldurvultak, rosszak, intelligensek, cinikusak, és valakit kinyírnak. A párbeszédek villognak, mint az ablakom előtti két villanyégő januárban: hidegen, távolian, ami legfeljebb arra készítet, hogy behúzzam a sötétítőt. Kedvem lenne azt mondani, hogy az irodalom meghalt, de leszarom. Azt válaszoltam az eladónőnek, amikor megkérdezte, úgy döntöttem-e, hogy igen – nem.

Bementem az élelmiszerboltba. Te, Rita, ha valamit igazán szerettem gyerekkorom óta, az a szalámirészleg. Te, amikor látod azokat a szalámit

felsorakoztatva, egyiket a másik mellett, fajta és minőség szerint, ugyanazt az illatot árasztva, a SZALÁMIILLATOT. Odamentem az elárusítónőhöz, kövér volt, de szép fehér köpenyben és piros kötényben. Rámosolyogtam. Mit parancsol az úr? Vetettem egy pillantást az üvegszekrényekbe, vetettem egy pillantást a fogasokra (itt fogasra akasztják a szalámit), és megkérdeztem – szalámijuk van? Szárazon azt válaszolta, van, melyikből óhajt? Nem tudom, melyiket ajánlja? A pénztől függ. Euróm van. Euró, euró, de mennyi? Sok, de nálam csak vagy 50 van. Számolt magában – az elég lesz egy Campofrio-féle szebeni szalámira. Szebeni szalámi, érdekes... de szebeni szebeni szalámijuk nincs? A szebeni szalámi az egy márka, nem feltétlenül Szebenben csinálják, gurult dühbe a dagi. Eh, csak úgy kérdeztem... Akkor hát? Nem kérek szebeni szalámit, inkább egy nyári szalámit. Van? Csípőre tette a kezét – van. Látja? Három különböző fajtát mutatott. Ha ez mind nyári szalámi, miért különbözik a színük? Ej, jóember, vesz, vagy...? Holnap még benézek egy kis szárazkolbászt venni. Imádom a szárazkolbászt.

Bementem a pizzázóba. Odajött egy miniszoknyás csaj. Adott egy étlapot. Nem tudok olvasni, mondd meg te, milyen pizzátok van. Megmondta, milyen pizzájuk van. Elmenne vele egy sör, nem? Bólintott. Milyen sörök van? Megmondta, milyen sörük van. Carlsbergjük nem volt. Carlsbergetek van? Hogyhogy nincs, kicsikém, hát én mit iszok a pizzával? Azt mondta, kitűnően megy vele a csapolt Hainecken. Kihozta a sört, megittam. Kihozta a pizzát, megettem. Kézzel. Összemaszatoltam a kezemet meg a számát. Figyelj, szóltam oda a csajnak, amikor arra jött, maszatos a szám? Bólintott. Nagyon? Bólintott. A mártástól, ugye? Bólintott. Micsoda fos mártásotok van... töröld meg a szám, légy szíves. Elképedve nézett rám. Töröld meg a szám, mert ti maszatoltátok össze. A többi vendég minket bámult. Fogott egy szalvétát, és a fejét eltartva, megtörölte a számát. Jól megtörölte? Bólintott. Ti meg mit bámultok, hé?

Mentem az utcán. Ráérősen. Láttam Monicát a volánnál. Hajtott, mint az őrült. A központ felé. Nem vett észre. Egy nap feldobod a talpad, és észre se veszed. Visszatükröződtem a háztartási bolt kirakatüvegéről. Jól nézek ki. Te tyúk, fogalmad sincs, mit veszítettél... odébb pedig a Guban cipőüzlet. Cipőket árult meg darázskürtöket. Te, milyen vagány... bementem. Van darázskürt? Igen, van. Használati utasítással adják? Az eladónő nevetett. Dél-Afrikából vannak? Nem, nem, mondta, eredetiek. Eredetiek, honnan? Spanyolországból. No, adj egyet. Melyikből óhajt? Adj egy sárgát. A számhoz emeltem, belefűjtam, zsongott. Működik, mennyi? 20 lej. Meny-

nyi, te? 20 lej. Lenyúzzátok az emberről a bőrt... odaadtam a pénzt, elvettem a darázkürtöm. A darázkürt az egy hosszú ormány. A vállamon vittem. Te, örültem neki, becsszó. Bementem a lépcsőházba, és belefűjtam. A lépcsőházban a hang többszörösen visszhangzott. Kijött Vasea bá, megnézett és bement. Még egyszer belefűjtam. Aztán még egyszer.

Kijött Neliné. Mi történt, Niculae uram? Kényesen-ridegen-fölényesen ingerült volt. Semmi, asszonyom, zenélek. Úgy csukta be az ajtót, hogy kitaláljam, becsapta. Belefűjtam a kürtbe még néhányszor, aztán abbahagytam. Te, miután párszor belefűjsz a darázkürtbe, úgy fáj az állkapcsod, hogy majd megveszel.

*

Te, szóval térjünk vissza a mi libuskáinkhoz, Rita, köztük hozzád. Van egy életünk, és baszunk bele. És ez a hosszú változat.

Végtére is, az esős évad esős lévén, beültem a hintaágyba, lendületet vettem, és néztem az embereket az utcán. A szemerkélő esőben másak, mintha szebbek, törékenyebbek volnának, mintha mindannyiukba bele-szeretnél, egyszerre, becsszó. Az előbb elhaladt Frusinica, s te, kiköpött úgy nézett ki, mint a királykisasszony a rajzfilmekben. A sztreccse a seggébe vágódva, a haja lófarokba kötve, a járása pedig hetyke, mintha nekilendült volna, hogy bevegjen egy várat, vagy mi. Nem volt nála esernyő, úgyhogy a víz csordogált le az arcán Newton törvényeinek megfelelően. A haja nedves, a vállai nedvesek, a karjai meg a combjai nedvesek. Egy csapásra bele-zúgtam. És amikor én belezúgok valakibe, előrelátóan el is hagyom, hogy leelőzzem őt. Elhagylak, Frusinica, mondtam neki gondolatban, a farkamat lengetve a kikötői fehér szalag helyett.

Terveket szőttem a Neli nevű erőd ellen. Azt latolgattam, hogy rákos leszek. Hogy elmegyek hozzá, és azt mondom neki, Neliné, sikerült magának, kinyiffantott. És akkor ő majd megkérdi, hogyan. Én meg azt mondom, rákos lettem az erotikus feszültségtől és az epekedéstől. Erre ő a szá-jához kapja a kezét, és felkiált, „Istenem, mit tettem?!” S megkérdi, melyik szervet érinti. Arra azt mondom, hererákom van, mert amióta elhagyott, megtartóztattam magam, és amikor szerelmes vagy, az önmegtartóztatástól tele lesznek a heréid daganatokkal. Sőhajtozni fogok felettébb lemondóan, és hátat fordítok neki. Te, biztosra veheted, hogy térdre esik előttem, és bocsánatot kér. Azután meg szopni fogja a faszom. Ami hatalmas lesz, hatalmas a ráktól. Ő megfullad és kipurcan. Én pedig meggyógyulok. A rákos verzió bukik.

Vajon meggyőző lennék, ha arcidegbénulással állítanék be hozzá?

Csak hogy mire kinyitottam volna az ablakot és a bejárati ajtót, s a kereszthuzatba álltam volna, megszólalt a telefon. Monica volt. Te, láttalak a városban, de siettem, még dudálni sem értem rá, mondta. Szóval észrevetted – ez a nő még akkor is démoni, ha nem akarja. Mit csinálsz? Nem tudtam, mit mondjak. Te, nem tudom, mit mondjak... itthon vagyok, semmi különös, esik, hintázok, rajtam az a trikó, amin azt írja: „Ha könnyeknek kell hullniuk, hulljanak a tied...”, szomorkodok, jössz egy szopásra? Nevetett, hiányoztak a csibészkedéseid. Még van belőlük, jössz? Hát nálam vagyok a blokk előtt. Kinéztem az ablakon, nálam volt a blokk előtt.

Belépett, és még az ajtóban megölelt. Ledöntött az ágyra, és megkefélt. Úgy ősziiesen, mint egy bolond. Szia, mondtam, miután kicsinált. Még fújtatott a hasamon. A haja tele volt spermával, amiért is haboztam megsimogatni a fejét. Kárpótlásképp bedugtam az egyik ujjam a vaginájába. Bocsáss meg, hogy így neked estem, de hiányoztál. Egész egyszerűen hiányoztál. Hát mért nem hívtál fel, mert eljöttem volna én hozzád. Lesütötte a szemét – nálam már nem nagyon lehet. Miért? Hozzám költözött, mindketőnknek így felelt meg. Miért is nem vettelek el én feleségül? Pénzed van, szeretsz, megértesz, nem tudom...

Mihez kezdj te egy nővel, aki a tiéd...

*

Hazug lennék, ha azt mondanám, hogy ezekben a napokban nem gondoltam Ciutacunéra.

Filozófus lennék, ha azt állítanám, hogy a Gicu összes nője előbb-utóbb az én karjaimban köt ki. Sőt, komoly lennék, ha tudnék. De nem tudok.

Kint egyfolytában esett. Időközben Monica is elhúzott. Nálam felejtette a melltartóját, a fürdőszobában. Nagy mellei vannak, zavarni fogják a vezetésben. Hadd hívjam fel... Felhívtam – mondom neki, hogy nálam felejtette a melltartóját. Azt mondja, „Nic, szívem, egy üzletasszony soha semmit nem felejt ott, ahol megfordul, hacsak szándékosan nem.” No és mit kezdjek vele? „Nézd csak meg jobban.” Megnéztem: fehér, virághímzéssel a kúpokon, csöcsszagú, kissé túlsúlyos... ups! felállt... „Nézd meg jól a jobb kúpot...” Megnéztem, ugyanolyan volt, mint a bal kúp – kerek, mondtam. Nevetett... „tökfilkó, tépd fel a belső bélést...” Feltéptem a belső bélést... 500 euró volt benne... Semmit nem találtam 500 eurón kívül. Miféle játék ez, kérdeztem tőle. Egyszerűen ideadhattad volna... vagy ha

játszadozni volt kedved, a lyukamba csúsztathattad volna, vagy feldughattad volna a vaginádba, utána meg arra biztathattál volna, hogy kivegyem onnan a fogaimmal, vagy rábírhattál volna, hogy ugassak vagy táncoljak vagy lábbal tiporjalak – ezért a pénzért megteszem. „Te komisz... már rég odatettem... neked; végül is másképp képzeltem el, de ha már így ütött ki...”

Semmi értelme agyalni egy szájalomból tett gesztus esetén. Végző soron az együgyű talán felfogja, hogy dukál neki.

Az államhoz dörgöltem, és zsebre vágtam. Aztán kivettem a szekrényből a trikót, amin azt írja: „A finom homok felsóhajtott / Mosolyog benne egy véteknym”, kicsíptem magam, elindultam, s meg sem álltam a piacig. Egy nagy csokor virág – kardvirág, hogy eleve csődöt mondjon minden ellenállási kísérlet. Lecövekeltam három háznyi távolságra az övétől. Neki-dőltem egy villanyoszlopnak, és vártam. A kölyök pedig jött. Hékás, gyere csak ide, mondtam neki. Igenis, bácsi. Mondd, te tudod, ki lakik abban a házban? Odanézett. Ciutacu néni, a fodrásznő. Aha, szóval fodrász. És otthon van? De mért kérdi, bácsi? Te, itt én kérdezek, nem te. Odanyújtottam neki tíz lejt. Elvette, és hátrált két lépést. Hát honnan tudjam én, hogy otthon van-e? Elmész, és kideríted. Már indult is volna... te, várj egy kicsit. Ha egy férfi jön ki, elkotródsz, és kész. Ha a néni jön ki, kérdezd Gicu úr felől. Ha azt mondja, hogy otthon van, eljössz, azt mondod, hogy elfelejtettél valamit, és menned kell. Ha azt mondja, hogy nincs otthon, idejössz hozzám, és szólsz nekem. Megértetted?

Figyeltem, ahogy távolodik. Odaért a kapuhoz, és visszanézett. Intettem neki, hogy nézzen másfelé. Nem hallottam, de láttam, hogy kinyitja a száját, és kiált. A következő pillanatban beszélt valakivel az udvaron. Aztán eljött. Megkönnyebbültem, a seggfej otthon van. Megfordultam, hogy elmenjek. Bácsi! A kölyök volt. Mit akarsz, te? Hová megy, bácsi? Mit izgat az téged? De hát nem azt mondta, hogy jöjjenek és szóljanak, ha egyedül van? Dehogynem, és? Hát egyedül van. Mondd akkor úgy, te, basszam az anyád mamuszát... nesze... adtam neki még egy tízest. Szépen megigazítottam a gallérom (mármint megigazítottam volna, ha lett volna), és oda mentem a kapuhoz. Bekiáltottam.

Te, szóval amikor meglátott, akkora szemeket meresztett, hogy azt hittem volna, egy ősi földönkívüli invázió maradványa. Ösztönösen felmutattam a tenyerem, s higgadtan azt mondtam, „béke”. Ő is ugyanúgy felmutatta a tenyerét, de nem láttam. Annyira kicsi volt. A kapuhoz jött, és azt mondta, igyekezzen, jöjjön be gyorsan. Félve kipillantott az utcára. Sehol egy lélek, de meg mertem volna esküdni, hogy a szomszédok ablakaiban

a függönykéek izgatottan remegnek. Beléptem. A ház előtt van egy szőlőluga. A bolthajtás alatt pedig egy asztal. Leültünk. Én egy székre, ő velem szemben egy padra. Én tartottam a virágokat a karomban. Ő egy ruhacsipeszt tartott a kezében. Odanyújtottam neki a virágcsokrot – a legszebb nőnek a városban, mondtam. Ferdén mosolygott, igencsak sietős magának. Erre térdre borultam, s azt mondtam neki: Ciutacám, éjszaka már le sem bírom hunyni a szemem... amióta megláttalak, nem tudom megkülönböztetni a napot a holdtól, a teát a kávétól, a férfit a nőtől és a jót a rossztól... a lakásom szűk lett, és barátságtalan... előbb a cipőt veszem fel, s csak utána a zoknit... elkezdtem gabonaféléket enni, és kizárólag ökozöltséget veszek... körülöttem a tárgyak mind azt suttojják: menj el hozzá, menj el hozzá... egy rémálmom... el kellett jönnöm, érted? El kellett!

Nézett rám. Hosszan. Szar, monda. Aztán megvakarta a fejét.

*

Állj fel!

Felálltam. Az orrához emelte a virágokat, és megszagolta. De nem gyengéden, mint egy nő, hanem mohón, mint Ferdinánd, a bika. A szippantástól a száraz meghajlottak, összegömbültek, a levelek pedig megrázkódtak, elfonnyadtak és lehulltak. Amikor leengedte, az orra sárga volt a virágportól. Te, hogy a faszomba dugj meg egy sárga orrú nőt? Merthogy én azért jöttem. Kinyújtottam gyengéden a kezem, és elkezdtem törölgetni. Ő tűrt. A végeredmény egy még nagyobb folt lett, ami most már az arcán is elkenődött. Azt mondanád, hogy hirtelen sárgaságot kapott. Nem tudtam, hogy most szarjam össze magam a röhögéstől, vagy pedig farkaljam meg hamar. Menjünk be a házba, monda, de gyorsan, mert a másik egy órán belül itt lesz.

Bementünk. Vintage ebédlője volt. Minden régi volt benne, régi szagú és régi kinézetű. Ül le! Leültem. Hozott nekem egy pohár vörösbort. Idd meg! Hát, nem igazán kívánom. Idd meg, a nemjóját! A benne lévő állat lengette a harci lobogót. Igazából egy frusztrált nő volt, aki a gátlásosságát agresszív módon elfojtotta. Én meg kicsi és alázatos kellett legyek. Kicsi és alázatos voltam. Megittam. Kérsz még egyet? Mit mondjak... hozott még egyet. Ugye, hogy jó? Jó, mondtam. Ami azt illeti, elég savanyú volt, és seprőpálka ízű. A szőlőmből van. Gondoltam. Kérsz rózsalekvárt? Nem, lekvárt nem. De éhes vagy? Nem, baszni akarok, mondtam elszántan, az egyetlen bátor pillanatban, ami alighanem véletlenül járt át, vagy, ki tudja, valamiféle dühtől űzve. Én is akarnék, de... De?

De tessék, nem akarok. Hogyhogy, te lány, akarsz, s mégsem akarsz? Lásd, úgy. Rendben, én megyek. Felálltam, hogy induljak. Háttal fordultam neki – végzetes hiba. A hátamra pattant. A karjaival a torkomat fojtogatta. Némán. Mi a bajod, te esztelen? Hát csak úgy elmész? Nagy nehezen lefejtettem magamról a karjait. Hát nem azt mondtad, hogy nem akarod? Nem akarom, és akarom. A bőre izzott, a szemei vadul csillogtak. Az volt az érzésem, hogy egy macskát nézek vagy egy párducot, vagy nem tudom, egy fázislámpát. Te, s lereagáltam, hogy mit akar. Odaléptem hozzá, és letéptem a gombokat az ingéről. Egyetlen védekező mozdulatot sem tett, csak hátravetette a fejét, és nyögött. Óvatos kellett legyek, nehogy a combjai közé rúgjak, mert akkor kiájul, még mielőtt nekem is valami hasznom lenne belőle. Fekete melltartó volt rajta. A francba, ha valamit gyűlölök ebben az életben, az a fekete melltartót hordó nő. Azt is letéptem róla. Megint nyögött. Valamivel hosszabban. Azt hiszem, ha 7–8 rend ruha lett volna rajta, az utolsónál legalább egy szimfóniát kapok. Te, jó nagy csöcsei voltak. Nagyok, olyanok, amilyeneket elfelejtesz. Kissé lágyak, kissé lötyyedtek, de baszki, dugni voltam, nem az Agglegény című műsorban. Megmarkoltam őket. De erősen. Ha lett volna tej bennük, spriccelt volna minden irányba. Ő nyögdecselelt hátravetett fejjel. Lefektettem az ágyra. Egy ócska ágya volt, ami kibaszottul nyikorgott. Lehúztam a bugyiját, és belehatoltam. Gyorsan, nehogy még meggondolja magát. Vagy nehogy még meggondoljam magam.

Már nem emlékszem pontosan, mi történt. Csak arra, hogy a hasamon fekve ébredtem, ő lovaglólásban rajtam, és dörzsöli a hátamat egy habkővel. S jól éreztem magam. Egy kicsit fáj a medencém, a harapásoktól, ahogy azt nem sokkal később megtudtam. Viszont én is harapdáltam a szeméremajkait, ahogy ugyancsak később megtudtam. Szóval mit mondtál, hogy hívnak? Nic, mondtam. A fene essen beléd, igazi baszógép vagy. Hízott a májam. Fel akartam állni. Várj, hová mész? Hát mindjárt jön az a seggfej. Nem jön. Felhívtam és elküldtem a város végére vinettát venni egy fehérnéptől, akit jól ismerek. Nem szabadulsz olyan könnyen.

*

Te Rita, a gutába...

Te, már egy jó órája csak ülök, és bámulok a képernyő üvegébe, s egy ütődöttet látok, akit Nicnek hívnak. S még szürke is ráadásul, azt hinnéd, hogy egy ufó. Hát, az vagyok, buey, az vagyok, a lököttek bolygójáról jöt-

tem – ott nem vagy férfi, amíg hülyét nem csinálsz magadból. De úgy istenigazából.

Te, szóval idefigyelj. Ültem ennél a Ciutacánál. Mindenem fájt, hogy már lélegezni se bírtam, de elégedett voltam. Te, kurvára értett ez ahhoz, hogy kiürítse a modzsómat, ahogy talán csak Monicának sikerült jobb pillanataiban. Nem tudom, hogy csinálta, de amikor épp eléleztem volna, éreztem, ahogy az ondósejtecskék mintegy parancsra felsorakoznak, kiegyenesítik a farkincájukat és nekiiramodnak. Te, mintha Amerikát készültek volna meghódítani. Te, mintha felharsant volna a kiáltás, „hús érkezett!”. Én hanyatt, ő hanyatt. Egy rózsalekvár-receptről mesélt. Azt mondta, annyi cukrot nyomhatsz bele, amennyi belemegy (hogy ez is milyen mértékegység lehet, nem tudom), mert a rózsaszírom sokat elbír. Megkérdeztem, hogy jól megdugtam-e. Nem akarta megmondani. Még csak rám se nézett. Felkönyököltem, és néztem az arcát. Semmiről nem árulkodott, talán csak valamiféle békéről. A pinájára tettem a kezem. Ellökte. A csöcsére tettem a kezem. Ellökte. Izgi játék volt – minél makacsabbul próbáltam megérinteni, annál makacsabbul visszautasított. Ismét belehatoltam, és gedjek meg, ha a végén még képes voltam valamire.

Egyszer csak bedugtam az egyik ujjam a segge lyukába. Ő hegyezte a fülét. Az izgalomtól megfeszült – te, szóval szinte letörte az ujjpercem. Mi ütött beléd, te? Megjött Gicu! Tudod-e, te Rita, milyen az, amikor megbotlasz egy kétszázhusz voltos csupasz vezetékben? Tudod-e, te lány, milyen az, amikor azt mondják neked, „barátom, rákos vagy”? Tudod-e, bébi, milyen az, amikor Alex Ștefănescu azt írja a könyvedről, „egy fiaskó”? Te, mindez együtt a felét se tette ki annak, amit én éreztem, amikor meghallottam a másik lépteit a járdán. Felugrottam, mint akit seggbe szúrtak, s azt hadartam, add ide a cuccaim, add ide a cuccaim! A földön vannak, vedd fel... Felkapkodtam őket, s úgy maradtam a karjaimban velük – most mit csináljak? Bújj be ide, mondta. És belökött az ajtó melletti ruhásszekrénybe. A férfiöltönyök, szoknyák és a molyok közé, amelyek rajokban röpködtek a sötétben. Leszámítva azokat, amelyek bemásztak az orromba. Ő magára kapta a kombinéját, és leült egy székre. A kezébe vett egy kártyapaklit, és szórakozottan keverte.

Kiláttam az ajtók közti résen.

DANKULY LEVENTE fordítása

FÓRUM

Báthori Csaba

DIÓTÖRÉS

BALLA ZSÓFIA: A PRÓFÉCIÁK CÍMŰ VERSÉRŐL

Költői szöveg (többnyire: vers) olvastán előfordul, hogy az olvasót nem is annyira a tartalmi-széptani gyarapodás mibenléte érdekli, hanem az a mechanizmus, ahogyan a benső megváltozás létrejön, ahogyan a befogadói hajlandóság lassan méltóvá válik az élmény nevére. A kérdést úgy is megfogalmazhatnánk: mi teszi a költői szöveget alkalmassá arra, hogy – másoktól eltérően – sajátos viszonzást gerjeszt a tudatban, és kicsalja belőlünk azt az elégedett sóhajt: hát, ez pompás!

Különös mesterteljesítmény lehet ez, gondolja az olvasó, a rövid alakzatok esetén, hiszen ott nincs kifutó- és leszállópálya, nincs kifejtés, részletes hódítási terv vagy trükk, amely a címzettet mintegy kiszolgáltatottá, eleve fogadásra készvé, olvasás közben „termékennyé” tehetné. A következőkben nem is szokványos elemzést kívánok nyújtani, hanem csupán azt az „olvasói lázgörbét” szeretném felvázolni, amely Balla Zsófia költeményének olvasása közben a céloldalon kialakul. Semmilyen módon nem kezdek arról, hogy pár oldallal lejjebb többet tudunk majd a szövegről, mint jelen pillanatban, – de az kétségtelen, hogy néhány kérdést és sejtelmet szóvá tettünk már akkor, s ezt néha a (legalább részleges) megértés fogalmával szoktuk elkönyvelni. Maga a diótörés izgat, – hogy a végén mi perdül markunkba a héjból, az sem másodlagos.

A költemény így hangzik:

A PRÓFÉCIÁK

A költők előreszaladnak.
Csukott szájjal beszélnek.
Nehezen cseppentik a lényegét,
akár a meghasított nyárfa.

Elfordulhat többször a Föld,
s éppen ezekre: az elcsuklott
pirosokra, szürkékre
és múmiasávokra éhezünk.
Hozzátelik az idő a látletelekhez –
a prófécia úgy száll,
úgy settenkedik a felhőkig,
mint testből a lélek.

*A prófécia*k, kétségtelen, erős vers: a tizenkét sor elolvasása után mást mutat a pulzusunk, mint annakelőtte. Nem, nem felkavaró, mint mondjuk a *Nemzeti dal*, nem is megrendítő, mint mondjuk a *Magad emésztő...*, nem is annyira elgondolkodtató, mint mondjuk a *Hajnali részegség*, – nem, nem erről van szó. A vers végén, a *lélek* szónál – és közben is, fokozódó megilletődéssel – mégiscsak megérezzük valamit abból az „eseményből”, amely a vers háttérét, tartalmát, mondhatni: nyersanyagát alkotja. A *prófécia*k szó láttán először azt gondoljuk: miért nem jóslatok? és miért szükséges itt a határozott névelő? Nem volna elég azt írni: *Prófécia*k? Az ószövetségi próféták jutnak eszünkbe, Jeremiás, Ézsaiás, akik előre láttak, megjósoltak valamit (rendszerint valami *rosszat*, kárhozatosat), hogy népüket, egy nagyobb közösséget megóvjanak valamely fenyegető veszedelemtől vagy csapástól. Kasszandra is eszünkbe juthat, akire – talán éppen azért, mert sokszor kívánta megjósolni a többiek nem látta következményeket, s jóslatai többnyire igazolódtak – környezete fittyet hányt. (Balla Zsófia költészetének egyik állandó kulcsfogalma a *megmondás*nak, a *jövő-tudás*nak ez a makacs igyekezete és a jóslatot fogadó értetlenség, süketség. Az a tény, hogy nem hisznek neki.) Mindenesetre már a cím azt jelzi, hogy itt a *tudás* és *nem-tudás* közötti viszonylatról esik majd szó, azaz olyan egyéni-közösségi kapcsolatról, amelyben a jövőben bekövetkező eseményeknek döntő jelentőségük van. Mellesleg: a messianizmus tudatáról (és nem kevésbé az érintett közösség közönyéről).

Miután beláttuk, hogy a versben *nem általában* a prófécia

a (valamilyen) *prófécia*król esik szó (mégpedig a költői prófécia

król, mint az rögtön az első sorból kiviláglik), egy pillanatig találgatjuk: vajon a prófécia

król általános természetéről, a sikertelen vagy meg-nem-hallott prófécia

król hallunk-e majd valamit? Vagy netán azok hatásáról, szabatoságáról, világosságáról, vagy egyéb jellemzőjéről?

Az első sor ebben a vonatkozásban nem igazít el, de egy szinte banálisán egyszerű kijelentéssel azonnal komoly hangot üt meg: *A költők előreszaladnak*. Tehát sejtjük: itt a költői prófeciákról értesülünk majd, – vagy legalábbis a költők furcsán áttételes beszédmódjáról, jövő-rögeszméiről vagy jövőre és múltra egyaránt figyelő eszméletéről. (Emlékezhetünk Erwin Panofsky nagyszerű elemzésére a kétfelé pillantó férfifejről.) Más gondolatok is felrebbennek bennünk, ha eltöprengünk az első soron. Miért szaladnak előre a költők? Mert az igazság a jövőben lakozik? (Minden utópista ezt remélte.) Nem volna tanácsosabb a múltra pillantani, hogy az igazságot, a helyes cselekvés, a rendes élet, az egyenes út mibenlétét megítéljük? Hiszen a múltra vonatkozóan is lehet „jósolni”, ezt is tudjuk. A múlt sem lezárt tartalom: manapság unos-untalan megesik, hogy egy-egy ember vagy közösség – ilyen-olyan érdekből, kíváncsiságból vagy más szándékkal – kitalálja azt a *más* múltat, amely darab ideig rögzített eszméletnek tűnt legalább egy maréknyi csoport körében. Mindezt nem tudjuk. Az viszont már most, az első pillanatban – nem tudom, miért – megejtí az olvasót, hogy a költők *előreszaladnak* és nem *visszapillant*anak. Ebben a mozzanatban az úttörés, valamely ismeretlen felségterület első felfedezésének eszméje bújik meg, és a költő a kockázatos avantgárd lépések harcosává válik. Ugyanakkor: a *szaladnak* ige enyhíti a vakmerőség veszélyét a maga gyöngéd fordulatával, hangrendi lágyásával, előzékeny finomságával. Inkább a becserkészés képzelete dereng fel most az olvasóban, nem valamiféle erőszakos hódítás eszméje vagy kényszerítő látomása.

A második sor (*Csukott szájjal beszélnek*) ugyancsak jelen idejű kijelentés, és azt sugallja: a költők az előreszaladás *után* megfordulnak, és úgy beszélnek, hogy nem lehet hallani, érteni a szavukat. Rögtön érzékeljük a drámai feszültséget: miért szaladtak előre, ha felfedezéseiket nem képesek érthetően közölni azokkal, akik közlendőikre várnak? De a kijelentés önmagában is ellentmondásos: ugyan *csukott szájjal*, de mégis: *beszélnek*. Mit jelent ez? Nem akarnak beszélni a látottakról? (Akkor miért szaladtak előre?) Nem tudnak beszélni? (Akkor miért a szó mesterei?) Úgy érezzük: itt rejtett *ars poetica* is megbújik a sorok közt... Mindenesetre a költői hivatás prés-helyzete, a „dalnok helyzete” roppant szuggesztív, noha higgadt hangnemben fogalmazódik meg. Mintha már itt azt mondaná a szöveg: a költő tud valamit, de tudását nem képes egyenértékű formában közölni éppen azokkal, akikre tartozik. Márpedig úgy sejtjük, hogy a költői tartalmak általában fontos, az egész „emberiségre” tartozó ügyek (elég, ha csak József Attila költői alapállására utalok).

A harmadik sor kiegészíti a másodikat, de nem bővíti abban az értelemben, hogy legalább célozna a tényállás miatti „felelősségre”: nem árulja el, ki tehet erről a kölcsönös némasági állapotról? De mintha a *szórend*, a *nehezen* határozószó és a *cseppentik* ige együttesen azt jelezné: a költők maguk sem igen igyekeznek (vagy nem tudnak) beszélni a *lényegről* (bármit jelentsen ez), csupán töredékesen, részletekben, túl korán vagy túl későn szólalnak meg, és a mondandó hiányos adagolása csupán részleges érvényű közlésformákat tesz számukra lehetővé.

A negyedik sor *meghasított* jelzője mintha azt sejtetné, hogy a költők általában a *szenvedéssel* megszerzett tudást szokták átadni, – a lényeket csak a megszenvedett hozzáférés nyitja meg előttük. Dora Panofsky írja az öreg Wilhelm Vögének 1950 január hetedikén (saját fordításomban): *Aby Warburg mondta egyszer, hogy az a művészet, amelyet nem fedez szenvedés („die nicht 'leidgedeckt' ist”), üres papírpénzzé silányul.* A Panofsky–Vöge-levelezés egy másik pontján pedig Vöge mintha éppen hozzánk szólna elemzés közben, miközben idézi Adolph Goldschmidt mondását: *Az ember mindig arról beszél a legjobban, amiről nem sokat tud.* Ha Goldschmidtnek igaza van, akkor a költők – noha *csukott szájjal*, fájdalmasan, de – éppen arról akarnak beszélni, amiről nem tudnak (vagy akarnak) nyilatkozni. A versből mindenképpen érzékeljük a költészet nehézségeit: a költők maguk sem találják könnyen a belső és külső formát, roppant erőfeszítéssel (és szenvedések árán) törnek előre a lényegig, akkor azonban már nem tudnak hátrafordulni, hogy a tapasztalattal egyenrangú alakzatokban megszólaljanak. Szemléletesen érzékelteti a túlzó lényeglátás és gátlásos lényegmondás állapotát a fatörzsből csorranó „macskaméz” képe: a fa csak ha meghasítod, akkor adja „lényegét”: lassan, keveset, de édeset. Az első négy sor nem adott sejtelmet arról, mi az értelme, természete ennek a visszatartott, félszeg és mérsékletes pályákon lezajló költői sorsnak, – de ahhoz elég érzékletes adatokat szolgáltatott, hogy a költői tevékenység fáradtságos, dialektikus milyenségét felvázolja.

A vers negyedik sora hatalmas távlatot nyit az eddigi panasznak. A költői tevékenység hirtelen a Föld (nagy F-fel!) forgásának valamiféle mértékegységévé avatódik, – vagy csak azért idézi tán a sor a hatalmas lélegzéssel múltó időt, hogy a költői kijelentés súlyát kiemelje? Ki tudja. A fordulat mindenesetre kozmikus ágyat vés a szövegnek, s ismét egy lépcsővel feljebb vezet földi tereinkből. (Mint ahogy az egész 2009-es kötet – *A nyár barlangja* – a magasabb szférák gyötrő hiányát, az ember sajgó nyomorúságát és elesettségét részletezi.) A lényeges kijelentés a hatodik-hetedik-nyolca-

dik sorban rejlik (és fokozza az első három sorban ábrázolt szorongatást), és azt mondja: a költők *éppen* ügyel-bajjal kicsikart, boszorkányos ügyeskedéssel megfogalmazott (tehát nehezen létrehozott) műveikben helyezik el legfőbb mondandóikat. Nekünk, olvasóknak az a dolgunk – a vers értelmében –, hogy a költők *elcsukló* hangján megjelenő tartalmakat kihámozzuk a versből (amely tehát a jövőből kicsempészett, megelőlegezett kincs).

A költők ugyan *előreszaladnak* (mint Petőfi versében Mózes, mutatják az utat), de azután – a fürkészés, terepfelderítés, megszerzés után – mintha át kellene gázolniuk a némaság tengerén... és csak dadogással mondhatnák el a *lényegét*. Hozzátesz-e ez a fejlemény az előtte álló sorok tartalmához valamit? Igen. Azt, hogy a költők *furcsa* beszédét nekünk kell felfejtenünk, és tudomásul kell vennünk, hogy ők a holtak révén beszélnek hozzánk (vagy múmiacsendben suttojják el, amit tapasztaltak). A két szín említése (*piros, szürke*) nemigen jelent többet, mint azt: a szokatlant és az untig hallottat is meg kell hallgatnunk, és *jelentést kell tulajdonítanunk* neki. A vers ezen a ponton, úgy tűnik, tovább lép: nemcsak a költői megismerés és ismeretközlés töredékes természetét állítja ismét, hanem megfogalmazza azt az olvasói tapasztalatot is, hogy a tökéletlenség kölcsönös: a befogadó éppen ebben a *rés-szerű behatolásban* képes csak felfogni a legmélyebb költői mondanivalót.

Váratlan ez a költői vallomás. Az eddigiek sem a költői ismeret fensőbb-séges voltát hangsúlyozták, nem a jövőbe-látás váteszi természetét (nem afféle Ady-s pózt elevenítettek meg), hanem épp ellenkezőleg: a tudós tudatlanságnak a művészi szerénységben megnyilvánuló jegyeit hangsúlyozták. Itt ez a szókratészi *tudom, hogy nem tudok semmit* kiterjesztődik az olvasóra is. A vers hihetetlen, épp viszonyos tökéletlenséget sejtető utalása – nem tudjuk, miért – megrendülést gerjeszt az olvasóban. Eddig a költőt valahogy szántuk: méltányoltuk viszontagságos helyzetét, de azt hittük: isteni tudás birtokosa. Most azonban, hogy a beszéd két partján álló elégtelen személy egymásban kezd tükröződni, most megfogon szívünk mélyén valami részvétféleség, a tudás nehéz megszerzése láttán születő megindultság, és felfedezzük, hogy a próféciaák elmondása talán csak egy közös anyanyelv keresését jelenti alkotó és olvasó között. A sejtelem kiterjedése azt is jelentheti, hogy a költészet maga kezd titkosírássá válni, olyan próféciaszerűen gyanús jellé vékonyodni, amelynek nincs köze többé egyetemes reményeinkhez. A költői tartalom olyan, mint a láthatatlan, kifürkészhetetlen jövő: lopakodó érthetlensége is csupán azt jelzi, hogy az egymás-

ra találás kétféle és kétoldalú erőfeszítést feltételez. A költő tudása csak az olvasó *hozott tudásával* válhat felfoghatóvá és teljessé.

A kozmoszi vagy archaikus fogalmak feltűnése (*Föld, múmia*) kiszélesíti a vers medrét: eddig nyugodt kijelentések sorakoztak, most pedig kezd magasodni és hömpölyögni a szöveg. Eddig négy egysoros, szűken mért mondat töltötte meg a sorokat (a hasonlat nem bővített a tartalmon), most viszont hirtelen négy sort vesz igénybe a következő közlés. Nem rögzítődik tudatunkban, hogy az, amire éhezünk, a költő tudása-e, vagy a tágasabb összefüggések áhítása, vagy a némaságban rejlő titok, – csupán a dolog fontosságát érzékeljük, mégpedig az *éhezés* szó bevezetése miatt. (Hirtelen eszünkbe villan Pilinszky *Francia fogoly* című verse, az elemi éhségnek ez a páratlan, egyiptomian statikus megfogalmazása.) A szöveg egyre erősödő *talány-ereje* gyarapodik: eddig azt hallottuk, hogy nehéz a megtalálás; bajos a kifejezés; körülményes az átadás. Most azonban a panaszt az az ellentét teszi „szakrális fájdalomma”, hogy a költői tartalom – minden gátlás ellenére – létfeltételeink közé tartozik. Ez a vers első állítása (az eddigi, inkább hiányt emlegető kétségbevonások mellett). Bámulatos, közvetett érzékenységgel fejezi ki a *hasított* szó a jóslatba öltöztetett költői közlés kettős-hármas természetét. A költészet, főleg a *modern* költészet: *nem eleve adott lét-feltétel*, mondhatni: nem „járadék jellegű” juttatása az irodalomnak, hanem mintegy erőfeszítéseink ellenértékeként megjelenő szellemi viszonzás.

A mű második harmada egy rejtett – ugyancsak ars poetica-jellegű – utalást is tartalmaz: a nagy költészet már nem önkifejezés, hanem közvetítés. Közvetítés arról, hogyan forog a Föld, hogy érdekes a szürke, hogy üzenni képes a néma múlt, még a régmúltba süllyedt idegen kultúra is. Nemes Nagy Ágnes még azt írta: ne mondd a mondhatatlant, mondd a *nehezen mondhatót*. Balla Zsófia verse ugyanezt fogalmazza meg, de kiterjeszti a költői beszédmód egészére, azaz: a költői beszéd általános jellemzőjévé emeli. A mondandót a vers nemcsak szavainak tartalmával sejteti, hanem kompozíciós eljárásával is: úgy haladunk előre a szövegben, mint-ha sziklás hegyvidéken kellene ösvényt vágnunk a kőben, saját magunknak kellene irányt és utat metszenünk, és egyúttal a célt is kitűznünk. Lehet, hogy efféle *végleges hont* soha nem ígérő honfoglalás a költészet. Kisodródás a tengerre. Élet a kérdések között. Lényege talán ez: szeretni kell az ellentmondásokat. Ellentmondások közt kell megtalálni az értelmet. *Ellentmondásokon* át eljutni a *jelentésig*. A kilencedik sor a vers csúcspontja (s úgy gondolom, Balla Zsófia egyik örök életű sora is, mint az „*ahogyan élek, az a hazám*”, és mások). A költőnő gyakorlatának újabbkoriban erősödő voná-

sa, hogy a felvezető képzeteket egyszer csak hirtelen megszakítja egy reflexív, általában elvont igyekezettel megformált betéttel, s ott az olvasónak egy pillanatra meg kell állnia. Ezek a „betétek” sokszor az önállóság ragyogásával, mint valami váratlanul becsapódott égitest, úgy robbannak a szövegben: van is közülük az előzményekhez, meg nincs is.

Érdekes itt először is az a tény, hogy a *próféciák, beszélnek, lényeg* kifejezések után (ezek mind a költői kifejezést írják körül) megjelenik egy (általában rangján álló) újabb fordulat: *láttelek*. Ez a szó még igényesebben, még szigorúbb mozdulattal, már-már etikai egyértelműséggel jelöli meg azt a tényállást, amely a költői beszédet jellemzi: a vers láttelek, tehát egy valódi ténykörülmény leírása, tünet-ábrázolás, diagnózis. De micsoda diagnózis? (Tamás Gáspár Miklós egyik elemzésében írta, hogy a költők a versben többet mondanak el a régi vagy a kortárs világ mibenlétéről, állapotáról, mint a politikai jóslatok vagy más, tudós elemzések.)

Olyan, amely az *előreszaladt* költők *csukott szájjal* kimondott, *lényeges* jóslata volt még az imént. A kijelentésben megjelenő idő viszont itt már azt jelenti: a beszéd mögött elmaradó, háttérből származó, megkésett idő – és az időben felzárkózó világ – mintegy beéri (sőt feléri) a költői mondas lényegét, *hozzáér* és *hozzáérik*. Mintha a szerző azt sugallná: nem a költő szaladt előre, hanem az olvasó maradt el; nem a költő beszélt nehezen, hanem az idő nem hitelesítette mondandóját. (Milyen érdekes ez a magyar szó: *láttelek*; meg is *látom* azt, amit *meglelek*. De jelentése, úgy érezzük, utal arra is, hogy valamely megállapítás egy előrelátó és valós tényállásra vonatkozik.)

Kétségtelen, a fordulat azt a gyanúkat igazolja, hogy a művészet csak az igazság közelében – csak igazságtartalma révén – válhat művészi tartalommal. Balla Zsófia művészetében ez a belátás kezdettől fogva jelen van: a művészet látomása nem térhet el az etikum követelményeitől. Itt az – el-lentmondás formájában kimondott – igazság annyit jelent: a költő hosszú ideig látszólag feleslegesen dolgozhat, de *sohasem időzik feleslegesen*. Balla Zsófia sora (szerintem az utóbbi évtized egyik legszebb sora) ugyanakkor nem bizonykodik, nem követelőzik holmi diadalmas mámorral: lám, én megmondtam, nem hittetek nekem. Hangneme tárgyilagos, higgadt, a személyes felelősségtől független: csupán annyit mond, hogy a költészet igazát csak az érett idő képes megjeleníteni.

Maga az ige is szembeötlően tartózkodó: *hozzátelik*. Mit értsünk ezen? A láttelek üres és elhamarkodott az idő nélkül; hiába lelte meg valaki előrefutással: egy ember tudása érthetetlen a közösség számára; az egyes-egye-

düli személy tudására *rágyűl* az utókor lassú szedegetéssel szerzett ismeretanyaga, s a költői tudás akkor nyeri el teljességét. A költő tehát többnyire kilóg az időből, és valamilyen időhöz nem illeszthető korszakban vagy pillanatban nyeri el azt az igazolást, amely megilleti. Lehet, hogy ebből az illeszkedési bajból ered melankóliája, szabatosan soha meg nem nevezhető elégedetlensége, félreesést kedvelő létformája, semmikor és örökké érvényes igényrendszere. Sorsa az, hogy noha a holdra mutat, az olvasók csak az újjára figyelnek.

Az utolsó három sor: csendes tájkép, megnyugvás, visszakapcsolás a szöveg első soraiban kifejezett anomáliára. Most hökkenünk csak rá, hogy a prófécia: jövőbe mutató óhaj, nem a jövő felől történő hátra-kiáltás: Gyertek, itt az ösvény. A vers hatása már kibontakozott az iménti sorban: *hozátelnek*... mégpedig: ezzel a csodálatos igével, a vers igazi jóslatával, nagy szentenciájával.

De hogyan befejezni? Balla Zsófia a gyöngéd, alig láthatóan elvarrt zárlatok nagymestere a magyar költészetben, – olyan zárlatokat alkot, amelyek nélkülözik a látványos csengést, a terpeszkedő katarzist, a büszke lekerekítést és vakmerő felívelést. A *mint testből a lélek*-féle zárás ugyan csak nem messziről hozott ötlet... hallhatjuk minden kistemplom lelki gyakorlatos mindennapjaiban, szószerűről, máshonnan. Itt valahogy mégis élesebb körvonalat villant a szöveg köré... vajon miért? (Örök kérdés ez olyan költői alakzatoknál, amelyek nem közvetlenül kínálkoznak pillérnek, idézhető emlékek vagy művészi névjegynek.) Talán azért, mert azt jelzi, hogy az elhangzott prófécia – mintegy saját végzetét betöltve – kiadja lelkét, kudarca után menekülőre fogja a dolgot, és elködlik az ég felé, mint (esetleges képzeletünk szerint) mi is, vagy legalábbis belőlünk-helyettünk a lélek. A nagy létellentmondások (Rilke sírfeliratát is idézhethetnénk: *Rose, oh reiner Widerspruch, Lust, niemandes Schlaf zu sein unter soviel Lidern*), a „tisztá ellentétek” tehát tovább gyűrűznek a sorok mélyén, – az élet alapkérdései nem oldódtak meg, csupán egy új jóslat maszkjában újra meggondolkodtatták az embert.

A *nyár barlangja*-kötet számtalan ponton kínál ilyen *eltűnés–megszűnés–keserűen–eltávozás*-féle befejezéseket, és ezek csakugyan nagy újításai ennek a költészetnek. Úgy tűnik, Balla Zsófia nem talál ki új katarzisz-formákat, nem emeli fel a hangját, nem válik síróssá, ha a vers végére ér... hanem épp ellenkezőleg: suttogással palástolja a sikolyt, higgadtsággal a megilletődést, sőt a megütközést. Ha a költemény nem volna ilyen rövid, talán nem is érékelnénk a szöveg melankolikus zöngéit, panaszosan szerény fo-

hászát. A prófécia, noha sikertelen lehet, mégis a felhőkig settenkedik, tehát megőrzi önmaga emelkedésének tudatát akkor is, ha senki nem hallotta meg a földön. A kurta, elképesztően zárkózott szöveg teremtett magának valami titkot, és most – alig tárta fel előttünk – máris eltűnik a magasban ezzel a furcsa titokkal. Úgy érezzük, lerakta élénk legnagyobb terhét, legfájóbb mondanivalóját, s most megvonja tőlünk a közös keserűség-viselés furcsa időszakát.

Mit is üzent? gondoljuk meg. Nyilván azt üzente: a költők saját hazájukban is száműzetést szenvednek; saját anyanyelvükön is érthetetlenek (hát még mennyire azok idegen nyelveken); megsínylik, hogy *nincsen jelenkoruk*, csak jövőjük és múltjuk, és azt nem garantálja semmiféle bulla vagy kőbe véssett felsőbb ígéret. Mit is mond ez a szöveg? gondoljuk csak meg. Azt üzeni, amit Rilke is a sírfeliratban, minden költői hivatás értelmét megsejtve és megörökítve: noha a költői álmok kifogyhatatlanok életünkben és halálunkban (hiszen a halál is élet, *ismeretlen* élet), a művész nem tartozik egyetlen emberhez sem, és a tékozló fiú (vagy lány) sors-mintáját követve egy puszta közepén keresi és hirdeti az igazságot. (De mindezt ne úgy képzeljük, hogy a költőnél célul tűzte ki ennek a létállapotnak a kifejtését... dehogy: *a mű mindig meghaladja a célokat*, de éthosza napnál világosabban ott munkál a sorok mélyáramában. A költő kitalálhatja a konkrét sorokat, de soha nem célozza meg közvetlenül a sorok mögött rejlő etikai ábécét, – „vallását” el sem fojthatná, hiszen az minden mozzanatban, még a mozdulatlan bánatban, a némaságban vagy a tiltakozásban is benne rejlik.)

Balla Zsófia rövid verse – engem, személy szerint – még más belátásra is megtanít. Utólag eltöprengek ezen: ez a vers csak a jövőről szól-e? Vagy a múltról is? Hiszen a költőnél ezt a kettőt többnyire párosan emlegeti, egybegyúrja az időben megtapasztalt élményt, mondhatnám azonban azt is: letekeri az idő gombolyagáról, hogy valamilyen személyes térben „elkerítse”. Egyet az összes helyett idézek, *A reggel* néhány sorát: *Életem, mint a gyom, szállong és lopva nő, / porzik, repül a vakvilágba. /.../ Valami biztosabbat keresek a porban, / mint biztos véget s azt, ki voltam. / Mi megmutatkozik – vajon azt láttam?* Elemzett versünk önmagában ugyan nem veti fel a kérdést, de minthogy ugyancsak az idő-mozgást érinti, a költői eszméletet sem függetlenítheti a múlt eseményeitől. A költő is valahonnan előre menekül, és valahonnan visszafordul, és emlékezik arra, honnan szaladt előre, és kihez fordul vissza. Balla Zsófia etikai eszménye feldereng a sorok mögött, és mintha azt mondaná: az már önmagában eredmény, hogy

egy értékrendet részben át tudunk menteni – titokban, némán, a művészet elcsukló hangja révén – a jövőbe.

Én személy szerint úgy érzem, a vers hitvallás abban az értelemben, hogy a hűség mozdulatát villantja fel a költő alakjában: ahhoz az értékrendhez kell hűnek maradnunk, amely annyi meg annyi tömegkatasztrófát segített túlélni. A szöveg tehát a túlélésről és a közösség iránti hűségről tett közvetett vallomás is egyben. Mert mi a költő önmagában? Senki és semmi. Ha nem volna kihez értelmesen beszélnie, teljesen fölösleges volna minden igyekezete. És a költemény szűkszavú konkrétumai, de annál sokrétűbb származékos üzenetei nem zárják ki azt a meggondolást, hogy a költészet összes jóslatszerű közlése mégiscsak a jóreménységet és az emberi szférában lehetséges felemelkedést segíti elő.

Jut eszembe a hallatlan történet, amelyet Pablo Casals mond el egyik könyvében. Casals már évek óta remeteként élt a Pireneusokban, Pradesben, tiltakozásul a spanyol diktatúra ellen. Egyszer csak kiküldtek hozzá a hatóságok egy szerzetest, beszélje rá, térjen haza Spanyolországba. „Csak vesztegeti itt az önkéntes száműzetésben az időt. Nem alkot semmi értékeset.” Mire Casals azt válaszolta: „Úgy élek, mint egy keresztény. Kereszténnyé teszem magam.” (Szó szerinti fordításban: „*Kereszténnyé teremtem magam.*”)

Mintha ugyanezt mondaná a művésről, a költőről a vers is: szóba kell foglalnia a jóslatot, akár a múlt, akár a jövőre vonatkozik (Babits nagy Jónás-költeménye jut eszünkbe, az örök kérdés: el kell-e mondanunk nyilvánosan azt, amit tudunk és mások még nem tudnak, – noha az ő sorsukat is érinti?)

Balla Zsófia verse burkoltan a lelkiismeret kérdését is érinti (*mint testből a lélek*). Három szféra összjátéka, erőtere, cselekvése és várakozása vetítődik egy síkra a versben: az „isteni eredetű” jóslat (*a felhőkig*), a költői lelkiismeret révén megszülető „ismeret-hirdetés”, a „küldetés”, a beteljesülés és a jóslat visszatérése eredetéhez (*settenkedik a felhőkig*). Maga a képzetcsoporthoz meg sem jelenhetne egy költői szövegben, ha nem feltételeznénk, hogy a szerző a művészi tevékenységnek hagyományosan spirituális szemléletét őrzi. Mintha azt mondaná (azokról, akiknek a jóslat szól): *nem keresni kell, hanem várni*. Amíg a fontos dolgok megtörténnek.

A költőről azt sejteti: beszélnie kell minden nehézség ellenére, hogy megteremtse magában a szellemi egyensúlyt, és tetteivel visszakapcsolódjék az isteni küldetéshez. A jóslat fennebbvaló „szerzőjéről” pedig: ő mindenképpen az idő leggazdagabb birtokosa, hiszen ő még a beteljesületlen

jóslatot is visszakapja (a vers nem mondja meg, hogy olvasás közben megtörtént-e a „beteljesülés”). A szöveg architektonikus szerkezete – egyenlőtlen arányban – a próféciaikkal összefüggő mindhárom részes szerepét és szerepének értelmét felvillantja, de megmarad az elvontság szintjén, és úgy tesz, mintha egy üveg mögött lezajló, a konkrét „felelősségi” viszonyokat nem is firtató folyamatot ábrázolna. Lehet, hogy – ha régi fogalommal kellene elmondani ugyanezt –, akkor a Gondviselés képzele bukkanna fel a szövegben. Balla Zsófia szemlélete így is egyfajta kötelező, elkerülhetetlen objektivitást, a fatalizmusra emlékeztető felfogást tükröz, – csak hogy a művészetben a filozófiai fogalmak más fénytörésben szoktak megjeleníteni.

Itt az az érdekes, hogyan szívja magába a prófécia-képzet a művészi megszólalás, a művészi etika (ars poetica) számos elemét anélkül, hogy azokat külön kifejezéssel szóba hozná. A szöveg egyfajta sokrétű tartalmakkal feltölthető értelmezési mintául szolgál, – olyan közlés, amelynek éppen tettség szerint tágítható magyarázati tartományai lehetnek. Ha például megemlítem, hogy a szöveg mennyiben célozhat a költő (és bármely művész) újítási rögeszméire (mennyiben kötelező keresni az újat, a meglepetést, a soha-nem-látottat?), akkor azt mondom, *A prófécia* fényében: nem kötelező, mert a művészet igazsága itt dolgozik, köztünk van már, csak fel kell ismerni, be kell fogadni, lelkiismerettel igazodni kell hozzá. Persze, feltehető a kérdés, hogy a költői tevékenységnek *mekkora hányada prófécia*, és mekkora hányada *nem az* (azaz: nem valamiféle etikai küldetés része)? Továbbá: vissza kell-e fordulniuk azoknak a költőknek, akik nem elkötelezettek? (A prófécia értelmezhető-e egyáltalán úgy is, mint a hermetikus költészeti magatartás hivatásrendi leírása? Van-e nem közösségi vonatkozású prófécia? És minden prófécia égi eredetű-e? És mi a dolga a hátramaradóknak abban az interim (azaz: köztes-)időben, amíg a jóslat beérkezik? A vers nagy erővel ábrázolja az általános tényállást, de nem tér ki a dolog aktivitást igénylő vonatkozásaira. Lehet, hogy ez nem is feladata egy versnek.)

Most, hogy a szöveg kapcsán mindenről lehet beszélni, most ébredek csak rá: ez a vers különös gyöngédséggel összesodrott jelentés-rétegeivel tudja meggyőzni az embert. Ma, *amikor az irodalom funkciója megszűnt*, csak olyan megszólításnak lehet érvénye, amely a személyes mondandót nem a személyes trükkjeivel tudja kifejezni. Ez a vers szakrális, társadalmi, költészeti-filozófiai rétegeket egyesít; olyan alkotó vallomása, aki személyes élettapasztalatot is elültet műveiben, miközben eljutott az egyetemes belátáshoz. Balla Zsófia most már egyszerűen beszél még a bonyolult metaforák nyelvén is. Nem akar megoldást találni a rejtély és talány helyén. Min-

denki érzékeli: egyszerű mondatokban alapvető kérdéseket tárgyal a vers, és elvezet minket oda, ahol a további *kérdések* lakoznak. *Milyen rendkívüli dolog, nem, hogy az ember ember*, mondta Baudelaire. És most, hogy Balla Zsófia versét újra meg újra elolvassuk, megértjük: bizonyos emberek csak a költészet állandó közelében maradhatnak emberek. Mi változik az életünkben, ha meggondoltunk egy ilyen szöveget? Alig valami. Mindenesetre eltöltöttünk egy darab időt azzal, hogy nem tudtuk, mit közöl konkrétan egy vers, és mégis éreztük, hogy jó irányban szeretne tovább csábítani mindannyiunkat az élet útján.

És ez nagy eredmény, roppant eredmény. Nem tettünk rosszat, nem lettünk rosszabbak közben, de még csak keserűségünk sem nőtt. Annak, aki a lelkiismeretére hallgat, mindig igaza van. Semmi kétség: ezt a verset ilyen lelkiismeret hozta létre.

SÉTATÉR

Péterfy Sarolt

ZSOLI KOLOZSVARIENSIS

– JÉKELY ZOLTÁN KOLOZSVÁRI ÉVEI NAPLÓJA
ÉS LEVELEZÉSE ALAPJÁN

A kolozsvári intermezzo – az 1941 és 1946 közötti bő öt év – Jékely Zoltán életének egyik legizgalmasabb és leggazdagabb időszaka magánéleti és költői szempontból egyaránt. A Kolozsvárra visszatelepülő és az ottani irodalmi/kulturális életébe aktívan bekapcsolódó Jékely lírai, prózai és műfordítói életművében is nagyon termékeny ez a néhány esztendő, publicisztikák, esszék tekintetében pedig egyedülállóan gazdag: 1942 és 1944 között a *Termés*¹ című folyóiratot szerkeszti, '44 októberétől pedig az új kolozsvári napilap, a *Világosság*² művészeti rovatának szerkesztője lesz.³

A kolozsvári intermezzo időszakának lenyomata az a fekete, „Ásványtani és kémiai jegyzetek” feliratú, ez idáig kiadatlan naplófüzet, amelyet Jékely hagyatékának jelentős részével együtt az OSZK Kézirattára őriz. 1941. május végétől októberig találunk benne bejegyzéseket, majd 3 év kihagyás után, '44 decemberétől a folytatást – ettől kezdve 1946-ig többé-kevésbé folyamatosan vezeti naplóját. Az alábbiakban elsősorban e fekete naplófüzet kapcsán szeretném bemutatni Jékely kolozsvári éveit és naplóírásának néhány jellegzetességét. A napló mellett a kolozsvári évek történetének felvázolásához Jékely családi levelezésére, főként édesapjához és feleségéhez, Jancsó Adrienne-hez írt leveleire támaszkodom.

Ahhoz, hogy megérthessük, mit jelentett számára a visszatelepülés, milyen várakozással tekintett eljövendő – és akkor még véglegesnek gondolt – kolozsvári életére, érdemes néhány korábbi naplóbejegyzést és levélrészletet is áttekintenünk. A második bécsi döntés napján ezt írja noteszébe:

„Ezeket a sorokat egy nagymamától maradt pici fekete ceruzával írom: Erdély fele a miénk! De Enyed, Valkó, Brassó túlfelől maradt. Mihelyt lehet, hazamegyek Kolozsvárra – talán egyedül, talán Apukáékkal. S ott aztán el kell kezdődjön a vita nuova. Nagymama drága – Brassóját ugyan nem kapta vissza – elviszem magammal emlékét (...) s ezt a kicsi ceruzát, amellyel életünk legnagyobb eseményeit fogom feljegyezni.”⁴

Az idézett bejegyzésből látszik, milyen lelkesedéssel és határozottsággal nézett Jékely a visszatelepülés elé – utólag kolozsvári hat évét szokta intermezzónak nevezni az irodalomtörténet, ő azonban a Budapesten töltött tíz évet tekintette annak. „Tegnap végképp megéreztem: *én többet pesti lakos nem lehetek!*”⁵ – írja egy levelében édesapjának, Áprily Lajosnak, amikor 1940 októberében hivatalos megbízatással, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársaként Erdélybe utazik, hogy felmérje a visszacsatolt észak-erdélyi területek könyvtárainak állapotát. Már indulása előtt így fogalmaz 1940-es noteszében: „Ma éjfélkor indulok haza Kolozsvárra. Egyelőre ideiglenes utazás, de talán nemsokára végleg ott maradhatok. Talán valahol már nyilvánvaló, hogy Pestnek, naplónak, sok minden szenvedésnek és örömnnek vége. Nem én kerekítem regényesre az életemet, az életem kerekíti ilyen regényesre magát.” Útja során írt másik levelében ezt írja édesapjának: „Pest eltűnt a szemhatár alatt. Nem is éltem én ott soha – mindig idehaza voltam.” Ekkor már végleges benne az elhatározás, hogy amint lehet, Kolozsvárra költözik – 1940–41-es naplóját ezzel a bejegyzéssel zárja: „A naplóm itt abbamarad: 1941 május 18-án mentem vissza Erdélybe.”

A tanulmány címéül választott „Zsoli Kolozsvariensis” kifejezést visszaköltözése után nem sokkal, május végén írja le Jékely: „Mindekit csókol Zsoli Kolozsvariensis” – zárja apjának írt hosszú beszámolóját. A már említett fekete naplófüzetet Kolozsváron kezdi vezetni. A füzet első lapjain számos idézetet találunk – Jékely noteszei, naptárai, naplófüzetei tele vannak a magyar és világirodalomból vett, illetve utazásai során templomokban, épületeken, sírköveken olvasott és feljegyzett szövegekkel. Többek között Ady-, Madách-, Dante-, Apollinaire-, Rilke-, Flaubert-idézetek szerepelnek itt, legtöbbször eredeti nyelven.

Visszaköltözése után néhány héttel, 1941. június 11-én Marosvásárhelyre utazik a könyvnapokra. Idézem naplóját: „11. és 12-én Marosvásárhelyen voltam a könyvnapon Makkai Lacival. Repülőgépen utaztunk oda s vissza. A két út között, felhős homályban, mennyei édességben lappang Jancsó Adrienne emléke, akit talán az első pillanatban megszerettem, még ott a

könyvsátorban. Székelyruhában volt, haja sárgállott, mint a tearózsa, verseimről beszélt, gyermekes volt és hetykén intelligens, s talán a kelleténél jobban, izgatottabban várt engem. Kötetem (Új évezred felé) már megvolt neki – dedikáltatta. Ezt írtam be, ismeretségünk első tíz percében:

»Édes gyermekkorom, mely denevéren
repülsz az űr nagy játszóterén,
gyermekkori első szerelmi kín,
csodáidat mégegyszer újraélem.«

S noha akkor még túlságosan előlegzettnek éreztem ezt a célzást, azóta, azután olyan dolgok fejlődtek kettőnk között, hogy nem kell megbánjam, amit írtam.”

A kolozsvári évek egyik legfontosabb eseményét, Jékely legnagyobb szerelmi élményének első pillanatait örökíti meg az idézett naplóbejegyzés – Jancsó Adrienne-t egy év múlva feleségül veszi Jékely Zoltán, két gyermekük szintén Kolozsvárt, a háborús évek alatt születik. Ezt a júniusi naplóbejegyzést követi még néhány a nyár folyamán, Jancsó Adrienne-hez írt versek első fogalmazványai, majd pár hónapnyi szünet után így folytatja naplóját november végén: „Ami az utolsó bejegyzés óta történt velem, – azt Adrienne-hez írt leveleim és verseim tudják. A többi – ami nincs bennük – feljegyzésre nem érdemes. (...) Teljesen roskadtan és töredelmesen az övé vagyok, az övé testem lelkem.”

A naplóbejegyzések és a Jancsó Adrienne-hez írt levelek is kitűnően szemléltetik, hogy az álmok mekkora szerepet töltenek be a versalkotás folyamatában Jékelynél. Jékely naplóinak talán legfőbb sajátossága ez: az álombeli események és színterek a valóságnál nagyobb súllyal jelennek meg, sokszor a versek csíráival vagy kész, ébredéskor gyorsan lejegyzett versekkel. Egy későbbi feljegyzésében így vall Jékely az álmok szerepéről, éppen a tárgyalt időszakra utalva: „Az álomnak a '40-es években kezdtem egyenrangú fontosságot tulajdonítani, vagyis körülbelül akkor, amikor a külvilág borzalmi kezdtek kifejezhetetlenekké válni, vagy nem volt meg hozzájuk a feldolgozóképeség, látószög. Az álombeli élmény azonban, csodálatosképpen, általában valami távlattal s feljegyzésre kényszerítő többlettel jelentkezik.”

A fekete naplófüzetben háromévnnyi kihagyás következik, 1944 decemberéből származik a következő bejegyzés. Zsebnaptárak, noteszek maradtak fenn ebből a három évből is feljegyzésekkel, álom-leírásokkal, verskez-

deményekkel, ám folyamatos szövegű naplót ezalatt nem vezetett Jékely. Ha rekonstruálni akarjuk a '41 és '44 közötti időszak történéseit, elsősorban szüleinek írt leveleire támaszkodhatunk.

1941–42-es leveleinek hangvételét még a megtalált szerelem boldogsága határozza meg, valamint a Kolozsvárra való visszatéréssel járó optimizmus és lendület. 1942 elején Jancsó Adrienne Kolozsvárra költözik, bár házasságot – Jékely első feleségétől, Pasteiner Évától való válásának elhúzódnása miatt – csak júliusban köthetnek. '42 nyarán így ír szüleinek: „Én és Adrienne elég jól vagyunk. Ha a válás nem volna még előttünk a maga bizonytalanságaival – mi volnánk a világ legboldogabb szerelmespárja. Sohasem volt fogalmam ekkora szerelemről. Úgy dédelgetem őt és magát e hatalmas érzelmet, mint valami földreköszöntött mennyországi csodát. Bár örökre tartana!!!”

1943-ra a háború eseményeinek előrehaladtával, az életkörülmények egyre nehezebbé válásával leveleinek hangvétele is egyre komorabb, rezignáltabb. „Ha nem volnék alaptermészetem szerint »léha« ember, a sok ocsmány mindennapi gond alatt tepertyűvé zsugorodna bennem a lélek, s már rég a városszéli szemétdombokon kajtatnék eldobott kesztyűk és fakanalak után... Hótalán karácsony ígérkezik, sajnos, nemcsak hótalán, hanem sok más-talan is” – írja '43 decemberében, már családapaként.

1944 a kolozsvári magyarság számára a háború talán legtragikusabb éve. Június 2-án az amerikai légierő bombázza a várost. Így ír apjának a bombatámadásról: „Tudom, kötelességem lett volna azonnal életjelt adni magunkról, de a túlélés kegyelmi állapotában hetvenkedésnek és ágálásnak hatott volna a legegyszerűbb sürgöny is. (...) Bizony itt-ott láttam, hogy egy-egy marék véres iszap maradt egy-egy emberből. És még sok minden egyebet láttam és megéltem, ezekről azonban nem lehet részletezőn írni, mert nincs bennem semmi krónikáskedv.” A román kapituláció időszakában kapja a hírt arról, hogy Bigyusnak becézett Márta húga második gyermeke születése után fél órával meghalt – ez a haláleset az első az akkor kezdődő családi tragédiák sorában. Apja *Tetőn* című versét idézve így indítja augusztus végén kelt levelét: „Nem is tudom, hogyan kezdjem, legjobb volna így: »ősz nem sodort még annyi árva lombot«... mert lombnak, árva lombnak érzem magunkat. (...) Nem tudok semmi egyebet írni. Minden személyes adat kínos bagatellnek hatna: a román kiugrás másnapján. A Bigyuska nagy bánata még elevenen kering körülöttünk, még mindig könnyezünk, ha eszünkbe jut a Szentgyörgypusztá korán elhervadt virága.” Szülei több levélben is a visszatelepülésre biztatják. '44 szeptembe-

rében kelt levelében megrázó őszinteséggel vall arról, miért nem menekül el Kolozsvárról: »Apuka, Anyuka! Értsék meg, hogy én nem vehetek részt egy ilyen gyáva rohanásban, nem tehetem ki magam annak, hogy gazember neobarokk csiszliknek nevezzenek azok, akik itt maradnak! Adriennek, aki mindenkoron itt akar maradni, majd ott, túlfelől, a menekülsors mocskától hogy nézzek a szemébe? Talán megélünk, s megérjük az új világot – melynek esetleg résztvevő polgáraivá is válhatunk még...«

A következő családi tragédia sem sokáig várat magára – október közepén az Erdélyt előzőnlő szovjet csapatok 3000 kolozsvári civillel, köztük sok értelmiséggel együtt elhurcolják lakásáról Mikecs Lászlót,⁶ a neves csángókutatót, Jékely sógorát. Elhurcolásáról Jékely próbálja meg értesíteni hűgát és szüleit, de ekkor a levelek eljuttatása már szinte lehetetlen, a családtagok hónapokon át semmit nem tudnak egymásról. Ebben az időszakban, '44 decemberében kezdi ismét vezetni a fekete naplófüzetét. Első bejegyzése egy álomleírás Patyinak becézett Endre öccséről és Mikecs Lászlóról, akik szinte minden álmában meglátogatják. Idézem naplóját: „Bár tudnám odafokozni áloomban-közlekedő hatalmam, hogy ezzel pótolhatnám a valódi találkozásokat, bár lennének erősebbek ezek az álmok, mint maga az életem!” A bejegyzés végén szerepel *Kiáltás halottak után* című, „Be szégyellem, be resteltem, hogy élek, / mikor maholnap mindenkim halott” kezdetű versének első változata, ezzel a hozzáfűzéssel: „Lelkiállapotomat ez a vers fejezi ki jobban minden részletezésnél.”

Néhány nappal később, mikor tudomására jut, hogy a háború minden valószínűség szerint már Visegrádot is elérte, szülei iránti aggodalmának ad hangot naplójában. Bejegyzése fontos dokumentuma a már korábban hangsúlyozott, Jékely költészetét mindvégig meghatározó áloom-napló-vers-összefüggésnek, és egyben ars poetica jelentségű is. Idézem: „A háború Vácig, sőt azóta tán Visegrádig ért. Mi van a Szentgyörgypusztá szerencsétlen lakóival? Dobog-e még Anyuka rossz, beteg szíve – vagy már örökre elhallgattatta az első közeli ágyúszó? Tegnap éjjel szörnyű áloomra ébredtem: meghalt, koporsóban feküdt, közeledett, tán le is zajlott a temetése. Felébredve sikerült koncentrálnom, rögzítenem magamban az áloom minden borzalmát, irtózatát, úgy, hogy hosszú és bizarr vers lett belőle, melynek utolsó strófáit még szinte ebben a féláloom-állapotban alkottam meg. (Anyám, anyám, te legnagyobb szó – s még vagy 10 sor ezután.) Most, hogy le is gépeltem, kegyetlennek, szinte szívtelennek érzem magam: a borzalom szinte teljesen elpárolgott, maradt a mű, a mindenfelülkerekedni akaró költő-lélek terméke.”

'45 elején még mindig semmi híre nincs szeretteiről. Egymás után küldi a leveleket, újra és újra megírja, hogy Mikecs László orosz fogságba esett. „Ez már talán az ötödik palackpostám: ha erre se kapok választ, kétségbe esem” – írja egyik februári levelében. Naplójában pedig így fogalmaz: „Ijesztő közönyösség van bennem a sorsuk iránt. (...) Olyan aszentimentális, érzelmetlen, melankóliát is mérsékeltén tartalmazó üres ember lettem, mint egy kirgiz vagy egy kazahsztáni szovjet-harcos, akinek szintén van valahol apja-anyja, kishúga... Még álmaim sem a régiek.” Március elején még mindig nem tud szeretteiről. „Úgy látszik, még sokáig kell az álmokra bíznom magam” – írja. Nem sokkal később ismerősök hoznak hírt arról, hogy szülei és testvérei épségben átvészelték a háborút.

„Leírhatatlan örömet okozott a hír, hogy mindnyájan megmaradtak, még Patyi is, akiért – most bevallom – a legtöbbet aggódtam. (...) Megváltozott körülöttem a világ! Már érzem, hogy nekem is jogom van az élethez, tudván, hogy a többiek, szeretteim is élnek” – írja március 19-én kelt levelében. Naplójában azonban más aspektusból ír a hír rá gyakorolt hatásáról: „Idestova egy hónapja, hogy hírt adtak magukról. Azóta más ember vagyok: Rosszabb, hitványabb. Életben maradásuk híre elsodorta az élni vágyás gátlásait, s azóta semmi sem tart vissza a silány, tartalmatlan kalandozásoktól. Könyv is csak nagyritkán kerül a kezembe – akkor is Rilke, akihez gyónni térek meg.”

Az erdélyi életkörülmények egyre nehezebbé válnak, Jékelynek az állandó létbizonytalanság mellett élelmiszerhiánnyal, súlyos anyagi problémákkal kell nap mint nap megküzdenie, kényszerű kompromisszumokkal teli szerkesztőségi munkája a *Világosság*nál pedig egyre terhesebb számára. '45 nyarán naplójában és leveleiben is megfogalmazódik a visszatelepülés vágya. Naplójában így ír: „Június van – de novemberi ködök bennem s körülöttem. Meddig bírom még a hazugságok életét? Az emigráció vágya egyre konkrétabb formákat ölt lelkemben. Inkább ott éreznem magamat »árulónak«, mint itt éreznem magamon a magyarok állandó rosszallását azért, mert a Világosságban látják a nevemet.” Apjának írt levelében pedig így fogalmaz: „Sokszor fog el a vágy, hogy odarepüljek a völgy csendes házába. Milyen érdekes játék a sorsnak, hogy innen végképp ez a Duna menti házikó az otthonom! Ubi mater, ibi pátria.”

'45 őszén, elhurcolása után majdnem egy évvel kapja a hírt Mikecs László haláláról. A vele együtt elhurcolt Jancsó Béla, Jancsó Adrienne unokatestvére hozza haza igazolványát felesége és kislánya fényképeivel, melyeket kimentett a halott zsebéből. Így ír róla Jékely: „Ennyi maradt ebből a

rendkívüli, nagyrahivatott emberből! Taganrogban halt meg december 2-án, vérhas után fellépő tüdőgyulladásban. Utolsó szavai ezek voltak: Roszszak az emberek! – s ezt ő kellett mondja, aki annyira hitt az emberségben, a jövőben, az életben.” E bejegyzést követően, tehát ’45 októberétől ’46 májusáig nem vezeti naplóját. A 7 hónapnyi hallgatás után, május 7-én, a második világháborút lezáró és Erdélyt végleg Romániához csatoló párizsi békeszerződés napján ezt írja naplójába: „Ma tudtuk meg a párizsi döntést: Erdélynek vége. Szívem, mintha félkilós vasdarab vándorolna benne, olyan sajgó-nehéz: meg akar állni a szívverésem. Életem legrettenetesebb, majdnem elviselhetetlen lelki fájdalmából, a francia rádióhír vétele után, ezt a néhány verssort írtam: Mintha anyám meghalt volna, / szívemben akkora a bánat, / Hideg hullának látom hazámat...” – és bejegyzi naplójába *Sírató* című, a kolozsvári évek talán legerőteljesebb és legragikusabb versének első változatát.

Erdélyi életének jövőjét egyre bizonytalanabbnak látja, egyre többet foglalkoztatja a visszatelepülés gondolata. Egy nem sokkal korábban kelt levelében, ’46 húsvétján veti papírra a visszatelepüléshez vezető lélektani folyamat talán legfontosabb mondatát: „csak még egyszer sétálhatnánk együtt a kertjében, ott fent, ahonnan annyi víz és annyi völgy látszik – ahonnan mindig Erdélyre gondoltunk. De milyen más volt Erdélyre gondolni, mint Erdélyben élni!” 1946 júliusában pedig már így fogalmaz: „ide már alig köt valami”.

Ez után következik be az a családi tragédia, amely a háborús évek minden átélt szörnyűségénél jobban megrázza a családot, és amely megkérdőjelezhetetlenné teszi Jékely Magyarországra való visszatelepülését. Ismét a naplóját idézem: „Bigyus egyetlen gyermeke, Mikecs Laci utolsó földi emléke, július 26-án meghalt Debrecenben, vérhas vitte el. Apuka családunk történetének legszomorúbb levelében közölte a hírt aug. 12-én. Egyedül voltam otthon, alkonyati-sötét lakásban, s könnytelen sírással, lehetetlen elesettséggel jártam fel s alá. (...) A levél egyebet is tartalmazott: fojtott apai zokogástól fulladt hívást, hogy menjünk ki innen. Ezzel eldőlt a harc bennem. Szeptemberben itthagytam *ezt* az Erdélyt, melyet a történelem úgyis napról napra jobban elidegenít.” A bejegyzés végén naplójába másolja az Annácska halálára írt versét, és ezzel kolozsvári naplója véget ér. 1946 novemberében tér vissza Magyarországra 3 éves Adrienne lányával, felesége és fia egy év elteltével követik őket. ’47 nyarán még lejegyez a fekete naplófüzetbe egy-két álmot, majd ezt a sok évvel későbbi bejegyzést olvashatjuk: „Kb. 1957-ig – 10 év! – nem vezettem naplót, de álmaimat különféle

papírdarabokra olykor-olykor feljegyeztem. Ezeknek egy része előkerül, – vagy került. A házkutatások 10 esztendeje volt. Sok ember járta meg, s mások is miattuk – hogyha noteszében, feljegyzéseiben őszinte volt, vagy neveket írt be s telefonszámokat. Ezt is, s az előzőt is (a Pál utcai fiúk-borítójút) Báthori Zoltiekhöz menekítettem, amikor 1957 februárjában Lengyel Balázst elvitte az ávó...”

A kolozsvári intermezzo után tehát az elhallgattatás évtizede következik verseskötetének bezúzatásával, írószövetségi kizárással, naplóírás nélkül. A fekete naplófüzet üresen maradt lapjaira már csak az 1939/40-es itáliai naplófeljegyzéseit másolja be Jékely. Jelen írás keretein belül nem volt módom szót ejteni a kolozsvári napló számos egyéb tartalmi és formai sajátosságáról – például arról a Jancsó Adrienne-nel való megismerkedést megelőző rejtélyes szerelmi kalandról, amelyről kizárólag francia nyelven írt, vagy a legjobb barátjára, Berenczei Kováts Gyulára vonatkozó különlegesen érdekes bejegyzésekről – de reményeim szerint a kolozsvári évek legfőbb eseményeinek bemutatásával sikerült áttekintést nyújtanom naplóírásának és levelezésének fő sajátosságairól.

JEGYZETEK

¹ 1942 és 1944 között megjelenő kolozsvári irodalmi és művelődési folyóirat.

² 1944. okt. 18-án, egy héttel a város szovjet megszállása után indult kolozsvári napilap.

³ Jékely kolozsvári időszakának publicisztikai írásaival és szerkesztői tevékenységével részletesen foglalkozik Kántor Lajos *Jékely Zoltán kolozsvári testamentuma* című tanulmányában (= K. L.: *Itt valami más van*. Bp., Héttorony Könyvkiadó, 1992, 185–227.), Jékely *Világosság*-beli publicisztikaival pedig Vallasek Júlia *Tömondatokban a jelen valóságairól* c. tanulmányában (*Holmi*, 2013. április).

⁴ A tanulmányban idézett napló részletek Jékely kiadatlan naplóiból, feljegyzéseiből származnak, forrásukat a továbbiakban nem jelzem lábjegyzetben. A naplókat, noteszeket az OSZK Kézirattára őrzi.

⁵ Jékely Zoltán szüleivel és feleségével folytatott levelezése jogutódainak tulajdonában van, nagy részük publikálatlan (a Jékely Zoltán és Áprily Lajos 1940–46 közti levelezésének egy része megjelent a *Holmi* 2013 áprilisi számában).

⁶ Mikecs László (1917–1944), történész, néprajzkutató, nyelvész, Jékely Zoltán sógora.

Láng Zsolt

EZ AZ ÉN TESTEM

FINY PETRA: *MADÁRASSZONY*. BUDAPEST, LIBRI KIADÓ, 2012.

MÁRTON EVELIN: *PAPÍRSZÍV*. CSÍKSZEREDA,
BOOKART KIADÓ, 2012.

Mindkét könyvben szóba kerülnek kalitkába zárt madarak – a rabság fontos motívum emitt is, amott is. Márton Evelin főhőse, Sztása egy szigeten él rabtartójával kettesben (ráadásul Sztásának szárnya van, amit titkol ugyan, mert maga sem tudja, mi célt szolgál). Rabtartója, Brodu szerelmes Sztásába, viszonzatlanul (tehát érzelmileg Brodu a rab, Sztása kezelhetné a lélek korbácsát, ha kezelni akarná) – de lényegében Sztása nem érzi rabnak magát, vagy ha mégis, elfogadja a helyzetét. Finy Petra könyvének borítóján, a cím alatt egy mondat olvasható: „Akinek szárnya van, kalitkába kerül.” Ennél konkrétabb utalás a rabságra nincs, mégis, a könyv főhőse, a „madárasszony” egész élete csupa vergődés – de a szorongató állapot itt sem megnevezett oka a menekülésnek. Finynél szinte minden fejezet kapcsolódik egy-egy madárhoz: vagy a gyűrűzése vagy a megmentése vagy a hozzá társított hiedelmek vagy váratlan felbukkanása révén. Mártonnál egy bizonyos Madártani Egylet irányítja a világpolitika eseményeit, és fontos szerepet kapnak a szigeten raboskodó Sztása levelezését „lebonyolító” madarak is.

Mindkét könyv az automatizmusról, az életet meghatározó törvényekről, a törvényekhez társuló alávetettségéről szól. De hogyan lehet ebből az alávetettségéből kilépni? Ki lehet-e belőle szabadulni? Hiszen a kilépni szándékozó birtokában nincs sem fegyver, amivel megvédelmezhetné magát, sem olló, amivel szétvághatná kötelékeit – de még csak tudatos szándéka sincs a kilépésre. Hogyan hát?

Sem Sztása, a szárnnal született, sem Lili, a madárasszony nem tud szerezni – nem volt kitől megtanulnia: Lilinek születésekor, Sztásának kicsi korában meghal az anyja.

Mégis, mindkét könyv végén a szerelem váltja meg a világot – ami e megváltás után következik, arról már nincs szó a könyvben. Ám mégis ben-

ne van, és hús-vér alakban is megjelenik az új világ hírnöke. Finy regényében az ultrahang jelzi a nyolchetes terhességet, a Mártonéban egy kézmozdulat tudósít a gömbölyödő hasról.

Ennek a történeten túli történetnek fontos a megléte. És az is fontos, hogy elbeszéletlen maradjon. Épp ezért, sem Finynél, sem Mártonnál nem egyes szám első személyű az elbeszélő. Márton elbeszélője mindentudó narrátor, Finyé a lány, aki az anyja történetét meséli el. De Finynél részben mégiscsak benne van a történetben, sőt, az el nem beszélt történet már az ő saját története.

Mártonnál a mindentudó narrátor olyasmit is elmesél, amiről nem tudhat Sztása, ellenben minden, amit megtudunk, Sztása szempontjából bír jelentőséggel. Sztása szemüvegén keresztül látjuk a világot. Az ő szíven keresztül érezzük a többi szereplőt rokonszenvesnek vagy utálatosnak, pontosabban (mert Sztására a végletek jellemzők) legtöbbször ugyanabban az időben szerethetőnek és gyűlöletesnek. Finy könyvében a lány mesél az anyjáról. Előbb a saját emlékeit mondja el, majd elmegy másokhoz, anyja életének tanúihoz, tőlük gyűjti össze, ki mire emlékszik. Az emlékeket olykor a lány életének jelenetei szakítják meg, és ezekből az életpillanatokból kiderül: a történetek hiába szólnak az anyjáról, valójában a lány története: mint ahogy szeretkezéseiben is benne van az anyja, az orgazmusában és az orgazmusa hiányában, az igeneiben és a nemjeiben, a félelmeiben, az álmaiban, a szavaiban.

Márton elbeszélője, bár a történeten kívül van, mégsem viszonyul idegenként az eseményekhez, ha meg is tehetné, nem áll félre, nem keres másféle epizódokat. Ez a kívülről-benne-levés állapot a regény indázó szerkezetében, lüktető lendületében, meg-megtorpanó történetmondásában, ugráló témavariációiban poétikailag is jól érzékelhető.

Finy könyve már-már tökéletes mű, minden a helyén van benne, a szerkezet óramű pontossággal működik. Éles kiszögellések nélkül egymáshoz csatlakozó fejezetekből áll össze a regény, ám ez a rendezettség, ez a tökély nem unalmas. Rengeteg szépség villan meg, olyan vakítóan, hogy könnyezni kezd tőle a szem. Hiába ragadnánk ki ezeket a mondatokat, úgy viselkednének, akár csak lepkék hímpora: annak sem anyagában van a színe, hanem a „helyzete” okozta fénytörésben (ami persze lényegében ugyanaz – viszont ha lekaparjuk a lepkék hímporát, hamuszerű szürke port kapunk, a szárnyakon viszont csodaszínek ragyognak). Finy regénye tökéletes üveg-golyó, ezer színt megvillant, miközben felszínén az egész világ visszatükröződik – ha pedig belenézünk: a tárgyhöz közelítve mikroszkópként vi-

selkedik, és ha távolítjuk a szemünktől, távcsőként közelít, és ha még távolabbról nézünk bele, fordított távcsőként kicsinyít.

Márton regénye nem szabályos golyó, inkább meteoritdarabhoz hasonlít: ismeretlen üstökös földre zuhant darabja, hullásában vált formás golyóbissá, viszont megmaradt érdekessége. Nehezebb az ólomnál is, és talán nem túl zavaros a hasonlat: nem könnyű kézben tartani. A szépsége nem a szerkezetben van (ami persze nonszensz, hiszen a nem-szerkezet is szerkezet), hanem abban, ami nem materiális: a megtorpanásaiban, az elhallgatásaiban, a féltetten őrzött titkaiban. Két szépséges történet fut párhuzamosan: az egyik Sztása apjának története, a másik a férfi története, aki kilép Sztása életéből, „mint egy kád vízből”. Csak találgatni lehet, vajon ő volna Madár, aki a történet végén visszatér?

Finynél a szerelem nem tudja megmenteni az anyát. Pedig egyszer ő is rátalál arra, akit testével-lelkével szeret: „A legerősebben mégis Leóhoz kötődött. Mint a bűtykös hattyú a társához, talán annyira, egyszerre állatian, emberien és transzcendentálisan. ... Úgy kötődött mindenkihez, hogy hozzá is tartozott a másikhöz, meg nem is. Mint az orchideák. Akik egyszerre függetlenek, és rabszolgák is.” Az anya meghal, viszont túléli, „megmarad” a szerelem, Leó viszi tovább, és adja át a lánynak. Furcsa, borzongató transzcendencia: anyja szerelme száll León keresztül örökségül a lányra.

Mártonnál egy nagyszabású terv a regény „sztorija”. Az Elnök új világrendet akar, szüksége van az Új Vallásra, ennek megteremtését bízta Sztásá-ra. Ezért küldi őt a szigetre. Másik alapembere Aytor Atlaha. Ők ketten, Aytor és Sztása gyerekkoruk óta ismerik egymást, mindketten az árvaház lakói voltak. Aytornak is titkolt szárny zizeg a hátán. Szoros a kapcsolat közöttük: akárcsak Vonnegut ikrei, mindketten csodálatos képességekkel rendelkeznek, és folyamatos a metanyelvi kommunikáció közöttük.

Finy könyvében a madárgyűrzések módján, azaz mintájára, az emlékgyűjtés a könyv „cselekménye”. A madárgyűrzésnél sem az a lényeg, hogy minden madár lábára gyűrű kerüljön, hanem az, hogy a gyűrűk révén beléssünk az életükbe. Honnan, hová, meddig, miként?

„A szerelem elmúlik, mint egy gyerekbetegség”, mondja Sztása. E tagadás a megőrzés módja nála. „Hogy senki ne tehesse tönkre.” Márton narrátora mintha félne, hogy amihez közel vezet a mondatokat, nehogy elhamvasszák őket. Olykor hamar visszafordul, elkanyarodik valami könynyebben elbeszélhető anekdota felé. De nem nyugszik, újra nekiindul, makacsul vagy mániákusan. Finy szintén el-elkerüli a nehezebb feladatokat. Nem veszi fel az elejtett fonalat, nem kezd bele ugyanabba. A felke-

resett emlékgazdánál új emlékekre bukkan, az új emlékekben új történetekre.

Márton narrátora mintha minden fejezetben újakezdené az elbeszélést. Különleges örvényrajzolat jön így létre. A regényben azok a legerősebb részek, amikor ez a szenvedélyes újakezdés megállíthatatlanul a felszínre tör. Az élet „vonulásáról”, „madártani” rendszerezéséről kapunk ilyenkor lenyűgöző képet: az érzékekben, szívben és agyban végbement metamorfózisról. A képzelet, az álmok, a mesék játéka káprázat és illúzió: az érzelmek áramlása, vonulása, a szenvedély elfojtása, az emberi viszonyokban megőrzött szabadságvágy valóság. A regény eltitkolt realizmusa a legmaradandóbb. Az apa alakja, Madár és Sztása lopott szerelme, Madár és a cigánylány szerelme, Sztása kálváriája Brodu mellett nemcsak az élet, hanem a létezés egészére világít rá.

Finy könyve a remény zöld szigetével ér véget, pontosabban a szigetet, ahova a megtalált szerelem visszahúzódik, ahol „kölni kezd”, zöld szemnek látja egy szelek szárnyán ellebegő sirály. Lényegében nevet ad a szerelemnek: „A remény zöld tekintete.”

Márton hősnője, Sztása saját történetével ad nevet a szerelemnek. Úgy ad nevet neki, hogy kívülre helyezi a történeten. Amivel azt is mondja, hogy a szerelem a névadás maga.

Mindkét könyv kimond egy titkot, mégpedig azt a titkot, amelyet a világ kezdete óta megszületésekor mindenki kimond: ez az én testem! Sztása is, a lány is akkor tudja meg, hogy ez magának az életnek a titka, amikor széthordott, elajándékozott testét visszakupja valaki másban.

Reet Klettenberg

A FORDÍTÁS NEHÉZSÉGEI

OTTLIK GÉZA *ISKOLA A HATÁRON*
FORDÍTÁSA KÖZBEN

Ottlík Géza *Iskola a határon* című regénye egyike azon kevés regényeknek, amelyeket nem emlékszem, mikor olvastam először, mert miután elolvastam, olybá tűnt, mintha mindig is velem lett volna a könyv. Az első olvasás után hamarosan következett a második és a harmadik, ezután gondoltam egyet, és lefordítottam, hogy megosszam az élményt honfitársaimmal is. Aztán szerencsére találtam egy kiadót, aki érdemesnek találta a könyv kiadását. Így jelent meg a magyar irodalom egyik főműve észtől 2012 őszén.

A regény fordítása jó falatnak bizonyult, voltak benne szókincsrétegek, amelyek alapos kutatómunkát igényeltek. Ez az utánajárás egyike azon dolgoknak, amelyek izgalmassá teszik a fordító munkáját, lehetőséget adnak felállni a számítógép mellől, és szótárakat, lexikonokat, kézikönyveket forgatni. Persze, a kutatómunka nagy része elvégezhető az interneten, de igazán nagy örömet inkább azok a szavak, fogalmak tudnak okozni, amelyekért el kell menni a szomszédba. Egy másik fordításnál, Spiró György *Fogság* című regényénél pl. a *mappa* szó volt az, amelynek megfelelő jelentését nem lehetett egykönnyen megtalálni. A vonatkozó szövegrész a következő volt:

„Kezüket az asztalkendőkbe törülték. Nagyon finom, fehér mappák voltak ezek, a saját anyagukból kacskaringós mintákat hímeztek beléjük. A magáét Uri alaposan megszemlélte, alakok nem voltak rajta, csak magukba gombolyodó vonalak, nehogy ábrázolásnak lássanak. Zsidó mappákat használ Pilátus.” (200. o.)

Miután sok szótárt végignéztam, és egyik sem adott választ, végre egy lexikonban találtam rá. Számomra új volt az információ, hogy a *mappa* szó

egy darab szövet ókori neve, különösen vászon különféle használatra (oltárterítők a katolikus egyházban, asztalkendő, asztalterítő, függöny). Később pedig a térkép elnevezése lett, melyet vászonra festettek vagy ragasztottak. Az ilyen felfedezések mérhetetlen örömet tudnak szerezni.

Az *Iskolánál* talán annyira nehezen megfejthető feladat nem is volt, de bőven adódott alkalom szakirodalom böngészésére, hogy megtaláljam a megfelelő kifejezéseket:

a katonai rangjelzésekre (szakaszvezető, őrmester, főhadnagy, százados, őrnagy, alezredes, ezredes, tábornagy); alakulatokra (tagpár, raj, szakasz, század, zászlóalj), parancsszavakra (sorakozó!, jobbra át!, visszakozz!, oszolj!, lelépni!); tárgyakra (tanszerláda, hiányjegyzék, kapca, nyakszegély, zsávolyruha, kimenőköpeny); cselekvésekre (csuklógyakorlat, nagygyakorlat, menetel, vonul, jelent, kihallgatásra rendel); funkciókra, szerepekre, státusokra (napos, rangidős, altiszt, rajparancsnok, növendék, újonc, évfolyamelső, szolgálatvezető, kürtös); alakzatokra (szárny, arcvonat, menetoszlop, zárt rend, fejlődött vonal, gyalogél); napirendi pontokra (ébresztő, takaródó, tízórai, uzsonna, kézmosás, ismétlés, napiparancs); szlengre (kupleráj, kuplerájoz, meszel);

rádiós alkatrészekre, szakszavakra: detektoros rádió, adó, vevő, soklám-pás, kristálydetektor, banánhüvely, ebonit lemez, dugó, lakkszigetelésű rézdrót, blokk-kondenzátor, forgókondenzátor;

kártyás szókinszre: káró, pikk, kőr, belicitál vki ellen, kihív egy kártyát, az asztalon van vki, impasszol, átüt.

Káromkodásokból is többfajta található a könyvben, vannak rövidített káromkodások, mint a *nyasgem* és az *elefes*. Vannak rendes káromkodások, pl. *sárgalábú istenit az anyjának, a kurva istenit az anyjának*. És vannak enyhített káromkodások, mint *lópikula, ló, marha*. A káromkodások fordításánál általában a funkciót kell megnézni, és a helyzethez leginkább illő célnyelvű megfelelőjét alkalmazni, lehetőleg színességében és durvaságában egyenlőt a forrásnyelvűvel. Az *Iskolában* leginkább a rövidített trágárságok esetében merülhet fel a kérdés, hogy érthető-e, ha ugyanezt csinálom az ész nyelvben. A *nyasgemmel* annyiban segít a szerző, hogy egy helyütt elmagyarázza, mit is akar ez jelenteni, és ilyen módon a fordítás olvasója is megkapja a magyarázatot. Ugyanaz nem érvényes az *elefesre* – aki tudja, az tudja, és így lett ez az ész *Iskolában* is. Nem biztos, hogy a stílusban hasonló hárombetűs trágárság kezdőbetűit olvasva rájön mindenki, milyen kívánság áll mögötte. Ugyanakkor meg nem lenne jó megoldás egy egyér-

telmű szókimondó kifejezéssel élni, mert elveszne a katonaiskolai nyelvezet egy rétege, amit Bébé is tematizál, és nem ért teljesen az elején.

Az ételek fordítása is hasonló kérdéseket vet fel, amelyekre nincsenek kész válaszok. Az ételek részét képezik a forráskultúrának, és könnyen előfordulhat, hogy ez eltér a célkultúra konyhájától, ugyanakkor fontos megőrizni a hiteles képet, és nem szerencsés helyettesíteni valami mással, ami ismert az adott kulturális közegben. Az észtek számára ilyen idegen ételnek számít pl. a *császármorzsa*, a *tarhonya*, a *mákos metélt*, a *grízes metélt* és a *zsíros kenyér*, amiről később több szó esik. Ahol a szöveg megengedi, ott röviden, egy-egy félmondat betoldásával meg lehet magyarázni az étel jellegét, pl. hogy kiderüljön a tarhonyánál, hogy az egyfajta tészta.

Alcímek

A regény főszövege három részre tagolódik, és a Pál apostol Római leveléből egy Kőszegi házra, a Sgraffitós-ház homlokzatáról meg a könyvbe került mondat latinul és magyarul is három részből áll: *Non est volentis, / neque currentis, / sed miserentis Dei. Nem azé, aki akarja, / sem azé, aki fut, / hanem a könyörülő Istené.*

A latin mondat kezdete a szöveg első részének, a magyar mondat középő része a harmadik részének a címe: *Non est volentis, Sem azé, aki fut.*

Bibliafordítás észtl is több létezik. A legújabb, amit használtam a fordításnál, 1997-ben jelent meg először az Észtl Bibliatársaság gondozásában. Pál apostol rómaiakhoz írt levelében az észtl mondat nem három részre tagolódik, hanem kettőre, össze van vonva a két első elem: *Nōnda siis ei sōltu see inimese tahtest ega pingutusest, / vaid Jumalast, kes halastab.* Magyarrá visszafordítva kb. „Így ez nem az ember akaratától és nem az erőfeszítésétől függ, / hanem az Istentől, aki kegyelmez.” Az észtl fordítás szépen, világosan adja át a jelentést, de ilyenformán nem lehetett alkalmazni az *Iskola* harmadik fejezetének alcímeként (Sem azé, aki fut). Ám ezt a nehézséget is megoldja a szerző, mert az első fejezet (*Non est volentis*) az idézettel indul, megadja az egész mondatot, és így kézenfekvő megoldásnak kínálkozik, hogy a harmadik fejezet címe is latinul lesz, ugyanis az olvasó már találkozott a mondattal (és a hozzáfűzött lábjegyzettel, ahol olvashatja az idézetet észtl és az utalást Pál apostol levelére).

A kenyér

A könyv utolsó fejezetében kiemelkedő fontosságú a kenyér. Ugyan az előző fejezetekben is szó esik a zsíros kenyérről, amit tízóráira kaptak. Látszólag nincs ezzel semmi gond. Csakhogy az észt nyelvben két szó van a kenyérre. A *leib*, amely ősgermán töre vezethető vissza, tipikusan rozs-lisztből készül, és a *sai*, amelyet később belső keletkezésűnek vélnek, és a régi *lakodalom* szóval kapcsolatos. Ugyanis a *sai* búzalisztből készült kenyeret jelent, amely régebben ritkaságnak számított a szegény paraszti társadalomban. Később persze eltűnt a ritkaságjellege, csak éppen más-más kép jelenik meg az olvasó előtt, amikor ezeket a szavakat olvassa. A *leib* szó olvastán tömörebb sötétbarna vagy fekete kenyeret képzelünk el, a *sai* pedig puha fehér kenyeret jelenít meg a képzeletünkben.

A fordítással kapcsolatban pedig dönteni kell, milyen funkcióban áll ott a szó. Ha valaki keresi a kenyerét, vagy valamilyen más szófordulatban használják a szót, akkor az tipikusan *leib* lesz az észtben. Ha pedig fontosnak tartom a képet, ami megjelenik az észt olvasó előtt, amikor elképzeleli a katonaiskola tízóráiját, akkor inkább a *sai* szót kéne használnom, mert nem valószínű, hogy fekete kenyeret ettek volna, ráadásul zsírral, ami szintén idegen az észt kultúra számára. A idegen kulturális elemek megőrzése egyfajta tudástárként is szolgál az olvasó számára. Megtudja például, milyen egy tipikus tízóra. Ezért a megfelelő szöveghelyeken *rasvasai* vagy *sai* lesz a fordítás (zsíros kenyér, kenyér).

De a kenyér megjelenik bibliai értelemben is, a miatyánkban, amelyet Medve egy helyütt nem tud rendesen, és átfogalmaz a végén. Itt értelem-szerűen az észt imaszöveghez kell nyúlni, és ezeken a helyeken *leib* lesz a megfelelője. Az utolsó fejezetben viszont összeköti a szerző a két jelentést:

„Uramisten, gondolta Medve, hogy megszoktam őket. Mint a patyolat, gondolta nagyjából. Memphis, Nílus, Tutankhamen. Keresztretjvények, kórház. Uramisten, gondolta, tulajdonképpen micsoda lappangó, rejtett, megbízható boldogság ez, velük lenni. Igazán kinyalhatják a fenekemet, de ha ez a vén marha most beleesne a korlátról a vízbe, utánaugranék, mint a *mindennapi kenyere*ért. Nem is a szép szeméért. De hát össze vagyunk kötözve, s még csak nem is úgy, mint a hegymászók vagy a szeretők, nem az-
zal a részünkkel, amelyiknek neve, honossága, lakcíme van, s tesz-vesz, szerepel, ugrál a világban, hanem igazában a nagyobbik részünkkel vagyunk összekötözve, amelyik nézi mindezt. Tejsav vagy gyanta, valami kitermelődött izomlázból, sebekből, sárból, hóból, életünk gyalázatából és csodái-

ból; valami *kenyérízű*, ami nélkül most már nehéz volna meglenni. Pedig nem erről volt szó eredetileg. Nemcsak kenyérről.

(...) A *kenyér* nem elég. (...)

De a *kenyeret* mindig nagyon szerette. Egész életében mindent, nemcsak a húst, hanem a levest is, túrós csuszát, csokoládét, szilvát, mindent *kenyérrel* evett. Máskülönben nem érzi igazán az ízüket, magyarázta egyszer.”

Itt keveredik a két jelentés, de mivel nagyon hangsúlyos a bibliai áthalás, ezért a fordításban a *leib* szó szerepel, mint a Szentírásban. Ráadásul nemcsak a Miatyánkra történik itt utalás, hanem az 5Móz 8-ra is: „Sanyargatott és éheztetett, de azután mannával táplált, amelyet nem ismertél, és atyáid sem ismertek. Így adta tudtadra, hogy *nemcsak kenyérrel él az ember*, hanem mindazzal él az ember, ami az ÚR szájából származik.”

Bibliai utalás más is található a könyvben, és a Pál apostol leveléből származó idézet, mely kegyelemről szól, bizonyos kulcsot ad a mű értelmezéséhez, és az ilyenfajta sugallatokat a fordításnál figyelembe kell venni, és a lehető legjobban kell átadni a célnyelvben.

Hiányjegyzék

Még egy ilyen szó, amely érdekes kutatással gazdagított, a *hiányjegyzék* volt. A könyvben pontos magyarázata nem található. A leginkább részletező szöveghely sem ad elegendő támpontot:

„A könyvek java része viharvert volt, nemcsak számárfüles, hanem tépett, avas, telefirkált. A térképatlaszom, amit kaptam, több emberöltőt végigszolgálhatott: Bécsben nyomtatták, 1881-ben, s a fedőtáblája belsejére ragasztott, még kitöltetlen »Hiányjegyzék« alatt, ami minden könyvünkben benne volt, vastagon rétegeződtek az elmúlt évtizedek rosszul levakart vagy benne hagyott »hiányjegyzékei« és »Mangelzett«-jei. Más-más tintával más-más nevek voltak beírva az előzéklapokra, a margókra, a képek alá. A sokféle kiadású könyv között volt néhány új is. Vadonatúj volt például a szomszédom természetrajzkönyve, melynek mindjárt az elején egy körte keresztmetszete volt látható.”

Megtudjuk, hogy minden évben beleragasztanak a könyvbe újabb papírt, amit aztán kitöltenek a szükséges adatokkal. Az ész iskolákban általában az a szokás (volt), hogy a tanulók nem veszik meg a könyveket, hanem kölcsönzik az iskolai könyvtárból a tanév elején, beírják az adatokat, majd a tanév végén visszaadják. A különbség a regényben szereplő Mangelzettel-

hez képest az, hogy eleve oda van nyomtatva a tankönyv végére. Az adatok viszont megegyeznek: iskola, tanév, a tankönyv használója, alatta pedig összeírják a megsérült vagy összefirkált oldalakat, sőt, jegyet is kapnak a használók. Úgyhogy összességében a jelenség nem volt idegen, csak az elnevezésben nem voltam biztos, mert valahogy sosem kellett megnevezni. Ám amikor a lényeg érthető, akkor a megnevezés is kézenfekvő – a fordításnál első a megértés.

Az olvasásnál idővel jön a megértés. Az *Iskolát* pedig időről időre újra kell olvasni, ahogy más jó műveket is. Ottlik is mondja, hogy ilyenkor lehull a cselekmény, és maga a mű érvényesül (Próza, 277. o.). Miután ötször olvastam az *Iskolát* magyarul és háromszor észtil, csak megerősíteni tudom.

TALÁLT VERS

Balla Zsófia

ARS POETICA

A vers?
A vers medúzafő, áttetsző test,
óvatos lépteivel,
a maga elmosódott vagy túlexponált
képeivel, az idült pillanattal,
fagyott cinege, szélütött történet
és helyszínek a vers, tétova futás
a billentyűkön, piros torok,
kövek a szavak közt, csikorognak
és fénylenek, vizes szavak
ragyognak,
a vers, a vers
szoros göngyöleg,
dereng benne az ősvilági víz,
a vers szárazra vetve tátog,
kiszáradt torokkal, bőrrel,
kopolyúja föl-le emelkedik,
zihál és énekel, föltört lábára néz
ő is, talán remél?
valamit hisz? visz? evez?
(óh igen, igen: zenél, tudjuk, ez
volt már, húzza fülembe,
eltörött a hegedűm, ilyen!)

De a VERS! A VERS talán más?
Talán életben tart? Talán föloldoz?
Talán helyettünk él?! Talán helyettetek
megszólal, talán? talán?
talán óda, szonett, koszorú?

A kilőtt vers
eltalál, elhagy,

megtörténik, becsapódik, valamivé lesz,
veled, velünk, ó, igen, a vers
arra késztet, hogy neved, hogy
verset írsz te is, hogy kérjed,
még, még, s hogy elfeledd, esetleg
fölkavarja valamely forró vagy hűlt
emlékedet, mégsem te vagy,
szóval a vers, ó, mennyi beszéd
erről a dolgról, — minek?
Hiszen itt élünk. Ehhez képest
a vers... Ugyan már!

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)265-267091; 0040-(0)365-801946; Telefax és üzenetrögzítő: 0040-(0)265-267087; E-mail: lato@rdslink.ro; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 72, fél évre 36, negyedévre 18 lej. Külföldi olvasóinknak egy évre 50 EURO, tengerentúlra 65 USD. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl.

ISSN 1220-5982